

CIVIL SZEMLE

KÜLÖNSZÁM – 2024 – SPECIAL ISSUE VIII.

DIGITALIZÁCIÓ, OKTATÁS ÉS FENNTARTHATÓSÁG

■ ■ Bacsa-Bán Anetta **CIVILEK A DIGITALIZÁCIÓÉRT** — CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE A DIGITÁLIS KOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSÉBEN — PROGRAMOK, CÉLCSOPORTOK ÉS MÓDSZEREK ■ ■ Varga Anita **ALAPÍTVÁNYI FENNTARTÁSÚ FELSOÓKOTÁSI INTÉZMÉNYEK MAGYARORSZÁGON DIGITALIZÁCIÓ, FENNTARTHATÓSÁG ÉS ESÉLYEGYENLŐSÉG. A NONPROFIT SZERVEZETEK SZEREPVÁLLALÁSÁNAK SAJÁTOS-SÁGAI** ■ ■ Sitku Krisztina—Czifra Sándor **EGYETEM ÉS CIVIL SZERVEZETEK DIGITALIZÁCIÓS EGYÜTTMŰKÖDÉSE — EREDMÉNYEK ÉS LEHETŐSÉGEK A DUNAÚJVÁROSI VÁROSTÉRSÉGBEN** ■ ■ Kovács Szilvia—Fejes Csilla **KÖZÖSSÉGI TUDÁSKINCST — A MÉDIAÉRTÉS ÉS KRITIKAI GONDOLKODÁS OKTATÁSÁNAK CIVIL SZERVEZETEK BEVONÁSÁVAL MEGJELENŐ PERSPEKTÍVÁI A FELSOÓKOTÁSBAN** ■ ■ Keszi-Szeremlei Andrea **CIVIL SZFÉRA, KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLAT ÉS AZ EGYETEMI HALLGATÓK: KAPCSOLÓDÁSI PONTOK, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK** ■ ■ H. Tomesz Tímea—Balázs László: **CIVIL SZERVEZET AZ OKTATÁS ÉS TUDOMÁNY SZOLGÁLATÁBAN** ■ ■ Kókuti Tamás—Maczó Edit **MESTERSÉGES INTELLIGENCIA, CIVIL SZERVEZETEK ÉS A FELSOÓKOTÁS**

CIVIL SZEMLE

KÜLÖNSZÁM – 2024 – SPECIAL ISSUE VIII.

DIGITALIZÁCIÓ, OKTATÁS ÉS FENNTARTHATÓSÁG

Szerkesztőbizottság/Editorial Board

Balázs László, Csongor Anna, Kákai László, Nagy Ádám, Németh István,
Nizák Péter, Rajcsányi-Molnár Mónika

Tanácsadó testület/Advisory Board

Dr. habil András, István, Rector, Dunaújváros University
Prof. Dr. Bögre, Zsuzsanna, University professor, Pázmány Péter University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute of Sociology
Prof. Marbán Gallego, Vicente, Senior lecturer at University of Alcalá, Madrid, Spain
Prof. Komlos, John, Professor Emeritus, Ludwig-Maximilians University, Germany
Dr. Marschall, Miklós, formerly CEO of CIVICUS, deputy managing director of Transparency International
Prof. Mişcoiu, Sergiu, Professor of Political Science, Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
Dr. Nárai, Márta, Associate professor, Széchenyi University, Department of Social Studies and Sociology
Péterfi, Ferenc, Senior Advisor of The Hungarian Association of Community Development
Dr. Sebestény, István, Senior Advisor, Central Statistical Office, Department of Social Services Statistics
Strečanský, Boris, Institute of European Studies and International Relations, Faculty of Social and Economic Sciences, Comenius University, Bratislava, Slovakia
Prof. Taranu, Andrei PhD, Deputy Dean of Faculty of Political Science, National University of Political Studies and Public Administration

Tiszteletbeli szerkesztők/Honorary Editors

Balázs László, Rajcsányi-Molnár Mónika, András István

Szerkesztőség/Editors

Felelős szerkesztő/Executive Editor	Nagy Ádám
Lapigazgató/Managing Editor	Németh István
Szerkesztők/Editors	Bacsa-Bán Anetta, Balogh Péter, Béres-Áfra Zsuzsa, Gerő Márton, Glied Viktor, Pánovics Attila, Tóth Péter
Technikai szerkesztő/Technical Editor	Duma Attila
Fotó/Photo	Németh István Péter

■ Bacsza-Bán Anetta: CIVILEK A DIGITALIZÁCIÓÉRT — CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE A DIGITÁLIS KOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSÉBEN — PROGRAMOK, CÉLCSOPORTOK ÉS MÓDSZEREK	5
■ Varga Anita: ALAPÍTVÁNYI FENNTARTÁSÚ FELSOÓKTATÁSI INTÉZMÉNYEK MAGYARORSZÁGON DIGITALIZÁCIÓ, FENNTARTHATÓSÁG ÉS ESÉLYEGYENLŐSÉG A NONPROFIT SZERVEZETEK SZEREVÁLLALÁSÁNAK SAJÁTOSságAI	27
■ Sitku Krisztina–Czifra Sándor: EGYETEM ÉS CIVIL SZERVEZETEK DIGITALIZÁCIÓS EGYÜTTMŰKÖDÉSE — EREDMÉNYEK ÉS LEHETŐSÉGEK A DUNAÚJVÁROSI VÁROSTÉRSÉGEBEN	47
■ Kovács Szilvia–Fejes Csilla: KÖZÖSSÉGI TUDÁSKINC A MÉDIAÉRTÉS ÉS KRITIKAI GONDOLKODÁS OKTATÁSÁNAK CIVIL SZERVEZETEK BEVONÁSÁVAL MEGJELENŐ PERSPEKTÍVÁI A FELSOÓKTATÁSBAN	63
■ Keszi-Szeremlei Andrea: CIVIL SZFÉRA, KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLAT ÉS AZ EGYETEMI HALLGATÓK: KAPCSOLÓDÁSI PONTOK, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK	81
■ H. Tomesz Tímea–Balázs László: CIVIL SZERVEZET AZ OKTATÁS ÉS TUDOMÁNY SZOLGÁLATÁBAN	97
FELSZÁLLÓPÁLYA	
■ Kőkuti Tamás–Maczó Edit: MESTERSÉGES INTELLIGENCIA, CIVIL SZERVEZETEK ÉS A FELSOÓKTATÁS	107
■ FOTÓ Németh István Péter: D.	borító, 4, 26, 46, 80, 96, 124, 138
■ SZERZŐINK	125

Fotó/Photo: Németh István Péter

CIVILEK A DIGITALIZÁCIÓÉRT — CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE A DIGITÁLIS KOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSÉBEN

— PROGRAMOK, CÉLCSOPORTOK ÉS MÓDSZEREK*

Bacsa-Bán Anetta

Bevezetés

■ A digitális kompetenciák fejlesztése napjainkban egyre nagyobb figyelmet kap, hiszen a 21. századi társadalom és gazdaság működése nagymértékben támaszkodik a digitális technológiákra. A digitális írástudás ma már alapvető fontosságú nemcsak a munkaerőpiacon való érvényesüléshez, hanem a mindennapi életben való boldoguláshoz is. Azonban a formális oktatási rendszerek gyakran nem képesek teljes mértékben kielégíteni a gyorsan változó digitális készségek iránti igényt (Rajcsányi-Mónika et al. 2024a; 2024b), így egyre nagyobb szerep hárul a civil szervezetekre, amelyek rugalmas és innovatív megközelítéseikkel képesek kiegészíteni az iskolai oktatást.

A civil szervezetek különböző típusú digitális készségfejlesztő programokat kínálnak, amelyek célja, hogy minden korosztály számára elérhetővé tegyék a szükséges digitális kompetenciákat. Ezek a programok nemcsak az alapfokú digitális írástudásra koncentrálnak, hanem olyan fejlett készségek elsajátítására is, mint például a programozás, adatkezelés, kiberbiztonság és a digitális alkotás. Az ilyen kezdeményezések különösen fontosak azon hátrányos helyzetű csoportok számára, amelyek gyakran nem rendelkeznek otthoni digitális eszközökkel vagy megfelelő hozzáféréssel a formális oktatási rendszerekhez.

A tanulmány célja, hogy betekintést adjon a civil szervezetek által nyújtott digitális készségfejlesztő programokba, és elemezze azok sokféleségét és hatékonyságát. A kutatás kiterjed a programok célcsoportjaira is, hogy megértsük, kik részesülnek ezekből a kezdeményezésekből, és milyen módszerekkel érik el őket.

Fontos megvizsgálni, hogyan járulnak hozzá ezek a programok a résztvevők digitális kompetenciáinak fejlődéséhez, és milyen hatással vannak a társadalmi befogadásra és esélyegyenlőségre.

A munka további célja, hogy feltárja a civil szervezetek és a formális oktatási intézmények közötti együttműködés lehetőségeit és kihívásait; választ adjon arra, hogy hogyan lehetne jobban integrálni a civil szervezetek innovatív megközelítéseit az iskolai tantervekbe, és hogyan támogathatnák egymást a különböző szereplők a digitális kompetenciák fejlesztésében. A végső cél, hogy ajánlásokat fogalmazzunk meg a politikai döntéshozók, oktatási szakemberek és civil szervezetek számára a digitális írástudás hatékonyabb terjesztése és a digitális szakadék csökkentése érdekében.

A digitális kompetenciák fejlesztésének elméleti háttere és jelentősége

A digitális kompetenciák fejlesztése az oktatás minden szintjén egyre nagyobb jelentőséggel bír a 21. századi társadalomban. A digitális technológiák elterjedése alapjaiban változtatta meg a mindennapi életet, a munkaerőpiacot és az oktatást is (Szűts–Szűts–Novák 2023). Az Európai Bizottság által definiált *digitális kompetencia* az információk kezelésének, a digitális eszközök és technológiák hatékony használatának képessége, amely magában foglalja az információs műveltséget, a kommunikációs készségeket, az adatbiztonságot és az online problémamegoldást (European Commission 2018). E készségek nélkülözhetetlenek a modern társadalomban való érvényesüléshez.

A digitális kompetenciák nem csupán technikai ismereteket jelentenek, hanem az információk kritikus értékelésének, az online együttműködésnek és a digitális tartalmak előállításának képességét is. Az OECD szerint a digitális írástudás és készségek alapvető fontosságúak a jövő munkaerőpiacán való sikeres részvételhez, mivel egyre több munkakör igényel digitális ismereteket (OECD, 2019). A digitális kompetenciák fejlesztése tehát közvetlen hatással van a foglalkoztathatóságra, a gazdasági növekedésre és az innovációra.

A digitális írástudás hiánya ugyanakkor súlyos társadalmi és gazdasági hátrányokhoz vezethet. Azok a csoportok, amelyek nem rendelkeznek megfelelő digitális készségekkel, kimaradhatnak a digitális gazdaság előnyeiből, ami tovább növelheti a társadalmi egyenlőtlenségeket. A digitális szakadék, amely az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés és azok használatának képessége közötti különbségeket jelenti, komoly kihívást jelent az inkluzív társadalom megteremtésében (Van Dijk 2020; Maczó 2023).

Számos nemzetközi és hazai kezdeményezés célja a digitális kompetenciák fejlesztése és a digitális szakadék csökkentése (Bacsa-Bán 2020; Rajcsányi–Molnár 2019). Az Európai Unió Digitális Oktatási Cselekvési Terve (Digital Education Action Plan) kiemelt célként tűzte ki a digitális készségek fejlesztését és a digitális oktatási lehetőségek bővítését. Az akcióterv hangsúlyozza a tanárok digitális kompetenci-

ának fejlesztését, a digitális eszközök és tananyagok integrálását az oktatásba, valamint a digitális szakadék csökkentését célzó programok támogatását (European Commission 2020). Magyarországon a Digitális Jólét Program (DJP) keretében számos intézkedés és program indult a digitális kompetenciák fejlesztésére (Kőkuti 2022). A DJP célja, hogy minden magyar állampolgárnak lehetősége legyen a digitális készségek elsajátításra, különös tekintettel a hátrányos helyzetű csoportokra. A program részeként bevezetett Digitális Oktatási Stratégia (DOS) az iskolai oktatás digitalizációját, a tanárok és diákok digitális kompetenciáinak fejlesztését, valamint a digitális eszközök és tartalmak széles körű elterjesztését célozza (DJP 2016; Keszi et al. 2023).

A civil szervezetek szerepe a digitalizációban

A formális oktatási rendszerek mellett a civil szervezetek is jelentős szerepet játszanak a digitális kompetenciák fejlesztésében. Erstad (2005) rámutat arra, hogy a digitális írástudás fejlesztése különösen fontos a mai társadalomban, valamint arra, hogy a civil szervezetek kulcsszereplők lehetnek a hátrányos helyzetű csoportok elérésében (Varga 2023). A civil társadalom rugalmas megközelítése lehetővé teszi, hogy különböző oktatási formákon keresztül hatékonyan csökkentsék a digitális szakadékot, különösen az iskolai rendszereken kívüli programok révén. Eynon és Malmberg (2011) hangsúlyozza a civil szervezetek jelentőségét az oktatási módszerek fejlesztésében, különösen az online tanulási platformok és a digitális technológiák használata révén. Az általuk alkalmazott rugalmas oktatási módszerek – mint a gamifikáció –, lehetővé teszik a digitális készségek hatékony és gyors fejlesztését, amit a hagyományos oktatási rendszerek gyakran nem képesek ilyen tempóban biztosítani.

A civil szektor rugalmasabb és gyorsabban reagál a társadalmi változásokra, mint a hagyományos oktatási intézmények. Emellett a civil szervezetek gyakran személyre szabottabb és közösségi alapú megközelítéseket alkalmaznak, amelyek hatékonyabban tudják megszólítani a különböző célcsoportokat, különösen a hátrányos helyzetűeket (Balázs 2019). Például az „All Digital” nevű európai ernyőszervezet több mint 60 tagszervezetet fog össze, amelyek mind a digitális készségek fejlesztésére fókuszálnak. Ezek a szervezetek programok széles spektrumát kínálják, amelyek célja, hogy minden korosztály számára elérhetővé tegyék a digitális írástudást (All Digital 2021).

Az olyan globális szervezetek száma, amelyek kiemelten foglalkoznak digitális készségfejlesztéssel, viszonylag alacsony. Az elemzésbe bevont négy szervezet – TechSoup, All Digital, Code.org, és Grow with Google – a legjelentősebbek közé tartozik. Az ő nagyságrendjükhöz hasonló, globális hatókörű és jelentős finanszírozási háttérrel rendelkező szervezetekből mindössze néhány tucat lehet világszerte, de azok közül is csak egy kis számú szervezet fókuszál ilyen erőteljesen a digitális kompetenciák fejlesztésére.

Ha ezen szervezeteket kategorizáljuk, három fő csoportba oszthatjuk őket:

1. *Kormányzati és nemzetközi szervezetek által támogatott programok:* Ilyen például az ITU (International Telecommunication Union) és az UNESCO digitális oktatási programjai. Bár ezek az intézmények globális szinten tevékenykednek, programjaik többnyire inkább kiegészítő vagy regionális jellegűek, nem pedig teljes egészében a digitális készségek fejlesztésére koncentrálnak.
2. *Nagy technológiai vállalatok által indított programok:* Több technológiai vállalat indít globális készségfejlesztő programokat. A Google mellett az IBM (pl. P-TECH programja) és a Microsoft (pl. a Microsoft Philanthropies Digital Skills) rendelkezik nagy léptékű digitális oktatási kezdeményezésekkel. Ezek több tíz országra terjednek ki, és az iparág ismereteket fókuszálva támogatják a munkavállalói készségek fejlesztését.
3. *Nonprofit és civil szervezetek:* ide tartozik néhány jelentős szereplő, mint az All Digital, a Code.org, és bizonyos mértékig a Mozilla Foundation. Ezek közül azonban csak kevesen vannak jelen világszerte több kontinensen és rendelkeznek több milliós célcsoport elérésére képes programokkal.

Összességében tehát elmondható, hogy az ilyen méretű és hatókörű szervezetek száma, amelyek globális szinten jelentős mértékben a digitális készségek fejlesztésére összpontosítanak, 10–20 között lehet.

Az elemzés során a 4 globális civil szervezetet választottuk példaként, a digitalizációban való jelentőségük mentén (1. táblázat).

1. táblázat. A digitalizáció legjelentősebb civil szervezetei világvizonylatban

Szervezet	Alapítás éve	Jelenlét (országok száma)	Fő tevékenység	Fő célcsoport
All Digital	2007	Több mint 30 ország (Európa)	Digitális készségek fejlesztése és digitális befogadás	Marginalizált közösségek, hátrányos helyzetű emberek
Code.org	2013	Több mint 180 ország	Informatikai oktatás népszerűsítése, „Hour of Code”	Diákok és oktatási intézmények világszerte
Grow with Google	2017	Több mint 60 ország	Digitális készségek fejlesztése, vállalkozásnövelés	Egyének, kis- és középvállalkozások, szakemberek
TechSoup	1987	Több mint 200 ország	Technológiai támogatás nonprofit szervezetek számára	Nonprofit szervezetek

Forrás: Saját szerkesztés.

Ezek a szervezetek jól reprezentálják a digitális világ különböző területeit: a technológiai eszközök elérhetőségét, az oktatást, a digitális készségek fejlesztését, valamint a karrier- és vállalkozásfejlesztést.

A kiválasztásuk azért is releváns, mert mindannyian globális hatókörrel rendelkeznek, így munkájuk a világ számos régiójára és közösségére kiterjed. A 4 szervezet bemutatása néhány alapvető jellemző mentén a következő:

All Digital

Az *All Digital* egy európai szintű szervezet, amelyet 2007-ben alapítottak. Fő célja az, hogy elősegítse a digitális készségek fejlesztését és a digitális befogadást. Különösen azokat a csoportokat célozza meg, akik számára kihívást jelent a digitális technológiákhoz való hozzáférés. Az *All Digital* több mint 30 országban van jelen, és több mint 60 tagot tömörít, amelyek többsége Európában működik. A szervezet aktívan részt vesz európai uniós projektekben is.

Code.org

A *Code.org* 2013-ban jött létre az Egyesült Államokban, és célja, hogy minden diák számára hozzáférést biztosítson az informatikai oktatáshoz. A szervezet jelenleg több mint 180 országban aktív, és már több mint 100 millió diák vett részt a programjaiban, köztük a világszerte ismert „Hour of Code” kampányban.

A *Code.org* célja, hogy az iskolai oktatási rendszer részévé tegye a programozást és a számítástechnikai képzést.

Grow with Google

A *Grow with Google*-kezdeményezés 2017-ben indult, hogy segítséget nyújtson a digitális készségek fejlesztésében. A program több mint 60 országban érhető el, és célja, hogy a digitális technológiák segítségével elősegítse az egyéni és vállalati növekedést. Képzési programjai ingyenesek és széles körben hozzáférhetők, így támogatva az üzleti szektor és a munkavállalók digitális fejlődését világszerte.

TechSoup

A *TechSoup* 1987-ben alakult San Franciscóban, célja a nonprofit szervezetek technológiai fejlesztése. A szervezet ma már több mint 200 országban és területen van jelen, globális hálózata révén hozzáférést biztosít szoftverekhez és technológiai szolgáltatásokhoz több mint 1 millió nonprofit szervezet számára. A *TechSoup* együttműködő partnereivel képzéseket és támogatást nyújt, hogy a nonprofit szektor is lépést tudjon tartani a digitalizációval.

Az 1. táblázat jól mutatja, hogy mindegyik szervezet a digitalizáció különböző aspektusaival foglalkozik, és eltérő célcsoportokat támogat. A négy kiemelt szervezet – TechSoup, All Digital, Code.org és Grow with Google – kiválasztása több szempont alapján indokolt. Először is, mindegyik szervezet jelentős szerepet játszik a digitális világ különböző területein, hozzájárulva a digitális készségek terjesztéséhez, a digitális technológiák elérhetőségéhez és a digitális átalakulás támogatásához. A TechSoup globális szinten támogatja a nonprofit szervezeteket technológiai eszközökkel és szolgáltatásokkal, lehetővé téve számukra, hogy hatékonyabban működjenek a digitális térben. Az All Digital az európai digitális szakadék csökkentésére összpontosít, különös tekintettel a marginalizált közösségekre és a digitális készségek fejlesztésére. A Code.org a digitális oktatás és a programozási készségek globális népszerűsítésére törekszik, különösen a fiatal generáció körében. A Grow with Google pedig a vállalkozások és egyének számára nyújt képzéseket, segítve őket a digitális gazdaságban való sikeres részvételben.

A nonprofit és civil szervezetek digitális átalakulása a technológiai fejlődés, a globális elérhetőség, valamint az információs társadalom kialakulásának hatására indult meg. Különösen a 2000-es évek elején vált világossá, hogy az információs technológia és az internet használata nélkülözhetetlenné válik a hatékony működéshez, támogatásgyűjtéshez, és a szélesebb közönség eléréséhez. A nonprofit szervezetek digitalizációs törekvései az olyan globális események hatására gyorsultak fel, mint a 2008-as gazdasági válság, amely rávilágított a költséghatékony technológiák szükségességére, valamint a 2020-as COVID-19 járvány, amely gyakorlatilag kényszerítette a szervezeteket a digitális átállásra, hogy fenn tudják tartani tevékenységeiket a távoli munkavégzés idején (TechSoup).

A szervezetek vizsgálatakor fontos szempont lehet, hogy lássuk, milyen finanszírozási forrásból és milyen támogató tevékenységnek köszönhetik létüket (2. táblázat).

2. táblázat. Az elemzett civil szervezetek finanszírozása

Szervezet	Finanszírozási források	Támogató partnerek/ szponzorok	Megjegyzések
TechSoup	Technológiai adományok és kedvezményes szolgáltatások bevételei	Microsoft, Adobe, Cisco	A bevételek egy része a kedvezményes szolgáltatásokból származik, amelyeket nonprofitoknak nyújtanak
	Kormányzati és alapítványi támogatások, pályázati források	Kormányzati szervek, különböző alapítványok	A globális TechSoup hálózat több mint 1 millió nonprofitot szolgál ki technológiai támogatással

Szervezet	Finanszírozási források	Támogató partnerek/ szponzorok	Megjegyzések
All Digital	Európai Unió pályázatok és tagállami támogatások	Európai Unió, nemzeti kormányok	Főként európai digitalizációs projektekre és hátrányos helyzetű csoportok támogatására fókuszál
	Partnerségi együttműködések európai és nemzetközi programokban	All digital Network tagszervezetei	Az EU támogatásai központi szerepet játszanak a programok fenntartásában
Code.org	Technológiai cégek adományai és támogatásai	Google, Microsoft, Facebook, Amazon Web Services	Bill & Melinda Gates Alapítvány
	Magánadományok és alapítványi támogatások	Bill & Melinda Gates Alapítvány, filantrópok	A technológiai vállalatok célzottan a programozási és informatikai oktatás terjesztését támogatják
Grow with Google	Vállalati nyereségből származó finanszírozás (Google CSR program része)	Google (anyavállalat)	A Google saját társadalmi felelősségvállalásából finanszírozott, kiegészülhet helyi kormányzati támogatásokkal
	Helyi és kormányzati együttműködések bizonyos országokban	Különböző kormányzati partnerek	A kormányzati partneriségek révén kiterjeszti elérését egyes régiókban

Forrás: Saját szerkesztés.

A fent említett négy szervezet finanszírozását áttekintve az alábbiakat állapíthatjuk meg (2. táblázat):

- A *TechSoup* bevételei technológiai adományokból és kedvezményes szolgáltatásokból származó bevételek, amelyeket technológiai partnerek, mint például a Microsoft, Adobe és Cisco, biztosítanak. Emellett kormányzati és alapítványi támogatások, valamint pályázati források segítik.
- Az *All Digital* az Európai Unió és különböző tagállamok által támogatott pályázatokból finanszírozza programjait. Ezen felül az *All Digital* több európai digitális kompetenciafejlesztő projektnek is részese, amelyek uniós és nemzetközi finanszírozást biztosítanak.
- A *Code.org* jelentős támogatást kap a technológiai szektor vezető vállalataitól, köztük a Google-től, Microsofttól, Facebooktól, és az Amazon Web Services-től. Emellett magánalapítványok, például a Bill & Melinda Gates Alapítvány támogatásával működik.
- Míg a *Grow with Google*-t teljes egészében a Google finanszírozza. A program a vállalat társadalmi felelősségvállalásának része, amely kiegészülhet helyi kormányzati

támogatásokkal egyes országokban, illetve kormányzati partnerségek révén szélesebb körű elérésre is szert tesz.

Ezek a szervezetek stabil finanszírozási háttérrel rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra, hogy hosszú távú és széles körben elérhető programokat valósítsanak meg.

Mindezekén túl érdemes azt is megvizsgálnunk, hogy a fenti szervezetek nagyságrendileg mekkora lefedettségűek, azaz hány embert érnek el programjaikkal világviszonylatban, valamint kik tekinthetőek főbb célcsoportjaiknak. A négy szervezet által évente elért főbb adatok az alábbiak (3. táblázat).

3. táblázat. A 4 szervezet által elért célcsoportok és azok nagyságrendi adatai

Szervezet	Évente elért fő	Célcsoportok
TechSoup	> 1 millió nonprofit szervezet	Nonprofit szervezetek, amelyek közvetve több millió embert érnek el saját közösségeikben
All Digital	Több százezer ember	Marginalizált közösségek, hátrányos helyzetű csoportok, fiatalok, idősek és munkanélküliek főként Európában
Code.org	> 100 millió diák és tanár	Diákok és tanárok világszerte, akik programozási és informatikai készségeket tanulnak
Grow with Google	> 10 millió résztvevő	Egyének, kis- és középvállalkozások, munkavállalók és karrierváltók, akik digitális készségeiket fejlesztik

Forrás: Saját szerkesztés.

Ezek a szervezetek összesen több százmillió embert érnek el közvetlenül vagy közvetve, hozzájárulva a globális digitális kompetenciafejlesztéshez és a digitális esélyegyenlőség növeléséhez.

Az alábbiakban részletesen bemutatjuk, hogyan járulnak hozzá a civil szervezetek különböző programjaikkal a digitális készségek fejlesztéséhez, milyen célcsoportokat érnek el, és milyen módszerekkel biztosítják a tanulási élmény sikerét.

A programok típusai – Alapfokú, haladó és specializált programok

A civil szervezetek fontos szereplők a digitális szakadék csökkentésében és az esélyegyenlőség megteremtésében. Van Dijk (2017) szerint a digitális szakadék nemcsak a hozzáférés hiányáról szól, hanem arról is, hogy az emberek hogyan használják a digitális eszközöket, és milyen készségekkel rendelkeznek. A civil szervezetek által biztosított informális tanulási lehetőségek különösen fontosak azoknak, akik a formális oktatási rendszeren kívül rekednek.

Az Európai Bizottság (2016) jelentése szerint a civil szervezetek olyan programokat biztosítanak, amelyek elsősorban az alacsony képzettségű, idős vagy hátrányos

helyzetű embereket célozzák meg, segítve őket a digitális készségek elsajátításában. Ezek az erőfeszítések alapvetőek a társadalmi integráció és az esélyegyenlőség növelésében.

A digitális írástudás és készségfejlesztő programok általában három nagy csoportba sorolhatók: alapfokú digitális írástudás, haladó digitális készségek és speciális célcsoportok számára kidolgozott programok. Mindegyik típus különböző szintű és célú készségeket oktat, különböző módszereket és eszközöket használva, amelyek segítik a résztvevők fejlődését.

Alapfokú digitális írástudás programok – A digitális alapok megteremtése

Az alapfokú digitális írástudásra irányuló programok olyan emberek számára készülnek, akik minimális vagy semmilyen tapasztalattal nem rendelkeznek a digitális eszközök használatában. Ezen programok legfőbb célja, hogy megtanítsák a résztvevőket az alapvető számítógépes és online feladatok elvégzésére, például az internet használatára, az e-mailezésre, valamint a szövegszerkesztési és táblázatkezelési alapokra. Ezek a programok különösen fontosak olyan csoportok számára, akik hátrányos helyzetükből fakadóan kevésbé férnek hozzá a digitális technológiához. Például az *All Digital ICT Skills for Seniors* programja kifejezetten idősek számára készült, hogy alapvető számítógépes és internetes készségeket nyújtson. Az idős generáció esetében a digitális írástudás nemcsak a technológiai használatot teszi lehetővé, hanem hozzájárul az életminőség javításához is. Az idősek gyakran szoronganak a digitális eszközök használatától, ezért ezek a programok nemcsak a technikai készségek elsajátítására összpontosítanak, hanem a technológiával kapcsolatos bizalom növelésére is. Egy idős személy, aki korábban soha nem használt számítógépet, megtanulhatja, hogyan vegyen részt videóhívásokon, hogy kapcsolatot tudjon teremteni a családjával, vagy hogyan intézzen el online ügyeket, például számlák kifizetését. Az ilyen típusú programok tehát kulcsfontosságúak az idősebb korosztály társadalmi elszigeteltségének csökkentésében is.

Fejlesztő célú digitális készségprogramok – Haladó technológiák és a munkaerőpiac

Az alapfokú digitális írástudás elsajátítása után sokan haladó szintű képzéseken is részt vesznek. Ezek a programok olyan speciális digitális készségekre összpontosítanak, amelyek a mai munkaerőpiacon kiemelt fontosságúak. Például programozás, adatkezelés, kiberbiztonság, vagy éppen digitális marketing ismeretek elsajátítása. Az ilyen típusú programok különösen hasznosak a fiatal generációk számára, akik az oktatási rendszerből kikerülve próbálnak helytállni a munkaerőpiacon.

A digitális gazdaságban egyre nagyobb szükség van olyan munkavállalókra, akik magas szintű technikai ismeretekkel rendelkeznek.

A Code.org *Hour of Code* kampánya az egyik legismertebb globális kezdeményezés, amely világszerte lehetőséget biztosít arra, hogy gyermekek és fiatalok megismerkedjenek a programozás alapjaival. Ezek a programok játékos módon, interaktív tananyagokkal segítenek abban, hogy a fiatalok ne csak a digitális világ passzív felhasználóivá váljanak, hanem aktív alkotóivá is. Az Hour of Code keretében egy gyerek, aki korábban csak játszott a számítógépen, megtanulhatja a játék fejlesztésének alapjait, ezzel új perspektívák nyílhatnak meg előtte, gondolva itt akár a digitális karrierlehetőségekre is. Ezek a fejlesztő programok nemcsak a gyermekek és fiatalok számára elérhetők. Felnőttek is részt vehetnek olyan képzéseken, amelyek programozást, adatbányászatot, vagy akár kiberbiztonsági ismereteket tanítanak. A munkaerőpiac gyorsan változik, és az ilyen típusú készségek jelentősen növelik a résztvevők foglalkoztathatósági mutatóit. A Google Grow with Google programja például ingyenes online képzéseket kínál felnőttek számára, akik új digitális készségeket szeretnének elsajátítani, amelyekkel növelhetik munkaerő-piaci értéküket. Ezek a programok lehetőséget nyújtanak arra, hogy valaki új karrierutat válasszon, vagy akár a meglévő szakmájában fejlődjön tovább digitális eszközök segítségével.

Speciális célcsoportoknak szóló programok – Nők, bevándorlók és alacsony jövedelmű családok számára

Számos civil szervezet olyan programokat is kínál, amelyek bizonyos speciális célcsoportokra szabottak. Ezek a programok figyelembe veszik az adott csoportok egyedi szükségleteit, és célzott képzéseket nyújtanak számukra. Például a nők, bevándorlók vagy alacsony jövedelmű, hátrányos helyzetű családok számára kínált programok olyan eszközöket adnak a résztvevők kezébe, amelyekkel javíthatják életminőségüket és munkaerő-piaci esélyeiket. Az olyan programok, mint a TechSoup „Women in Tech” kezdeményezése, segít a nőknek a digitális technológiák területén való elhelyezkedésben. Ez azért is fontos, mert a technológiai iparban a nemek közötti egyenlőtlenségek továbbra is jelentősek (Kovács–Wenting 2020).

A *Women in Tech* program nemcsak olyan technológiai ismereteket nyújt, mint például a programozás és a digitális vállalkozási ismeretek, hanem mentori támogatást is biztosít, amely támogatja a résztvevőket abban, hogy magabiztosan mozogjanak a technológiai szektorban. Egy résztvevő például a program elvégzése után saját startup vállalkozást indíthat, ezzel áttörve a nemi korlátokat a szektorban.

A bevándorlók és alacsony jövedelmű családok számára kínált programok célja, hogy segítsenek ezeknek a csoportoknak beilleszkedni a társadalomba, és hozzáférni a digitális eszközökhöz. Az ilyen programok nemcsak digitális írástudást oktatnak, hanem olyan készségeket is, amelyek közvetlenül hozzájárulnak a munkaerő-piaci integrációhoz. Az alacsony jövedelmű családok esetében a digitális készségek megszerzése jelentős ugrást jelenthet a gazdasági helyzetük javítása felé.

Az ilyen típusú programok gyakran ingyenesek, és a helyi közösségi központokban, könyvtárakban vagy online érhetőek el, így a résztvevők könnyebben hozzáférhetnek a tanulási lehetőségekhez.

Módszertani sokszínűség – Hatékony tanítási stratégiák

A civil szervezetek programjainak sikeressége nagyban függ az oktatás során alkalmazott módszertantól. A hagyományos, személyes, frontális osztálytermi oktatás mellett egyre több szervezet alkalmazza az online tanulási formákat, az e-learning platformokat, valamint a projektalapú és a gamifikációs módszereket, amelyek rugalmasabbak és ezáltal vonzóbbak a résztvevők számára.

Az online tanulás azért is egyre népszerűbb, mivel lehetőséget biztosít arra, hogy a résztvevők saját ütemükben, otthonról tanuljanak. Az online platformok elérhetősége különösen fontos olyan csoportok számára, akik földrajzi vagy anyagi okokból nem férnek hozzá a hagyományos oktatási lehetőségekhez. Az online tanulás népszerűségének növekedése nem véletlen, hiszen a digitális tanulási platformok rugalmasságot és könnyű hozzáférhetőséget biztosítanak (Bartal–Rajcsányi–Molnár 2020). Az online kurzusokban részt vevők saját tempójukban haladhatnak, ami különösen fontos azok számára, akik munka vagy családi kötelezettségek mellett próbálnak új készségeket elsajátítani. Az online tanulás sikerességéhez gyakran interaktív anyagok, például videók, tesztek és feladatok kapcsolódnak, amelyek segítik a tanulók fejlődését.

Az online oktatás mellett a projektalapú tanulás a másik népszerű módszer, amelynek segítségével a résztvevők valós problémákat oldanak meg, így gyakorlati tapasztalatokat szereznek egy-egy témakörben. Az ilyen típusú képzések különösen hatékonyak a digitális készségek fejlesztésében, mivel a tanulók valós élethelyzetekben alkalmazhatják az elsajátított tudást. Egy példaként említhető programban (All Digital) a résztvevők egy közösségi weboldalt készítenek, amely helyi vállalkozásoknak segít online jelenléte kialakítani. A projektalapú tanulás középpontjában a gyakorlati tapasztalatok megszerzése áll, ami hosszú távon növeli a résztvevők munkaerő-piaci értékét.

A *gamifikáció*, azaz a játékosítás is egyre népszerűbb módszer, főként a fiatalabb korosztályok körében. A játékelemek beépítése a tanulásba nemcsak szórakoztatóbbá, hanem hatékonyabbá is teszi az oktatást, hiszen növeli a résztvevők motivációját és elköteleződését. Ezek a programok a játékok által nyújtott kihívásokra és jutalmakra építenek, ezáltal is fokozva a tanulási élményt. Például a gyerekek számára fejlesztett programokban pontokat vagy szinteket gyűjthetnek a feladatok teljesítése során, ami növeli az élmény motivációs erejét (Code.org). Végül, a mentorálás és tanácsadás mint személyre szabott módszer alkalmazása különösen hatékony lehet azok számára, akik egyéni figyelmet és irányítást igényelnek (Szűts–Szűts–Novák 2019). A mentorok személyes tapasztalataikon keresztül segítik a tanulókat abban, hogy konkrét célokat érjenek el, és hatékonyan alkalmazzák az újonnan szerzett digitális készségeiket. A mentorálás nemcsak a tanulási folyamatot támogatja, hanem a hosszú távú sikeresség alapjait is megteremti, hiszen a mentoráltak gyakran személyes kapcsolatokat építhetnek ki, amelyek a jövőbeni karrierjükben is hasznosak lehetnek. Az egyéni karriercélok kialakításánál fontos lehet a jövőorientációs attitűd is (Kőkuti 2015).

Civil szervezetek digitális készségfejlesztő programjai: eredmények részletes elemzése

A civil szervezetek szerepe a digitális készségek fejlesztésében számos területen mérhető, különösen azokban a csoportokban, amelyeket a formális oktatási rendszerek kevésbé tudnak elérni. Az alábbiakban példákkal illusztrálva mutatjuk be néhány jelentős program eredményeit, amelyek hatékonyan segítették elő a digitális kompetenciák fejlődését.

ICT Skills for Seniors – Idősek digitális felzárkóztatása

Az All Digital által indított *ICT Skills for Seniors* program egy kiváló példa arra, hogyan lehet a digitális eszközök használatát és az internet adta lehetőségeket elérhetővé tenni az idősebb generációk számára. A program célja, hogy az idősek elsajátítsák az alapvető digitális írástudást, beleértve az e-mailezés, az online vásárlás, a közösségi média használatát és a digitális ügyintézés. A program eredményei arra utalnak, hogy a résztvevők nagy része jelentős fejlődést mutatott a digitális kompetenciák terén, ami közvetlenül hozzájárult életminőségük javulásához. Például a résztvevők nemcsak a mindennapi tevékenységeket tanulták meg könnyebben végezni, mint a számlák befizetése vagy az egészségügyi szolgáltatások igénybevétele, hanem nagyobb önbizalomra tettek szert a digitális világban való eligazodásban is. Az izoláció leküzdése és a társadalmi kapcsolatok erősítése szintén fontos eredménye a programnak, hiszen az idősek a social média platformokon keresztül kapcsolatba léphetnek családtagjaikkal, barátaikkal.

Hour of Code – Fiatalok bevezetése a programozásba

A Code.org által szervezett *Hour of Code* program kiemelkedő példa arra, hogyan lehet tömegeket bevonni a digitális készségek fejlesztésébe már fiatal korban. A program célja, hogy fiatalokat vezessen be a programozás világába játékos és interaktív módon, mindössze egyórás tanulási egységeken keresztül. A „Hour of Code” kampány globális sikere jól mutatja, hogy a fiatalok körében mekkora az érdeklődés a digitális technológiák és a programozás iránt.

A program hatása messze túlmutat az alapvető programozási ismeretek elsajátításán. A résztvevők nagy részében erősödött a technológiai pályák iránti érdeklődés, ami hosszú távon hozzájárulhat a digitális munkaerőpiac fejlődéséhez. Számos iskola és közösségi szervezet világszerte beépítette a programot tanterveibe, ezáltal szélesebb körben terjesztve a digitális kompetenciákat.

Women in Tech – Nők fejlődése a technológiai szektorban

A TechSoup *Women in Tech* programja egyértelműen azt példázza, hogy a célzott digitális képzési programok hatékonyan tudják növelni a nők részvételét a

technológiai iparban. A program célja, hogy nők számára biztosítson programozási, digitális marketing és egyéb technológiai készségeket, amelyeket felhasználva sikeresen helyezkedhetnek el a technológiai szektorban. A Women in Tech különösen fontos a nők munkaerő-piaci egyenlőségének előmozdítása érdekében, mivel a technológiai iparágban történelmi okokból jelentős nemi különbségek tapasztalhatók. A program résztvevőinek visszajelzései szerint a mentorálás és az oktatás segítségével sokan új lehetőségekhez jutottak, vagy éppen előre léptek a meglévő munkájukban. A program nemcsak a készségek fejlesztésére koncentrál, hanem a hálózatépítésre és a szakmai közösségek kialakítására is, amely szintén kulcsfontosságú a nők karrierjének támogatásában.

Grow with Google – Digitális kompetenciák fejlesztése a munkaerőpiacon

A Google által indított *Grow with Google* program a munkaerő-piaci készségfejlesztés egyik legsikeresebb példája, amely több ezer résztvevőt segített abban, hogy fejlessze digitális kompetenciáit és növelje foglalkoztathatóságát. Az online platformok segítségével a résztvevők olyan képzéseken vehetnek részt, amelyek a digitális marketing, az adatkezelés, valamint a programozás terén kínálnak fejlődési lehetőségeket. A program különösen népszerű a munkanélküliek és az átképzésre szoruló körében, akik új készségeket szerezhetnek, s ezáltal jobban illeszkedjenek a változó munkaerő-piaci igényekhez. Az eredmények alapján számos résztvevő új álláslehetőségeket talált, vagy jelentős előrelépést ért el meglévő munkakörében a programban megszerzett tudás révén. Az ilyen típusú programok hatékonyan hidalják át a szakadékat a munkaadók igényei és a munkavállalók készségei között.

Az itt bemutatott példák egyértelműen jelzik, hogy a civil szervezetek által nyújtott digitális készségfejlesztő programok jelentős hatással vannak a társadalom különböző rétegeire. Az alapfokú digitális írástudás megszerzésétől kezdve a munkaerőpiacon való elhelyezkedéshez szükséges fejlett digitális kompetenciák megszerzéséig ezek a programok hozzájárulnak a digitális szakadék csökkentéséhez és a társadalmi mobilitás elősegítéséhez.

A programok sikeressége több tényezőtől függhet: célzottan kell megszólítani a különböző demográfiai csoportokat, biztosítani a rugalmas és hozzáférhető tanulási lehetőségeket, valamint a személyre szabott mentorálás és támogatás rendszerét is alkalmazni kell. Ezzel a civil szervezetek valódi hozzáadott értéket teremtenek, mivel a formális oktatási rendszereken kívül biztosítják a digitális készségek széles körű elterjesztését és fejlesztését.

A következő táblázat (4. táblázat) a tanulmányban vizsgált szervezetek célcsoportjainak, elért eredményeinek, valamint alkalmazott módszereiknek áttekintését adja. A digitális kompetenciák fejlesztése különböző társadalmi rétegekre, foglalkozási területekre és oktatási módszerekre terjed ki.

4. táblázat. A digitalizáció legjelentősebb civil szervezetei világviszonylatban

Célcsoport	Elért eredmények	Példa szervezetek	Foglalkozási területek	Módszerek
Idősek	Alapvető digitális készségek elsajátítása	All Digital, TechSoup	Online ügyintézés, e-egészségügy	Személyes tréningek, online oktatás
Hátrányos helyzetű családok	Társadalmi integráció, munkalehetőségek	All Digital, Grow with Google	Közösségi munka, digitális vállalkozás	Mentorálás, blended learning, közösségi digitális terek
Fiatalok és diákok	Programozási ismeretek fejlesztése, STEM-pályák iránti érdeklődés	Code.org	STEM (tudomány, technológia, mérnöki munka, matematika)	Gamifikáció, interaktív online tananyagok
Nonprofit szervezetek	Technológiai adományok, digitális átalakulás	TechSoup	Adminisztratív munka, hatékonyságnövelés	Technológiai adományok, digitális tréningek
Migránsok	Alapvető digitális készségek, társadalmi befogadás	All Digital	Nyelvtanulás, online integrációs programok	Multikulturális online tananyagok, mentorálás
Alacsony jövedelmű felnőttek	Foglalkoztathatóság növelése, digitális kompetenciák	Grow with Google	Digitális marketing, adatkezelés	Online tanfolyamok, önálló tanulási platformok

Forrás: Saját szerkesztés.

Az elemzés alapján jól látható, hogy a civil szervezetek különféle célcsoportokat érnek el, a digitális kompetenciák fejlesztésében alkalmazott módszereik pedig igazodnak a specifikus igényekhez. A gamifikáció, a mentorálás és a blended learning jó példák a rugalmas oktatási formákra, amelyek különösen sikeresek az alacsony jövedelmű, idős és migráns csoportok körében. A digitális kompetenciák fejlesztése e csoportok számára a munkaerő-piaci és társadalmi integráció eszközeként szolgál, hozzájárulva az esélyegyenlőség előmozdításához.

Az elemzés eredményei és javaslatok a civil szervezetek és formális oktatási intézmények közötti együttműködés javítására

A civil szervezetek rugalmasabb és személyre szabottabb oktatási módszerei

Megállapíthatjuk, hogy a civil szervezetek rugalmasabb és személyre szabottabb oktatási módszerei jelentős előnyökkel járnak a digitális kompetenciák fejlesztése terén. Ezek a szervezetek gyorsabban képesek reagálni a társadalmi változásokra és az egyéni igényekre, mint a hagyományos oktatási intézmények.

Ennek oka, hogy a civil szervezetek kisebbek és kevésbé bürokratikusak, ami lehetővé teszi számukra, hogy innovatív megközelítéseket alkalmazzanak és kísérletezzenek új oktatási módszerekkel. Például a projektalapú tanulás és a gamifikáció alkalmazása révén a civil szervezetek képesek növelni a résztvevők elköteleződését és motivációját. A *TechSoup* szervezet *Women in Tech* programja, amely nőket tanít programozásra és digitális vállalkezési ismeretekre, kiváló példa arra, hogyan lehet a személyre szabott oktatási módszerekkel hatékonyan támogatni a résztvevőket és elősegíteni a munkaerő-piaci elhelyezkedésüket (TechSoup 2021).

A hátrányos helyzetű csoportok elérése és támogatása

A civil szervezetek kulcsszerepet játszanak a hátrányos helyzetű csoportok elérésében és támogatásában. Ezek a csoportok gyakran kimaradnak a formális oktatási rendszerekből, és különleges figyelmet igényelnek a digitális kompetenciák fejlesztéséhez. Az *All Digital* szervezet *ICT Skills for Seniors* programja például kifejezetten az idősebb korosztály digitális írástudásának fejlesztésére fókuszál, segítve őket az online szolgáltatások és közösségi hálózatok használatában (All Digital 2021). Hasonlóképpen, a bevándorlók és alacsony jövedelmű családok számára kínált programok, mint például a Google *Grow with Google* kezdeményezése, jelentős mértékben hozzájárulnak ezen csoportok foglalkoztathatóságának növeléséhez és társadalmi integrációjához (Google 2021).

A digitális szakadék csökkentése

A World Economic Forum jelentésében Baller, Dutta és Lanvin (2016) arra hívják fel a figyelmet, hogy a civil szervezeteknek kiemelt szerepe van a digitális készségek elérhetővé tételében, amelyben szorosan együtt kell működniük a kormányzatokkal és a magánszektorral. Selwyn (2004) azt hangsúlyozza, hogy ezek a szervezetek gyakran olyan globális hálózatok részét képezik, amelyek segítségével a technológiai források szélesebb körben hozzáférhetőek, különösen a hátrányos helyzetű közösségek számára. A digitális szakadék, azaz az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés és használat közötti különbségek csökkentése érdekében a civil szervezetek fontos szerepet töltenek be.

Példa erre a Code.org *Hour of Code* kampánya, amely világszerte több millió gyermeket és fiatalot tanított meg a programozás alapjaira, hozzájárul a digitális szakadék csökkentéséhez azáltal, hogy mindenki számára elérhetővé teszi a digitális kompetenciák elsajátítását, függetlenül a társadalmi és gazdasági háttértől (Code.org 2020).

Javaslatok a civil szervezetek és formális oktatási intézmények közötti együttműködés javítására

A civil szervezetek és a formális oktatási intézmények közötti együttműködés különösen fontos a digitális írástudás széleskörű elterjesztésében. Castells (1996) már korán rámutat arra, hogy a civil szervezetek kiegészítik a formális oktatási rendszerek tevékenységét, mivel képesek olyan rugalmas, személyre szabott megoldásokat kínálni, amelyeket az iskolák és egyetemek nem mindig tudnak megvalósítani. Warschauer (2003) hozzáteszi, hogy a két szektor együttműködése kulcsfontosságú ahhoz, hogy a digitális oktatás valóban befogadóvá váljon, és minden társadalmi réteg számára hozzáférhető legyen.

Szorosabb kapcsolatok és hálózatépítés

Az együttműködés javítása érdekében szorosabb kapcsolatokra és hálózatépítés kialakítására van szükség a civil szervezetek és a formális oktatási intézmények között. Ez magában foglalhatja a közös projektek indítását, a jó gyakorlatok megosztását és az erőforrások összehangolását is (Varga 2022). Az ilyen típusú együttműködés lehetővé teszi, hogy mindkét fél kihasználja a másik előnyeit és erősségeit, ezáltal hatékonyabbá téve a digitális kompetenciák fejlesztését. Például a közös tananyagfejlesztés és a tanárok képzése során a civil szervezetek bevonása lehetővé tenné az innovatív és személyre szabott oktatási módszerek integrálását a formális oktatási rendszerbe (Bacsa-Bán–Cserné Pekkel 2023). Civil szervezetek, mint például az All Digital magyar tagszervezetei, együttműködhetnének a Digitális Jólét Program (DJP) irányításával az oktatási tananyagok fejlesztésében. Az olyan kompetenciák, mint a programozás, adatbiztonság vagy digitális írástudás, beépíthetők lennének az általános és középiskolai tantervekbe. A tanároknak online vagy személyes továbbképzéseket lehetne szervezni, ahol civil szervezetek mutathatják be legjobb gyakorlataikat, például interaktív és gamifikált tanulási módszereket. Ezeket a képzéseket olyan szervezetek is támogathatnák, mint a Code.org vagy a Google, amelyek nemzetközi szinten rendelkeznek ilyen tananyagokkal és oktatási forrásokkal.

Közös finanszírozási és támogatási mechanizmusok

Az együttműködés erősítése érdekében közös finanszírozási és támogatási mechanizmusok kialakítására is szükség lenne. Ez magában foglalhatja a közös pályázatokat és projektek finanszírozását, amelyek lehetővé teszik a civil szervezetek és oktatási intézmények számára, hogy egyesítsék erőforrásaikat és nagyobb hatást érjenek el. A közös finanszírozás révén növelhető a programok fenntarthatósága és hatékonysága, valamint lehetővé válik a szélesebb körű elérés és a célzottabb tá-

mogatás is. Közös pályázati programok indíthatóak az Európai Unió Digital Europe vagy Erasmus+ programja keretében, amelyek támogatják a digitális készségek fejlesztését és az oktatási innovációkat. Civil szervezetek, mint például a TechSoup és a magyar állami intézmények, pályázhatnak közösen az Európai Szociális Alap és más nemzetközi alapok finanszírozására. A projektek finanszírozásával helyi szinten valósulhatnak meg az együttműködések, akár regionális szinten is (pl. hátrányos helyzetű településeken).

Integrált oktatási programok és tantervek

Az integrált oktatási programok és tantervek kialakítása segítheti a formális oktatási rendszerek és a civil szervezetek közötti szinergiák kihasználását. Ez megjelenhet a civil szervezetek által kínált digitális készségfejlesztő modulok beépítésében a formális oktatási tantervekbe, valamint a közös képzési programok kidolgozásában is. Az ilyen típusú integráció lehetővé teszi, hogy a diákok szélesebb körű és mélyebb digitális ismereteket szerezzenek, miközben a formális oktatási rendszerek és a civil szervezetek egyaránt hozzájárulnak a képzésükhöz. Egy vagy több magyar városban kísérleti pilot projekteket lehetne indítani, amelyek célja a civil és az oktatási szektor közötti együttműködési modellek kidolgozása és tesztelése. Ezek a projektek biztosítanák a folyamatos visszajelzést és a programok fokozatos javítását. A pilot projektek révén lehetőség nyílna arra, hogy a tanárok és a civil szféra képviselői közösen dolgozzanak ki olyan módszereket, amelyek hatékonyan integrálják a digitális kompetenciafejlesztést az iskolai tantervbe. Ezen projektek tapasztalatai alapján szélesebb körű bevezetésre is sor kerülhetne a programokban.

Közös mérési és értékelési keretrendszerek

Az együttműködés hatékonyságának növelése érdekében szükség lenne közös mérési és értékelési keretrendszerek kialakítására is. Ezek tennék lehetővé a programok hatásának és eredményeinek összehasonlítását és értékelését, valamint az adatok és eredmények megosztását is. A közös értékelési mechanizmusok révén azonosíthatók a legjobb gyakorlatok és a fejlesztési területek, amelyek hozzájárulhatnak az oktatási programok folyamatos javításához és a résztvevők igényeinek jobb kielégítéséhez.

Az EU által kidolgozott *DigComp*-keretrendszert Magyarországon is fel lehetne használni a digitális kompetenciák mérésére, illetve az oktatási és civil programok eredményességének értékelésére. A *DigComp*-keretrendszer alapján a résztvevők haladását és fejlődését rendszeresen értékelni lehetne. Az oktatási intézmények és civil szervezetek közösen alakíthatnának ki egy olyan adatgyűjtési rendszert, amely lehetővé teszi a résztvevők készségeinek folyamatos nyomon követését és az oktatási programok hatékonyságának mérését.

Rugalmas tanulási környezetek és technológiai eszközök

Az együttműködés sikeres megvalósítása érdekében szükséges a rugalmas tanulási környezet és technológiai eszközök biztosítása is. Ez megjelenhet az online tanulási platformokban, e-learning eszközökben és digitális tartalmak széles körű elérhetőségében és használatában is. Mindezen technológiai eszközök és a digitális tanulási környezetek lehetővé teszik a résztvevők számára, hogy saját tempójukban és saját igényeik szerint tanuljanak, miközben hozzáférhetnek a legmodernebb oktatási anyagokhoz és forrásokhoz. Magyarországon létre lehetne hozni egy olyan központi online oktatási platformot, amelyen a civil szervezetek által fejlesztett tananyagok és digitális képzések elérhetőek lennének az iskolák számára. Ez a platform tartalmazhatna videókat, interaktív teszteseteket és egyéb tanulási anyagokat. Az oktatási intézmények számára elérhető online platform lehetővé tenné, hogy a tanárok könnyedén hozzáférjenek a civil szervezetek által nyújtott oktatási tartalmakhoz. A Grow with Google vagy a Code.org nyílt oktatási anyagai kiváló példák, amelyek adaptálhatók lennének a magyar oktatási környezethez.

Közösségi alapú tanulási kezdeményezések

A közösségi alapú tanulási kezdeményezések erősíthetik a civil szervezetek és a formális oktatási intézmények közötti együttműködést. Ezáltal a közösségi bevonódást és a helyi igényekre szabott oktatási programok kialakítását. A közösségi alapú tanulás révén a résztvevők jobban be tudnak kapcsolódni a tanulási folyamatba és aktívabb szerepet vállalhatnak saját képzésükben, miközben a civil szervezetek és oktatási intézmények egyaránt hozzájárulnak a közösség fejlődéséhez. A hátrányos helyzetű közösségek bevonása érdekében szervezett közösségi események és digitális műhelyek, például *Hour of Code*-rendezvények szervezhetőek, ahol a közösségi szereplők közösen vesznek részt oktatási programokban. Az iskolák és a helyi civil szervezetek együttműködhetnek a közösségi alapú oktatási események megszervezésében, ahol a gyerekek és szüleik egyszerre ismerhetik meg az új digitális készségeket, például a programozás alapjait.

Összegzés

A digitális kompetenciák fejlesztése a 21. század egyik legfontosabb oktatási kihívása. A formális oktatási intézmények mellett a civil szervezetek egyre nagyobb szerepet vállalnak ebben a folyamatban, különösen a hátrányos helyzetű csoportok elérése és támogatása terén. A tanulmány célja az volt, hogy áttekinthesse a civil szervezetek által kínált digitális készségfejlesztő programok sokféleségét, hatékonyságát, és a résztvevők digitális készségeire gyakorolt hatását. Továbbá célja az is, hogy javaslatokat fogalmazzon meg a civil szervezetek és a formális oktatási intézmények közötti együttműködés javítására.

Eredményeink alapján egyértelművé vált, hogy a civil szervezetek rugalmas és innovatív módszereket alkalmaznak a digitális kompetenciák fejlesztésére. A civil szervezetek által kínált programok sokfélesége és hatékonysága azt mutatja, hogy ezek az intézmények képesek jelentős mértékben hozzájárulni a digitális írástudás terjesztéséhez és a digitális szakadék csökkentéséhez.

A civil szervezetek és a formális oktatási intézmények közötti együttműködés javítása érdekében a tanulmány több javaslatot is megfogalmazott. A szorosabb kapcsolatok és hálózatépítés, a közös finanszírozási és támogatási mechanizmusok, az integrált oktatási programok és tantervek, valamint a közös mérési és értékelési keretrendszerek mind hozzájárulhatnak az együttműködés erősítéséhez. A rugalmas tanulási környezetek és technológiai eszközök biztosítása, valamint a közösségi alapú tanulási kezdeményezések szintén fontos elemei lehetnek az együttműködés sikerének. A tanulmány eredményei összhangban vannak azon korábbi kutatásokkal, amelyek hangsúlyozzák a civil szervezetek szerepét a digitális írástudás fejlesztésében és a társadalmi egyenlőség növelésében (Eynon–Geniets 2015; Helsper–Reisdorf 2017). Azonban rámutatott arra is, hogy a civil szervezetek képesek gyorsabban és rugalmasabban reagálni a társadalmi változásokra, mint a formális oktatási intézmények. Ez különösen fontos a digitális kompetenciák folyamatosan változó területén, ahol az új technológiák és eszközök megjelenése gyors alkalmazkodást igényel. A civil szervezetek kiemelkedő szerepet játszanak a társadalmi befogadás előmozdításában, különösen a digitális készségek terén. Hargittai (2002) szerint a digitális szakadék nemcsak az eszközökhöz való hozzáférés hiányában nyilvánul meg, hanem az online készségek különbségeiben is, amelyet második szintű digitális szakadéknak nevez. A civil szervezetek ebben kiemelkedő szerepet játszanak, hiszen képesek elérni azokat a csoportokat, akik alacsonyabb szintű online készségekkel rendelkeznek, és célzott oktatási programok révén segítik őket a digitális világban való eligazodásban (Hargittai 2002). Ez különösen fontos a társadalmi esélyegyenlőség előmozdításában, mivel a digitális készségek fejlesztése munkaerő-piaci lehetőségeket és társadalmi integrációt biztosít a hátrányos helyzetű csoportok számára. Bonfadelli (2002) kifejti, hogy a civil szervezetek innovatív módon közelítik meg a digitális írástudás kérdését, és képesek olyan tanulási lehetőségeket kínálni, amelyek figyelembe veszik a helyi közösségek igényeit és lehetőségeit, ezáltal csökkentve a digitális szakadékot.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a digitális kompetenciák fejlesztése kulcsfontosságú a 21. századi készségek kialakításában és a társadalmi befogadás elősegítésében. Bár a formális oktatási rendszerek alapvető szerepet játszanak ebben a folyamatban, a civil szervezetek innovatív és rugalmas megközelítései kiegészítik és erősítik ezeket az erőfeszítéseket. A digitális kompetenciák fejlesztésére irányuló nemzetközi és hazai törekvések támogatják ezen célok elérését, de a sikeres megvalósítás érdekében szoros együttműködésre van szükség az oktatási intézmények, a civil szervezetek és a kormányzati szervek között.

A civil szervezetek által kínált digitális készségfejlesztő programok sokfélesége és hatékonysága azt mutatja, hogy ezek az intézmények képesek jelentős mértékben

hozzájárulni a digitális írástudás terjesztéséhez és a digitális szakadék csökkentéséhez. Az innovatív és rugalmas oktatási módszerek lehetővé teszik, hogy a civil szervezetek hatékonyan elérjék és támogassák a különböző célcsoportokat, különösen a hátrányos helyzetűeket.

Összegzőképpen, a civil szervezetek rugalmasabb, személyre szabottabb és innovatívabb oktatási módszereket alkalmaznak, amelyek jelentős mértékben hozzájárulnak a digitális írástudás elterjesztéséhez és a digitális szakadék csökkentéséhez. Az együttműködés erősítése a formális oktatási intézményekkel tovább növelheti ezeknek a programoknak a hatékonyságát és elérését. A közös finanszírozási mechanizmusok, integrált oktatási programok, rugalmas tanulási környezetek és közösségi alapú tanulási kezdeményezések mind hozzájárulhatnak a digitális kompetenciák széleskörű fejlesztéséhez és a társadalmi egyenlőség növeléséhez.

Irodalom

- Bacsa-Bán A. (2020). Multimédia a Dunaújvárosi Egyetemen. XXVI. Multimédia az oktatásban nemzetközi konferencia (2020. június 11–12.), plenáris előadások (2020. június 11.).
- Bacsa-Bán A.–Cserné Pekkel M. (2023): A pedagógusképzés alternatív útjai, egy civil szerveződés jó példája. *Civil Szemle*, 20., (7), Különszám, pp. 123–137.
- Balázs L. (2019): Civil szervezetek és vezetői sajátosságok: vizsgálati lehetőségek szervezetpszichológiai megközelítésből. *Civil Szemle*, 16., (4.), pp. 25–41.
- Baller, S.–Dutta, S.–Lanvin, B. (2016): The Global Information Technology Report 2016: Innovating in the Digital Economy. *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/reports/the-global-information-technology-report-2016>
- Bartal O.–Rajcsányi-Molnár M. (2020). A 21. századi tanár és a mobileszközök. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences*, 10., (4.), pp. 53–66.
- Bonfadelli, H. (2002): The Internet and Knowledge Gaps: A Theoretical and Empirical Investigation. *European Journal of Communication*, 17., (1), pp. 65–84. <https://doi.org/10.1177/0267323102017001607>
- Castells, M. (1996): *The rise of the network society*. New York: Blackwell Publishers.
- DJP (2016): Digitális Jólét Program. Digitalis Jolet ProgramErstad, O. (2005). *Digital kompetanse i skolen* (Digital literacy in the school). Oslo: University Press. European Commission (2018). Digital Competence Framework for Citizens. European Commission
- European Commission (2020): *Digital Education Action Plan 2021–2027* European Commission.
- European Commission. (2016): *A New Skills Agenda for Europe*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223>
- Eynon, R.–Geniets, A. (2015): The digital skills paradox: How do digitally excluded youth develop skills to use the internet?. *Learning, Media and Technology*, 40., (3), pp. 342–359.
- Eynon, R.–Malmberg, L.-E. (2011): Understanding the Online Learner: Characteristics and Challenges of Students in Higher Education. *Computers & Education*, 56., (3), pp. 423–433. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2010.09.020>
- Hargittai, E. (2002). Second-level digital divide: Differences in people's online skills. *First Monday*, 7., (4.).
- Helsper, E. J.–Reisdorf, B. C. (2017): The emergence of a "digital underclass" in Great Britain and Sweden: Changing reasons for digital exclusion. *New Media & Society*, 19., (8), pp. 253–1270.

- Keszi-Szeremlei A.–Kókuti T.–Balázs, L. (2023): Digitális (készség) fejlesztés – Az Európai Unió digitális elvárásai, állami és civil szereplők a Nemzeti Digitális megvalósításában. *Civil Szemle*, 20., (7), Különszám, pp. 139–157.
- Kovács, Sz.–Wenting, S. (2020): Footprint of women in the Hungarian STEM-landscape: Gaps and links. In: András, István–Rajcsányi-Molnár, Mónika (Eds.): *East-West Cohesion IV: Strategic study volumes*. Subotica: Cikos Stampa, pp. 129–142.
- Kókuti T. (2015): Hallgatói jövőorientáció mint versenyképes attitűd. In: András István–Rajcsányi-Molnár Mónika–Németh István (Szerk.): *Nyelvi terek*. Dunaújváros: DUF Press, pp. 183–194.
- Kókuti T. (2022): Társadalmi hatások és MI! In: Obádovics Csilla–Resperger Richárd–Széles Zsuzsanna (Szerk.): *Pandémia – Fenntartható gazdálkodás – Környezettudatosság*. Sopron: Soproni Egyetemi Kiadó, pp. 312–324.
- Maczó E. (2023): A digitális oktatásban felhalmozott hátrányok és kompenzációs lehetőségei hátrányos helyzetű csoportoknál. *Civil Szemle*, 20., (7), Különszám, pp. 91–106.
- OECD (2019): *Skills Outlook 2019: Thriving in a Digital World*. OECD Publishing. OECD.
- Rajcsányi-Molnár, M.–Balázs, L.–András, I.–Czifra, S. (2024a): Competition as an Effective Motivational Tool in Online Education. In: Anikó Szakál (Szerk.): IEEE 11th International Conference on Computational Cybernetics and Cyber-Medical Systems: ICC 2024: Proceedings. Budapest, pp. 83–88.
- Rajcsányi-Molnár M. (2019): MaTech: Digitális eszközhasználaton alapuló kreatív matematika verseny szervezése középiskolás tanulóknak. In: Fodorné T. K. (Szerk.): *Felsőoktatási innovációk a tanulás korában: a digitalizáció, képességfejlesztés és a hálózatosodás kihívásai*. Pécs: MELLearn Egyesület, pp. 19–32.
- Rajcsányi-Molnár, M.–Balázs, L.–András, I. (2024b): Online Leadership Training in Higher Education Environment. *Acta Polytechnica Hungarica*, 21., (1), pp. 39–52.
- Selwyn, N. (2004): Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New Media & Society*, 6., (3), pp. 341–362. <https://doi.org/10.1177/1461444804042519>
- Szűts Z.–Szűts-Novák R. (2023): A social media és az okoseszközök kommunikáció jellemzőinek hatása a pedagógiára: Elméleti alapvetés a kommunikációs és a neveléstudomány kapcsolatáról. *Magyar Nyelvőr*, 147., (5), pp. 565–582.
- Szűts-Novák R.–Szűts Z. (2019). A tanári kompetenciák néhány kérdése Imre Sándor pedagógiai rendszerében. *Különleges Bánásmód*, 5., (2), pp. 55–62.
- Van Dijk, J. (2020): *The Digital Divide*. New York: Polity Press.
- Varga A. (2023): A szervezeti kultúra versus esélyegyenlőség. *Civil Szemle*, 20., (7), Különszám, pp. 61–75.
- Varga, A. (2022): Társadalmi felelősségvállalás, avagy az esélyteremtő értékteremtés. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 23–40.
- Warschauer, M. (2003): *Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide*. MIT Press.

Hivatkozások

- All Digital (2021): About Us. All Digital
- Code.org (2020): Hour of Code. Code.org
- Google (2021): Grow with Google. Grow with Google
- TechSoup (2021): Women in Tech. TechSoup

Fotó/Photo: Németh István Péter

ALAPÍTVÁNYI FENNTARTÁSÚ FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK MAGYARORSZÁGON

— DIGITALIZÁCIÓ, FENNTARTHATÓSÁG ÉS ESÉLYEGYENLŐSÉG
A NONPROFIT SZERVEZETEK SZEREPVÁLLALÁSÁNAK SAJÁTOSÁGAI*

Varga Anita

Bevezetés

Az alapítványi fenntartású felsőoktatási intézmények jelentős átalakulásokat mentek keresztül az elmúlt években, amelyeket a hazai és nemzetközi oktatási irányvonalak, valamint a társadalmi és technológiai változások motiváltak (Bacsa-Bán–András 2022; Fodor et al. 2022; Sitku–Ursin 2023; Szűts–Szűts–Novák 2023). A magyar felsőoktatás egyre inkább szembesül azokkal a kihívásokkal, amelyeket az új generációk belépése és a megváltozott oktatási környezet hoz magával.

Ezek magukban foglalják a digitalizáció növekvő jelentőségét, a fenntarthatóság fontosságának felismerését, valamint az esélyegyenlőség iránti elköteleződés szükségességét. E három terület mindegyike központi szerepet játszik abban, hogy a felsőoktatási intézmények hogyan tudnak megfelelni a modern társadalmi és gazdasági elvárásoknak, miközben fenntartják és fejlesztik saját működésüket (Döbör–Keczer 2023; Balla et al. 2024).

Az alapítványi fenntartású intézmények esetében ezek a tényezők különösen meghatározók, mivel ezek az intézmények nem csupán az oktatás hagyományos feladatait látják el, hanem a társadalmi szerepvállalás, a felelősség és a közösségi értékek előmozdításának szempontjából is kiemelt jelentőséggel bírnak (András–Rajcsányi–Molnár 2014).

Felsőoktatási intézmény esélyegyenlőségi koordinátoraként, oktatójaként sajátos nézőpontból egy sajátos csoport érdekeit képviselve készítettem látteleletet a témához kapcsolódóan.

A modellváltás hatása a fenntarthatóságra – az egyetemek sajátos helyzete

A 2019-ben bevezetett átalakítás keretében az állami fenntartású intézmények egy részét alapítványi tulajdonba helyezték. Az átalakulás célja az volt, hogy ezek az egyetemek piaci alapon, hatékonyabban és rugalmasabban működhessenek, és így jobban megfeleljenek a gazdasági és végső soron társadalmi, munkaerő-piaci igényeknek. A modellváltás lényege, hogy az alapítványi egyetemek jelentős autonómiával rendelkeznek, azonban a piaci verseny nyomása miatt kénytelenek a gazdasági fenntarthatóságot előtérbe helyezni (Kováts 2020). Ez újabb lépést jelentett a felsőoktatás piacosításában, amely a központi támogatások csökkentésével együtt az önfinanszírozásra való átállás kényszerét jelenti.

A fenntarthatóság dimenziói mentén az egyetemek különleges helyzete rendszerszerű megközelítést igényel (Balázs et al. 2020, 2021a, 2021b), különösen a fenntartható fejlődés terén kiemelkedő eredményekkel rendelkező képzőintézmények számára. Az oktatási és kutatási folyamatokba integrálták a fenntarthatósági elveket, hogy a hallgatók és oktatók nyitottá váljanak a komplex szemléletű gondolkodásra (Szűts-Novák–Szűts 2019).

Az Európai Unió Tanácsa 2022 júniusában elfogadta a zöld átállást és a fenntartható fejlődést szolgáló tanulásról szóló ajánlást. A szakpolitikai nyilatkozat kifejti, hogyan lehet beépíteni a fenntarthatóság szempontrendszerét az oktatás és képzés minden elemébe (EC 2022).

1. ábra. Az egyetemek helyzete a fenntarthatóság dimenziói mentén

Forrás: Mcmillin–Dyball (2009) alapján saját szerkesztés.

A felsőoktatási intézmények fejlesztési céljai mind a műszaki, mind a társadalmi alrendszerek nézőpontjából hatékonyan segítik elő a fenntarthatóság biztosítását (1. ábra). A dinamikus és multimodális kommunikáció, információszolgáltatás, valamint a fenntartható technológiák alkalmazását előíró fejlesztési elképzelések a mindennapok részévé válnak.

A fejlesztés alapja az EU mutató keretrendszerének való megfelelés. A Pécsi Tudományegyetem kezdeményezésére 14 intézmény részvételével alakult meg a Magyar Egyetemek Fenntarthatósági Platformja (PTE 2023). A kezdeményezéshez később két egyetem, a Neumann János Egyetem és a Széchenyi István egyetem csatlakozott 2024-ben. Az intézmények egy része ma is a világ legzöldebb egyetemei közé tartoznak. Elektromobilitási eszközöket használnak, kooperatív projektalapú kurzusokat hoznak létre, melyek fókuszába az élményalapú tanulás kerül Máttyás 2023; Kókuti 2022).

A technológiai innovációk átalakulása jellemzővé válik, különösen olyan alkalmazások révén, amelyek egyesítik a digitális technológiákat, lehetővé téve az egyetemek számára, hogy egyre nagyobb mértékben kihasználják az információs és kommunikációs technológiák lehetőségeit. Optimális esetben az innovációk fejlesztik az oktatás minőségét, növelik a tudományos kutatás hatékonyságát és erősítik a társadalmi felelősségvállalás folyamatát. A fenntarthatóság az innovatív fejlesztések hatékonyságnövelő közös metszetei leginkább intézkedési tervek vonatkozásában (támogatott stratégiai vízió, hosszú távú szakpolitika, szabályozási háttér) találkoznak. A Global Innovation Index 2023 világranglistáján Magyarország az innovációs teljesítmény szempontjából, a 33. helyet foglalja el a 132 ország eredményeit összesítő rangsorban (KIM 2023). A Global Innovation Index hét fő teljesítménypillére tekintetében Magyarország négy esetben javított helyezését az előző évi adatokhoz képest. A „Tudás és technológia eredmények” pillér esetében a 26. helyet foglalja el, az „Üzleti kifinomultság” pillér esetében teljesítménye EU-átlag feletti, 30. helyezést jelent (KIM 2023). Konkrétumok és eredmények tekintetében a tárgykörhöz kapcsolódóan elmondható, hogy a Corvinus Egyetem megszerezte az AACSB-akkreditációt, a világ egyik legrangosabb felsőoktatási minősítését. (KIM 2023). A Széchenyi István Egyetem több fenntarthatósági projektet is indított, amelyek célja az intézmény ökológiai lábnyomának csökkentése. A Debreceni Egyetem és a Tempus Közalapítvány, mint közhasznú szervezet, közösen dolgoztak ki olyan képzési programokat, amelyek a hallgatók kritikai gondolkodását és problémamegoldó képességeit fejlesztik.

A nonprofit szervezetkhez való viszonyt egyértelműen meghatározza az állampolgári aktivitás intenzitása. Bizonyos esetekben az alacsony aktivitás és a közösségi kohézió hiánya teszi eredménytelenné az együttműködést. A felsőoktatás törekvése nyitni a civil szervezetek irányába, számos jó példa alkalmazható gyakorlat jelzi a jelentős pozitív irányú elmozdulást (Varga 2022). A civil szereplők szerepét és lehetőségeit vizsgálva elmondható, fő cél a bevonás és az érdekelté tétel, a társadalmi felelősségvállalás fontosságának hangsúlyozása a klímapolitikában.

Fontos előrelépés a civil szereplők megjelenése a hosszú távú éghajlat-politikai tervezésben, ugyanakkor megfogalmazódott, hogy a célok megvalósításához átfogó és tartós szemléletformálásra van szükség, amelyben fontos szerep jut a fiataloknak és az általuk használt közösségi médiának (Botos 2020). Alapvetővé válik a nyelvhasználat változása, az e-nyelv kialakulását elősegítő felületek (cset, facebook, twitter) a Z-generáció életterévé váltak, ezek a felületek hozzájárulnak

a másodlagos írásbeliség kialakulásához. Az egyes médiumok formai változásai meghatározzák a felhasználók nyelvhasználatát (Vesszős 2024).

Az egyetemek egy része 2020-tól választható tantárgyat indított „A civil szervezetek szerepe és lehetőségei Magyarországon – Miért érdemes fiatalon is civil közösségekben tevékenykedni” vezérfonallal a középpontban. Számos téma kerül kifejtésre, valamennyi alkalommal vendégelőadókat vonnak be, az állami, kormányzati szférából és a civil szervezetek részéről. A témák felölelik a civil szervezetek létrehozásának, gazdálkodásának kérdései mellett a civilek, mint munkaadók kérdéseit is. Az önkéntesség, adományozás, család, oktatás, kultúra, hagyományőrzés, egészségmegőrzés mellett hangsúlyos szerep jut a klíma- és környezetvédelem témakörének is. A hallgatók és az előadók közösen vizsgálják a határon túli kapcsolatok, a civilség nemzeti identitásmegőrző karakterének kérdéseit. A legfőbb célt a civilség eszményének megismerésében határozták meg. A hallgatók gyakorlati feladatokat oldanak meg azzal a céllal, hogy jobban megismerjék, kedvet kapjanak arra, hogy ők maguk is civil szervezetet alapítsanak vagy csatlakozzanak már meglévő civil szervezethez. Magyarországon megközelítőleg mintegy 400 ezer önkéntes dolgozik civil szervezetekben. Az együttműködő felek bíznak abban, hogy az elkötelezett hallgatók egy része munkát vállal egyesületekben, alapítványokban erősítve ezzel a kapcsolatrendszert (Civil Info 2020).

Piaci viszonyok között – esélyegyenlőségi és finanszírozási kérdések az asztalon

A 2015-ben megrendezésre került ENSZ csúcstalálkozón elfogadott 17 fenntartható fejlődést szolgáló cél közül az SDG 4 kötődik szoros szálakkal az oktatáshoz ennek értelmében 2030-ig minden nő és férfi számára egyenlő hozzáférést kell biztosítani a megfizethető és minőségi műszaki szakmai és felsőfokú oktatáshoz ideértve az egyetemi képzéseket is (Bartuszek 2020). A versenyelőny megszerzéséhez, megtartásához és növeléséhez kulcsfontosságú a digitális részvételi formák megfelelő integrálása a folyamat- és rendszerfejlesztésbe az egyes képzőintézményekben. A felsőoktatás piacosodása azonban súlyos egyenlőtlenségeket eredményezett Magyarországon. Az oktatási költségek növekedése, a tandíjak emelkedése és a hozzáférés korlátozása különösen hátrányosan érintette a társadalom szegényebb rétegeit. A kormányzat az egyenlőtlenségek csökkentése érdekében több támogatási formát vezetett be. A Diákhitel Központ által biztosított Diákhitel 1 és Diákhitel 2 konstrukciók lehetővé tették, hogy a hallgatók az egyre magasabb tandíjakat hitelek segítségével fedezzék (Duráczy 2023).

Ezek a megoldások gyakran hosszú távú eladósodást eredményeznek, amely szintén rontja az esélyegyenlőséget. Míg a hitelrendszer a hozzáférés esélyét megnövelte, a társadalmi egyenlőtlenségek továbbra is fennállnak. A hátrányos helyzetű hallgatók számára ösztöndíjrendszer működik, amely azonban sok esetben nem elegendő az anyagi terhek ellensúlyozására. A Klebelsberg Képzési Ösztöndíj és a Bursa Hungarica Ösztöndíjrendszer ugyan elősegíti a társadalmi mobilitást, de

ezek csak a hallgatók egy szűk körét érintik, így az esélyegyenlőség kérdése nem oldódott meg az elvárt szinten.

A jelenleg érvényben lévő közfeladat-finanszírozási szerződések szerint az alap-támogatás alapja az állami (rész) ösztöndíjas hallgatói létszám alakulása befolyásolja. A minőségi támogatás alapja a minősítéssel rendelkező oktatói és kutatói létszám megfelelősége. Az infrastruktúra támogatás alapja a kapcsolódó hasznos beépített ingatlan négyzetmétere. A kiemelt felsőoktatási ágazati célokhoz kapcsolódó támogatás alapja a nemzetköziesítés, tehetséggondozás, sport és a társadalmi felzárkóztatás, valamint további egyedi célok megvalósítása mely képzőintézményenként változhat.

Az egyetemek szemszögéből számos tényező aggályosnak tekinthető. Az egyetemek autonómiája valójában jelentősen csökkenhet a modellváltás miatt. Az új irányítási struktúrák gyakran központosítottabbak, korlátozva az egyetemek saját döntéshozatali képességét. A modellváltás egyik fő célja a finanszírozás rugalmasabbá tétele volt, amely lehetővé teszi az egyetemek számára, hogy több forrást vonjanak be a piacról és a vállalati szektorból. Az alapítványi formában működő egyetemek esetében a források elosztása egyes elemzők szerint még mindig megfelelően átlátható (Golovics–Veres 2022). A növekvő piaci bevételek ellenére az állami támogatás iránti függőség megmaradt. Ennek következtében a költségvetési rugalmasság és az innováció támogatása még mindig nehézségekbe ütközhet. Egyes egyetemek teljesítménye nem javul az elvárt szinten, emellett az akadémiai szabadság csökkenése esetenként a nonprofit szervezetekkel való együttműködés nehézségeket okoz. A megváltozott irányítási struktúrák gyakran szigorúbb ellenőrzést és kevesebb szabadságot biztosítanak az oktatóknak és kutatóknak, ami negatívan befolyásolhatja az oktatás és kutatás minőségét (Kádár–Csoboth et al. 2023).

A nonprofit szervezetek nemlétező szerepe a felsőoktatás digitalizációjában

A digitalizáció egyik legnagyobb kihívása a magyar felsőoktatásban és a nonprofit szervezetek esetében a digitális szakadék leküzdése. Jelentősége a felsőoktatásban az elmúlt években egyre növekvő figyelmet kapott, az Európai Unióban és Magyarországon. Az EU digitális oktatási cselekvési tervének (2021–2027) célja, hogy támogassa a tagállamok oktatási rendszereinek digitális átalakítását, elősegítve a magas teljesítőképességű digitális oktatási ökoszisztéma fejlesztését és a digitális készségek és kompetenciák fejlesztését (EEA 2020).

Magyarországon a 2015-ben megalkotott Digitális Jólét Program (DJP) és az OECD közösen dolgoztak a felsőoktatás digitális átalakításán, hogy támogassák a magyar kormányt az új irányelvek meghatározásában és a meglévő stratégiák átdolgozásában. A Kormány 2017-ben elfogadta a Digitális Jólét Program 2.0 változatát melynek kinyilvánított célja, hogy a digitális előnyserzés stratégiájává váljon (kormany.hu 2024). A program elkészítésében több mint 150 közigazgatási, piaci, szakmai, érdekképviseleti és civil szervezetet képviselő szakértő vett részt.

2021-ben 13 oktatással foglalkozó szakmai szervezet fejezte ki elmarasztaló szakmai véleményét a digitális oktatás hiányosságai miatt. Megítélésük szerint nem valósultak meg a 2016-ban kidolgozott Digitális Oktatási Stratégia elemei. Növekedett az oktatási szegénység és tovább nőtt a különbség a hátrányos helyzetű és a jó anyagi körülmények között élő diákok között. Az érdekérvényesítés hatékonyságát erősen befolyásolja, hogy az eredményesen működő civil szervezetek munkája sem válik teljes körűen nyilvánossá. Az állampolgárok civil szervezetekről alkotott képe kevésbé bizonytalan. 29%-uk nem tud konkrét szervezetet megnevezni, több mint egynegyedük létező egyesületeket, alapítványokat nem tart civilnek (Political Capital 2023).

Ahhoz, hogy a civil szervezetek üzenetei, témái, programjai eljussanak az érintettekhez vagy akár az érdeklődőkhöz, legtöbbször valamilyen digitális alkalmazást, eszközt szükséges igénybe venniük. A témához való kapcsolódásuk és jártasságuk azonban számos esetben nem kielégítő. A legtöbb civil szervezet számára nem nyitott az a lehetőség, hogy minden, szaktudást igénylő feladatra külön szakembert bizzon meg. A munkaerő-piaci elvárások feltérképezése kapcsán látható, hogy folyamatos a digitális transzformáció, az automatizáció rendkívül jelentős elvárásokat fogalmaz meg a belépők irányába.

A hallgatók a társadalom és a környezet, beleértve a nonprofit szervezetek elvárásait, nem minden esetben esnek egybe, változó igények jelennek meg az érintettek részéről. A digitalizáció előnyei közé tartozik a rugalmas tanulási lehetőségek biztosítása, a költséghatékonyság növelése és a szélesebb elérhetőség. Az online platformok lehetővé teszik a távoktatást és a vegyes tanulási formákat, amelyek rugalmasabbá teszik az oktatást és hozzáférhetőbbé a hallgatók számára (Bacsa-Bán, 2023). A digitális eszközök segítségével az oktatás elérhetővé válik a mind a civil szervezetek mind a távoli vagy hátrányos helyzetű régiókban élők számára egyaránt. A digitalizáció kihívásokkal is szembesül, mint például a technológiai infrastruktúra hiánya, a digitális kompetenciák fejlesztésének szükségessége és az adatvédelem és biztonság kérdései melyek a nonprofit szervezetek nagy részét is érintik (Beregi 2022).

A digitális eszközök, mint például az e-learning-platformok, videóelőadások és online kollaborációs eszközök, hatékonyan támogatják az élethosszig tartó tanulást és a transzverzális kompetenciák fejlesztését (Bozkurt–Sharma 2020). Az egyetemi digitalizáció elősegíti a tananyag testreszabását, különösen a mesterséges intelligencia által támogatott megoldásokban, amely hozzájárul a hallgatók egyéni igényeinek jobb kielégítéséhez (Kócuti et al., 2023). A nonprofit szervezetek nagy részben nem válhatnak kulcsszereplővé a digitális eszközök és technológiák felsőoktatásban történő bevezetésében és fejlesztésében. Ezek a szervezetek általában nagyobb rugalmassággal és gyorsabb alkalmazkodóképességgel rendelkeznek, mint a hagyományos oktatási intézmények, így hatékonyabban tudnak új technológiai megoldásokat támogatni és népszerűsíteni. A NIOK Alapítvány Civil Tech Hub programja fontos szerepet játszik a magyar nonprofit szektor digitalizációs törekvéseiben, és közreműködik abban, hogy a nonprofit szervezetek és az egyetemek közötti együttműködés hatékonyabb legyen (MNC 2019).

A szervezet számos olyan projektet indított, amelynek célja a digitális technológiák integrálása a felsőoktatásba, különös tekintettel az inkluzív oktatás elősegítésére. Az alapítvány a TechSoup Global Network partnereként meghatározó szerepet tölt be a nonprofit szférában, számos kapacitásbővítő programot hoz létre a Magyarországon működő nonprofit szervezeteknek. Az EduNet, nonprofit szervezet ingyenes digitális tananyagokkal és online kurzusokkal segíti a hallgatókat. Az ilyen kezdeményezések lehetővé teszik, hogy az érintettek technológiai hozzáférést kapjanak, és online forrásokhoz férjenek hozzá, függetlenül anyagi helyzetüktől.

Az adaptív technológiák, például a mesterségesintelligencia-alapú oktatási platformok, lehetővé teszik a tananyag és a tanulási folyamat személyre szabását, ami jelentősen hozzájárulhat a hallgatók tanulási eredményeinek javításához (Ollé 2024, Kőkuti 2022). Ezek a platformok képesek személyre szabott tanulási élményt nyújtani, figyelembe véve a hallgatók egyéni igényeit és tanulási stílusát (Horváth 2017). Az online fórumok és csoportos projektek elősegítik a kollaboratív tanulást, a motiváció fenntartását és egyben a közösségépítéshez is hozzájárulnak mind a nonprofit szervezetek mind az intézmények vonatkozásában. (Molnár 2019).

Az inkluzivitás mint a nonprofit szervezetek elszigetelt beavatkozási lehetősége a felsőoktatás támogatására

Az inkluzív egyetemi környezet kialakítása nem kizárólag infrastrukturális és technológiai fejlesztéseket, hanem átfogó tanácsadási és mentorálási szolgáltatásokat is jelent a felsőoktatási intézmények számára. Az intézmények jelentős szerepet játszanak abban, hogy új ismereteket és készségeket közvetítenek, amelyek elsajátításával a hallgatók képessé válhatnak aktívan hozzájárulni a társadalmi változások megvalósításához. Ideális esetben egyetemek egyfajta innovatív platformként működnek, ebben a közegben a hallgatók és az oktatók, mentorok, tanácsadók közösen is dolgoznak a felmerülő társadalmi problémák megoldásán (Varga 2023).

Az Országgyűlés a 2007. évi XCII. törvénnyel felhatalmazást adott az Egyesült Nemzetek keretében 2006. december 13-án, New Yorkban elfogadott, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kötelező hatályának elismerésére. Az ENSZ-egyezmény és az ahhoz tartozó *Fakultatív Jegyzőkönyv* ratifikálásával Magyarország elkötelezte magát a közösségi alapú szolgáltatások megszervezése mellett. Az Országgyűlés a fogyatékos személyek élethelyzetének javítása, illetve esélyegyenlőségének megteremtése érdekében 2015-ben elfogadta az Országos Fogyatékossgügyi Programot (OFP 2015). A Program, mint a fogyatékos emberek életkörülményeinek javítását, társadalmi befogadását és esélyegyenlőségük biztosítását célul kitűző stratégia a 2015–2025 közötti időszakra határozza meg az állam és intézményrendszerének feladatait a területen.

A fogyatékos fiatalok számára jelenleg nem pusztán a felsőoktatás rendszerébe való bekerülés, hanem az ottani kötelezettségek teljesítése is sok esetben jelentős többlet-erőfeszítéseket igényel. A fogyatékos fiatalok felsőoktatásban való részvételének elősegítése érdekében komplex szolgáltatásokat kell kidolgozni és bevezetni. Ezek fő célja, hogy támogassák a felsőoktatásban tanuló fogyatékos fiatalok felkészülését, hozzáférhető tananyagokhoz való hozzájutását (OFP 2015).

A Kulturális és Innovációs Minisztérium és a Tempus Közalapítvány megbízásából a Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület 2023- ban felmérést végzett a fogyatékosággal élő hallgatók részére nyújtott szolgáltatásokról a felsőoktatási intézmények (79 intézmény) körében. A kérdőívet 38 intézmény töltötte ki. A kutatási témához kapcsoló tények vizsgálata során megállapítható, a különleges szükségletű hallgatók számára a készségfejlesztés, konzultáció, tananyagadaptáció egyaránt feladat a felsőoktatási intézmények és a velük együttműködő nonprofit szervezetek számára. A civil szervezetek szerepe lehetőségei a felmérésben az egyéb kategóriában kerültek említésre. A szerepvállalás a felmérés tanúsága szerint erősen korlátozott.

2. ábra. Az inkluzív törekvéseket támogató intézkedések megjelenése a felsőoktatási intézményekben

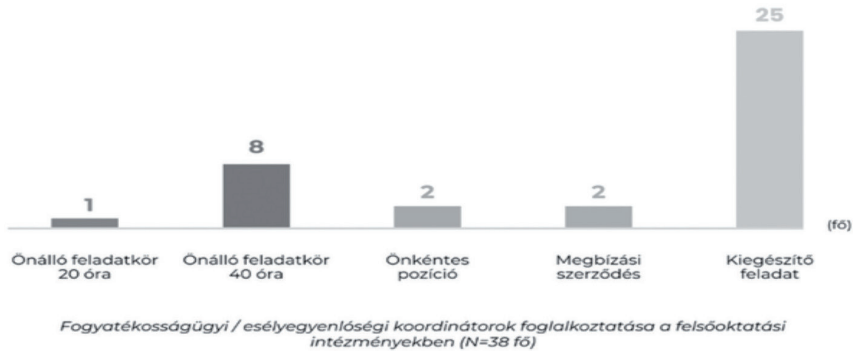
Milyen inkluzív támogató intézkedések vannak jelen egyetemi/főiskolai szinten? (N=38 db)

Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A jogi szabályozók (törvények, rendeletek és az egyetemek belső szabályozói) szemléletükben és tartalmukban inkluzívnak tekinthetőek. A felsőoktatási intézmények ebben a kérdésben megnyilvánuló tagjai 38 válaszadó közül 17 nyilatkozott arról, hogy szemléletformáló intézkedéseket vezetett be az adott képzőintézményben (2. ábra).

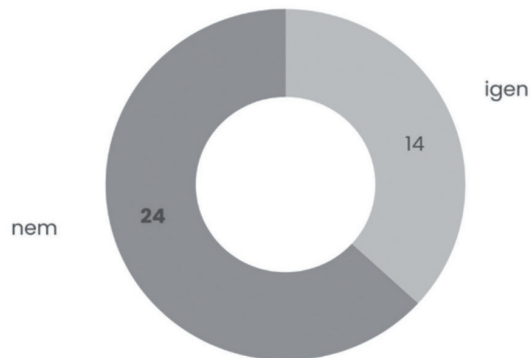
3. ábra. A felsőoktatási intézményekben dolgozó fogyatékosügyi/esélyegyenlőségi koordinátorok foglalkoztatásának formája

Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A 3. ábrán látható, hogy a szakemberek foglalkoztatása a megkérdezettek körében 66%-ban a munkakörgazdagítás részeként van jelen. Önálló feladatkörben a képzőintézmények 21%-a foglalkoztat koordinációval foglalkozó munkatársat teljes állásban.

4. ábra. Együttműködés külső partnerekkel

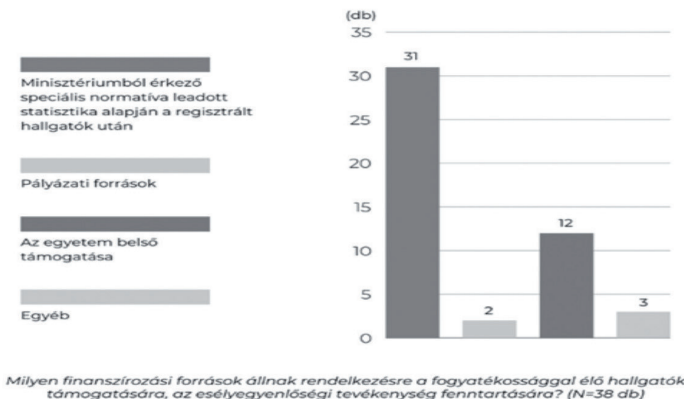
Együttműködik az egyetem/főiskola külső partnerekkel? (N=38 fő)

Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A válaszadók 63,2%-a nem működik együtt külső partnerekkel, beleértve a civil szervezetek képviselőit, összességében kijelenthető, hogy az inklúzió nem valósul meg teljesen körülményesen. Az alapfeladatok közé tartozik a felsőoktatási intézmény stratégiájának alakítása, a befogadó szemlélet elősegítése, az egyenlő esélyű hozzáférés eszméjének megvalósítása.

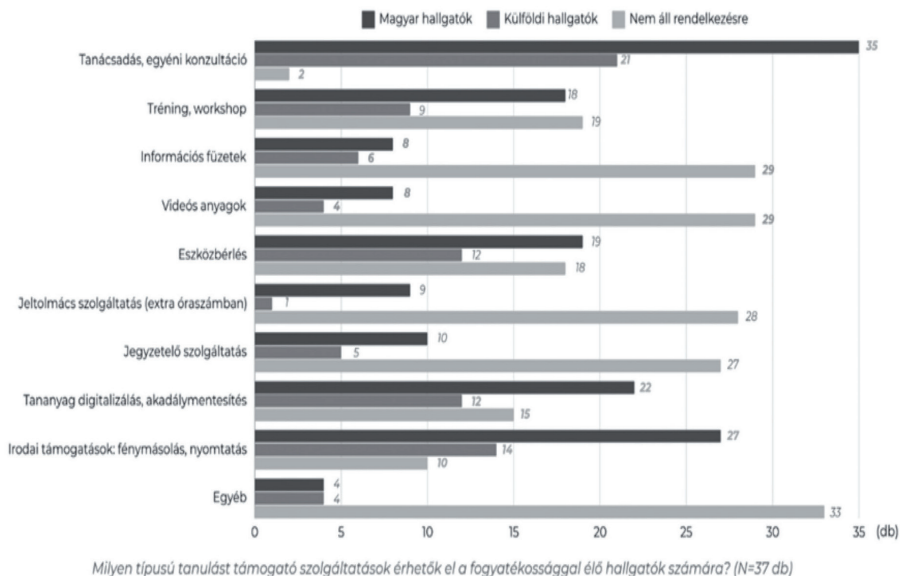
5. ábra. A fogyatékossgal élő hallgatók támogatására rendelkezésre álló finanszírozási lehetőségek

Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A válaszadó egyetemek közül 31 jelölte meg a Minisztériumból érkező normatívát a finanszírozás lehetőségeként. Saját bevallása szerint 12 képzőintézmény biztosít saját támogatási összeget a támogatás forrásaként. Mindösszesen két képzőintézmény nyilatkozott arról, hogy pályázati forrásokat vesz igénybe a feladat ellátása során. Két válaszadó egyéb forrást jelölt meg.

6. ábra. A fogyatékossgal élő hallgatók tanulást támogató szolgáltatásai

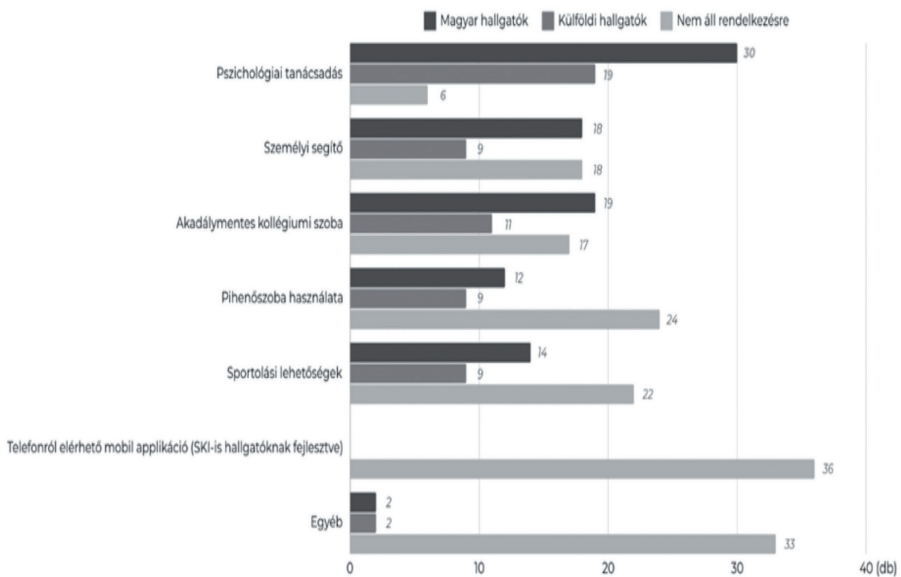

Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A fogyatékossgal élő hallgatók tanulást támogató szolgáltatások vizsgálata során megállapítható, hogy a megadott szempontok közül a legtöbb intézmény nyilatkozata alapján mind a magyar mind a külföldi hallgatók körében hozzáférhető a tanácsadás mint szolgáltatási forma (35/21 említés). A magyar hallgatók esetében a legtöbb válaszadó intézményben az irodai támogatás (27 említés) tananyagdigitalizálás, akadálymentesítés (22 említés), a tréningek (18 említés), az eszközbérlés (19 említés) a mindennapok részét képezi. A legkevésbé elérhető szolgáltatások az információs füzetek, videós anyagok, jeltolmács-szolgáltatás, jegyzetelő szolgáltatás a magyar hallgatók esetében.

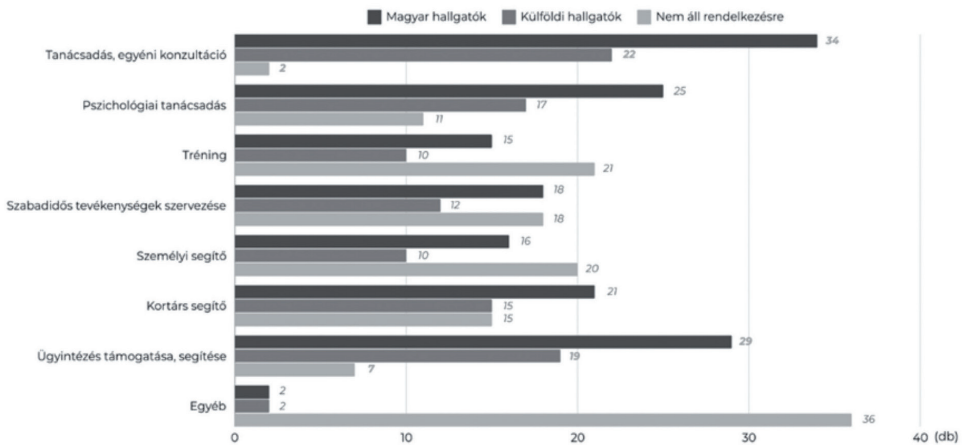
7. ábra. A fogyatékossgal élő hallgatók életvezetését támogató szolgáltatások

Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A fogyatékossgal élő hallgatók életvezetését támogató szolgáltatások vizsgálata során látható, hogy a megadott szempontok közül a legtöbb intézmény nyilatkozata alapján a magyar és a külföldi hallgatók esetében egyaránt leginkább hozzáférhető a pszichológiai tanácsadás mint szolgáltatási forma (30/19 említés). A magyar hallgatók esetében a legtöbb válaszadó intézményben az akadálymentes kollégiumi szoba (19 említés) valamint a személyi segítő igénybevétele (18 említés) a leginkább hozzáférhető. Említésre került lehetőségként a pihenőszoba használata mellett a sportolási lehetőség is. A legkevésbé elérhető szolgáltatási formák a sportolási lehetőségek valamint a telefonról elérhető applikáció körébe tartoznak.

8. ábra. A fogyatékossgal élő hallgatók integrációját támogató szolgáltatások

Milyen típusú integrációt támogató szolgáltatások érhetők el a fogyatékossgal élő hallgatók számára? (N=37 db)

Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A fogyatékossgal élő hallgatók integrációját támogató szolgáltatások vizsgálata során (8. ábra) tapasztalható, hogy a megadott szempontok közül a legtöbb intézmény nyilatkozata alapján a magyar és a külföldi hallgatók esetében leginkább hozzáférhető szolgáltatási típus a tanácsadás és az egyéni konzultáció mint szolgáltatási forma (34/22 említés) valamint az ügyintézés támogatása (29/19 említés). A magyar és külföldi hallgatók esetében a legtöbb válaszadó intézményben a pszichológiai tanácsadás (25/17 említés), a kortárssegítő bevonása is lehetséges (21/15). A legkevésbé elérhető szolgáltatási forma a tréning lehetősége a célcsoport számára a válaszadók saját megítélése alapján.

A kezdeményezések alapvetően az egyenlő bánásmód elvének gyakorlati megvalósítását szolgáló szabályozási környezet megalkotását jelentik, védőhálóként működnek az érintettek számára. A hallgatók előrehaladását egyaránt nehezíti saját fogyatékossguk kezelése és a rendszer elemeinek hiányosságai. A rendszer ideális működésének számos objektív akadály van. Nehézséget okoznak a Neptun rendszerhez kapcsolódó problémák, miután a teljeskörű akadálymentesítés nem megoldható, többek között az érzékeny adatok védelme miatt. Az akadálymentesítés főként az új építésű épületekre korlátozódik, míg a régebbi épületek utólagos átalakítása kompromisszumokat igényel. A digitális tananyagok hozzáférhetősége korlátozott, a kiadványok nem mindig állnak rendelkezésre adaptált formában. Az egyetemes tervezés helyett gyakran utólagos adaptáció valósul meg.

Egyenlőbb esélyek – a speciális szoftverek alkalmazásának lehetőségei a felsőoktatásban

Az Európai Unióban és Magyarországon a felsőoktatási intézmények speciális szoftvereket elektronikus keretrendszereket, digitális oktatási környezetet használnak a tanulási és oktatási folyamatok támogatására. A digitalizációhoz kapcsolódó stratégiai kérdés a felsőoktatási intézmény és infokommunikációs akadálymentesség megteremtésére irányuló tevékenységekben való aktív részvétel. A felsőoktatási intézmény dolgozói és oktatói számára szemléletformáló előadások, tréningek szervezése és tartása az elsődleges feladat. A fogyatékos hallgatók számára vásárolt eszközök kölcsönzése és a személyi segítők toborzása, felkészítése, elengedhetetlen (6–8 ábra). A szoftverek (Moodle, Microsoft Teams, Turnitin) különböző célokat szolgálnak, beleértve a távoktatást, a kollaboratív tanulást (Coospace, Redmenta) a kutatási tevékenységek támogatását és az adminisztratív feladatok automatizálását (Neptun). A fogyatékossgal élő hallgatók számára az egyik legnagyobb nehézséget a Neptun rendszer akadálymentességhez kapcsolódó sajátosságai jelentik. Nehézséget okoz az érzékeny adatok rögzítésének lehetősége mellett az teljes körű akadálymentesítés kérdésköre is. Bár számos egyetem rendelkezik valamilyen digitális infrastruktúrával, ezek sok esetben nem megfelelően kihasználtak vagy elavultak.

A civil és nonprofit szervezetek közreműködése ebben a folyamatban amennyiben megvalósul, kulcsfontosságú lehet. Leginkább olyan technológiai megoldások bevezetésében, amelyek növelik a tanulás hatékonyságát és inkluzivitását (Weller et al. 2018). A speciális oktatási szoftverek, mint például a hallgatók előrehaladását követő és értékelő rendszerek, az adaptív tanulási platformok és a virtuálisvalóság-alapú tanulási megoldások lehetőséget nyújtanak arra, hogy a felsőoktatás modern és hatékony eszközökkel támogassa a hallgatók fejlődését. Azonban ezek a technológiák még nem váltak széles körben elterjedté, különösen az alapítványi fenntartású intézmények esetében, ahol a források és a technológiai támogatások gyakran hiányosak. A NIOK Alapítvány és más szervezetek szakmai tréningeket és oktatási programokat szerveznek, amelyek célja, hogy a nonprofit szervezetek, az oktatók és hallgatók könnyebben és hatékonyabban tudják használni ezeket az új technológiai eszközöket. Nem az a fő cél, hogy a szereplők legújabb technológiai fejlesztéshez történő adaptációja megtörténjen, a heterogén gyorsan változó környezet ezt nem teszi lehetővé. A nonprofit szervezetek és a felsőoktatási intézmények közötti együttműködés javítására vonatkozó lehetőségek megjelentek, az intenzitásuk az elmúlt tíz évben jelentősen nem változott.

Tudás - képesség–attitűd–lehetőség a közös nézőpont megtalálására–transzverzális kompetenciák fejlesztése

Az EU célja, hogy minden polgára egész életen át fejleszteni tudja alapkészségeit és kulcskompetenciáit. Nyolc kulcskompetenciát azonosított, amelyek nélkülözhetetlenek az élethosszig tartó tanuláshoz és a foglalkoztathatósághoz (EC 2006):

- írás-olvasási készségek,
- többnyelvűség,
- matematikai és természettudományos készségek,
- digitális és technológiai jártasság,
- interperszonális készségek,
- az aktív polgári szerepvállaláshoz szükséges készségek,
- vállalkozói készség,
- kulturális tudatosság és kifejezőkészség.

9. ábra. Kulcskompetenciák a munkaerőpiacon 2023–2027 között

Forrás: Világgazdasági Fórum 2023 alapján saját szerkesztés.

A Világgazdasági Fórum évente felméri a munkaerőpiacon leginkább keresett kompetenciákat és azokat, amelyeket a jövőben fognak keresni a munkáltatók.

A transzverzális kompetenciák, a logikai gondolkodás munkamemória, kritikai gondolkodás, a problémamegoldás, a kommunikáció és a digitális készségek kulcsfontosságúak a modern munkaerőpiacon való érvényesüléshez. A 10. ábrán látható, hogy a rendszerben való gondolkodás, a mesterséges intelligencia és big data, a tehetségmenedzsment és a szolgáltatásközpontúság újonnan megjelenő kompetenciák. A korábban elengedhetetlennek tűnő megbízhatóság és részletekre való odafigyelés, az empátia, az aktív figyelés, a vezetői képességek, a közösségi befolyás, a minőség-ellenőrzés háttérbe szorultak.

Az Európai Unió és Magyarország felsőoktatási intézményei felismerték ezek jelentőségét, és számos kezdeményezést indítottak fejlesztésükre.

A fejlesztés első számú hajtóerejét a munkaerőpiac visszajelzései jelentik, eszerint keresik a transzverzális kompetenciákkal rendelkező munkavállalókat. A digitális kompetencia átfogónak tekinthető, számos területre kiterjed, a digitális állampolgársághoz kapcsolódó kompetenciák részét képezi. Az innováció és a technológiai fejlődés az új technológiák és oktatási módszerek bevezetése lehetővé teszi a hallgatók számára, hogy naprakész tudást és készségeket szerezzenek.

A technológiai infrastruktúra hiánya jelentős akadályt jelent a transzverzális kompetenciák fejlesztésében. Az oktatók és a hallgatók digitális készségeinek hiánya hátráltathatja a transzverzális kompetenciák fejlesztését célzó programok sikerét. Elmondható, hogy az általános kompetenciák lefedik az Európai Unió ajánlásait és elvárását, a transzverzális kompetenciák pedig lehetővé teszik az önazonosság fejlesztését. A fejlesztési projektek kinyilvánított elsőszámú célja az emberek életminőségének javítása, a hozzáférés növelése, az oktatás innovatív jellegének, minőségének javítása.

A munkaerőpiac skilleket, attitűdöket és kompetenciákat vizsgál, az ismeret szerepe másodlagossá válik a kiválasztás során. A felsőoktatás szakmai feladata megváltozóban van, nem arról szól, hogy egy szakma elvégzésére készítse fel a hallgatót, hanem rövid specializált egyértelműen azonosított kompetencia-fejlesztésre van, lenne szükség. A képzés a széles társadalmi közeg számára válhat elérhetővé. Felértékelődik a helyi ökoszisztéma fejlesztése az egyetem a gazdaság a társadalom, az oktatás, a kutatás összeépítése közös képzésekben, együttműködésekben egyaránt.

A nonprofit szervezetek bevonása ebbe a folyamatba különösen fontos lenne, mivel ezek a szervezetek gyakran rendelkeznek olyan szakértelemmel és erőforrásokkal, amelyek kiegészíthetik az egyetemek erőfeszítéseit. Az Erasmus+ programok keretében megvalósult projektek elsőszámú célja a transzverzális kompetenciák fejlesztése. A *Key Action*-projektek keretében egyetemek és nonprofit szervezetek közösen dolgoznak ki innovatív oktatási módszereket és eszközöket. Az egyik ilyen projekt a *Digital Skills for You(th)* volt, amelynek célja a digitális kompetenciák fejlesztése fiatalok körében, különös tekintettel a hátrányos helyzetű csoportokra (Tóth-P et al. 2023). Magyarországon a Tempus Közalapítvány számos projektet támogat, amelyek célja a transzverzális kompetenciák fejlesztése. A fenntartható fejlődés célkitűzésének megvalósítása rendszerszemléletet, jövőre irányuló gondolkodásmódot, problémafelismerő elemző, megoldáskereső attitűdöt egyaránt feltételez (Czippán–Szilva 2023). Együttműködésre, érdekegyeztető képességre, de leginkább a változáshoz fűződő viszony felismerésére és fejlesztésére van szükség.

Összefoglalás—Az értékek diszsonanciája

A modellváltás hatásai vegyesek: javította az egyetemek piaci rugalmasságát és ösztönözte az innovációt, de az egyenlőtlenségek és az autonómia korlátozása továbbra is nehézségeket jelent.

Az intézmények fejlesztése mind a műszaki, mind a társadalmi rendszerek szintjén jelentősen előre lépett. A Magyar Egyetemek Fenntarthatósági Platformja keretében több intézmény közös projektekkel erősíti az ökológiai lábnyom csökkentését és a fenntarthatósági tudatosságot (Mátyás 2023). Az oktatás minőségének javítása, a kutatási hatékonyság növelése és a társadalmi felelősségvállalás erősítése központi szerepet játszik a képzőintézmények intézményfejlesztési stratégiájában.

Az intézmények együttműködése a civil szervezetekkel elősegíti a társadalmi kohéziót és a fiatalok bevonását a közös gondolkodásba. A civil szereplőkkel való kapcsolatok fejlesztése olyan tantárgyak révén történik, amelyek a civil lét fontosságát hangsúlyozzák (Civil Info 2020). A magyar egyetemek egy része 2020-tól bevezetett egy választható tantárgyat „A civil szervezetek szerepe és lehetőségei Magyarországon – Miért érdemes fiatalon is civil közösségekben tevékenykedni” témakörben. A kurzus célja, hogy a hallgatók széleskörű ismereteket szerezzenek a civil szervezetek alapításáról, működéséről és gazdálkodásáról, miközben gyakorlati készségeiket fejlesztik a civil élet különböző területein. A különlegesség a vendéglelőadók meghívása, akik az állami, kormányzati és civil szektorból érkeznek, hitelesen bemutatva a civil szervezetek sokszínű működését. Magyarországon jelenleg mintegy 400 ezer önkéntes tevékenykedik civil szervezetekben (Civil Info 2020). Az egyetemi kezdeményezések lényege, hogy a civil értékeket támogató hallgatók közül sokan később egyesületeknél vagy alapítványoknál vállaljanak szerepet, így erősítve a civil szféra és az akadémiai világ kapcsolatrendszerét.

A magyar felsőoktatás digitalizációja jelentős figyelmet kapott az elmúlt években az Európai Unió, az OECD és a magyar kormány részéről. Az olyan kezdeményezések, mint az EU digitális oktatási cselekvési terve (2021–2027) és a Digitális Jólét Program, célként tűzték ki a digitális oktatási ökoszisztéma fejlesztését és a digitális kompetenciák erősítését. Ugyanakkor a nonprofit szervezetek szerepe a felsőoktatás digitalizációjában jelenleg nem számottevő. A felsőoktatás és a nonprofit szektor számára komoly problémát jelent a technológiai hozzáférés egyenlőtlensége. Az oktatási szegénység mélyülése tovább növeli a társadalmi különbségeket. A civil szervezetek részéről megfogalmazott kritikák kevésbé kaptak nyilvánosságot és támogatást. A nonprofit szektor nem válhatott a digitális átalakulás kulcsszereplőjévé a magyar felsőoktatásban, ugyanakkor jelentős potenciállal rendelkezik az innováció és a rugalmasság terén.

Az inkluzív egyetemi környezet kialakítása nemcsak infrastrukturális fejlesztéseket, hanem átfogó tanácsadási és mentorálási szolgáltatásokat is magában foglal. Az inkluzív törekvések elősegítik a társadalmi befogadást és a hallgatók aktív szerepvállalását a társadalmi változásokban (Varga 2023). Magyarországon a vonatkozó szabályozási környezet, az Országos Fogyatékosügy Program (2015–2025), jogi és gyakorlati keretet biztosít az esélyegyenlőség megteremtéséhez. A fogyatékossgal élő hallgatók számára a felsőoktatásba való belépés és az ottani kötelezettségek teljesítése egyaránt komoly akadályokat jelent. A hallgatók támogatásáért felelős esélyegyenlőségi koordinátorok 66%-ban nem teljes munkaidőben dolgoznak, ami korlátozza a rendszer hatékonyságát.

A nonprofit szervezetek közreműködése a fogyatékos hallgatók támogatásában kulcsfontosságú. Az együttműködés jelenleg alacsony intenzitású: a válaszadó intézmények 63%-a nem működik együtt civil partnerekkel. A fogyatékossgal élő és tartós beteg hallgatók felsőoktatásban való részvétele jelentős akadályokba ütközik mind intézményi, mind társadalmi szinten. A hazai felsőoktatási rendszer strukturális, fizikai, és pedagógiai hiányosságai akadályozzák az egyenlő esélyű hozzáférést és az inklúziót. Az oktatók körében alacsony szintűek a fogyatékossgal élő hallgatók szükségleteiről szóló ismeretek, míg attitűdjeiket gyakran a sajnálat határozza meg (KIM 2024).

A transzverzális kompetenciák fejlesztése kiemelt jelentőséggel bír az Európai Unió és a globális munkaerőpiac szempontjából. A munkaerőpiac a transzverzális készségeket, mint például a logikai gondolkodás, kritikai gondolkodás, problémamegoldás, kommunikáció, valamint a digitális készségek, kulcsfontosságú tényezőknek tekinti. Újjonnan megjelenő kompetenciák közé tartoznak a mesterséges intelligenciával és a big datával kapcsolatos ismeretek, a rendszerben való gondolkodás és a tehetségmenedzsment. Ezzel szemben a korábban hangsúlyos tényezők, mint az empátia, aktív figyelmesség és részletekre való odafigyelés, háttérbe szorulnak. A transzverzális kompetenciák, különösen a digitális készségek, kulcsfontosságúak a fenntartható fejlődés, a foglalkoztathatóság és az egyéni érvényesülés szempontjából. Az oktatási rendszerek szerepe megváltozik: a hangsúly a gyorsan változó munkaerő-piaci igényekhez való alkalmazkodásra helyeződik.

A felsőoktatás alapfeladatai és értékei – a társadalmi felelősség, a kulturális, társadalmi és erkölcsi értékek átadása, a társadalmi esélyegyenlőség elősegítése a kritikai, tudományos gondolkodásra való készség kialakítása – beépülnek a képzőintézmények stratégiájába (Varga 2022). Az értékek, az oktatás és a tudományos kutatás egysége, a politikai hatalomtól és a gazdasági feltételektől való függetlenség, a tanárok és diákok együttműködése sajátos formában jelenhetnek meg. Az adaptív technológiák használata lehetővé teszi/tenné az oktatási folyamatok testre szabását, hozzájárulva a hallgatók egyéni igényeinek kielégítéséhez és tanulási eredményeik javításához. A nonprofit szervezetek aktív részvétele és támogatása, – különösen az esélyegyenlőség területén – az elmúlt 10 évhez hasonlóan nehézkes és esetleges a felsőoktatás egészét tekintve. Szükségessé válik az újratervezés.

Források

- András István–Rajcsányi-Molnár Mónika (2014): Profit és filantropia: a CSR eszmetörténeti kérdései: Profit and philanthropy: Social historical issues of CSR. *Civil Szemle*, 11.
- Bacsa-Bán, A. (2023): *Distance learning – From a sufficient distance. 2023 IEEE 6th International Conference and Workshop Óbuda on Electrical and Power Engineering (CANDO-EPE)*, pp. 281–286. <https://doi.org/10.1109/CANDO-EPE60507.2023.10417980>
- Bacsa-Bán A.–András I. (2022): Technikusképzéstől a szakmaipedagógus-képzésig: USR a Dunaújvárosi Egyetemen. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 37–147.

- Balázs, L.–Rajcsányi-Molnár, M.–András, I.–Sitku, K. (2020): Social responsibility in higher education: a hungarian best practice. *Civil Szemle*, 17, pp. 55–173.
- Balázs, L.–Rajcsányi-Molnár, M.–András, I. - Sitku, K. (2021a): Social Responsibility and Community Engagement at a Hungarian Regional University. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 21, (1), pp. 54–63.
- Balázs L.–Rajcsányi-Molnár M.–András I.–Sitku K. (2021b): Társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatásban – egy hazai jógyakorlat bemutatása. *Civil Szemle*, 17, (3), pp. 5–25.
- Balla Á.–Kovács Sz.–Szilárdi E. (2024): Hallgatói elégedettség a Dunaújvárosi Egyetem nemzetközi képzései kapcsán: 1. rész. *Dunakavics*, 12., (1), pp. 31–48.
- Bartuszek L. (2020): *Felsőoktatás és fenntartható fejlődés*. Budapest: Jurátus.
- Botos B. (2020): Civilek az éghajlatvédelem és az éghajlatpolitika területén. *Vendéglőadás*, Miskolc: Miskolci Egyetem.
- Bozkurt, A.–Sharma, R. C. (2020): Emergency Remote Teaching in a Time of Global Crisis Due to Coronavirus Pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15., pp. 1–6.
- Civil Kézikönyv 2 (2020): In: Enyedi Anna Regina–Kisida Tamás (Szerk.): *Esély és Részvétel Közhasznú Egyesület*, 153p. https://civil.info.hu/media/CIVIL_KEZIKONYV2_3758.pdf
- Czippán K.–Szilva D. (2023): A ma és a holnap kompetenciái egy fenntartható világért. *EPALE*. https://epale.ec.europa.eu/hu/blog/ma-es-holnap-kompetenciai-egy-fenntarthato-vilagert#_ftn1
- Döbör A.–Keczer G. (2023): A felsőoktatás-irányítás átalakulása – európai trendek és a szegedi modell. In: Fodorné K. (Szerk.): *Felsőoktatási LLL: új kihívások és megoldások – A modellváltás és COVID pandémia hatásai = University Lifelong Learning: New challenges and solutions – impacts of Covid-19 pandemic and model-shifts*. pp. 8–21. Pécs: MELLearn Egyesület–Milton Friedman Egyetem.
- Duráczky B. (2023): A diákhitelzés elmúlt 22 éve – A diákhitel termékcsalád társadalmi-gazdasági hatásának elemzése. *Pénzügyi Szemle*, 69., (4.), pp. 95–108.
- EC (2006): *Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról*. (2006/962/EK), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32006H0962>
- European Commission (2020): *Digitális oktatási cselekvési terv (2021–2027)*, <https://education.ec.europa.eu/hu/focus-topics/digital-education/action-plan>
- European Commission (2022): *A zöld átállást és a fenntartható fejlődést szolgáló tanulás*. <https://education.ec.europa.eu/hu/focus-topics/green-education/learning-for-the-green-transition>
- Fodor R.–Gallai S.–Tóth, M. (2022): Felelősségát ruházás a felsőoktatásban – A modellváltás értelmezése. In: Gallai S. (Szerk.): *Szélmolnárók viharos éve: Magyar Politika, 2021*. pp. 193–215). Budapest: MCC Press.
- Golovics J.–Veres P (2022): Az egyetemi autonómia természete: alapítványi struktúra és állami fenntartás Magyarországon. *Polgári Szemle*, 18., (4–6.), pp. 229–243.
- Horváth I. (2017): *A digitális oktatás legújabb eszközei és módszerei*. Előadás, Budapest: HTE Média-Net.
- Kádár-Csoboth P.–Kovács G. (2023): A teljesítményfinanszírozás kihívásai a szervezeti és egyéni teljesítménymenedzsment-rendszerek kialakítására a modellváltó egyetemeken. *Educatio*, 32., (3), pp. 470–485. <https://doi.org/10.1556/2063.32.2023.3.8>
- KIM (2023): Méltán sikeres az egyetemi modellváltás, egyre több diák ér el egyre magasabb eredményt nemzetközi viszonylatban. *Magyar Nemzet*. <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/08/meltan-siker-es-egyetemi-modellvaltas-egyre-tobb-diak-er-el-egyre-magasabb-eredmenyt-nemzetkozi-viszonylatban>

- KIM(2023): *Újabb magyar egyetem a világ élvonalában és erősödött a magyar innovációs teljesítmény is.* <https://kormany.hu/hirek/ujabb-magyar-egyetem-a-vilag-elvonalaban-es-erosodott-a-magyar-innovacios-teljesitmeny-is>
- KIM (2024): Országos koordinátori hálózat működtetése. *Fogyatékosügyi tanácsadók online találkozó*, Budapest: Budapesti Gazdasági Egyetem.
- Kormány.hu (2024): <https://digitalisjoletprogram.hu/hu/rolunk>
- Kováts G. (2020): Menedzserizmus a felsőoktatásban: érvek, ellenérvek, alternatívák. *Educatio*, 29., (1), pp. 3–18.
- Kókuti, T.–Balázs, L.–András, I.–Rajcsányi-Molnár, M. (2023): Collaborating with Artificial Intelligence – AI in Business Communication Education. In: Óbudai Egyetem (Ed.): *IEEE 6th International Conference and Workshop in Óbuda on Electrical and Power Engineering (Cando Epe 2023)*. Proceedings. Danvers (MA): IEEE, pp. 287–294.
- Kókuti T. (2022): Mesterséges intelligencia és elektromobilitás. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika –András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE-Press,
- Kókuti T. (2022): Társadalmi hatások és MI! In: Obádovics Csilla–Resperger Richárd–Széles Zsuzsanna (Szerk.): *Pandémia – Fenntartható Gazdálkodás – Környezettudatosság*. Sopron: Soproni Egyetemi Kiadó, pp. 312–324.
- Mátyás D. (2023): *Fenntarthatósági kurzusfejlesztési tapasztalatok.* https://www.bme.hu/MEFP_Workshop2023
- McMillin, J.–Dyball, R. (2009): Developing a Whole-of-University Approach to Educating for Sustainability: Linking Curriculum, Research and Sustainable Campus Operations. of *Education for Sustainable Development*, 3., (1), pp. 55–64. <https://doi.org/10.1177/097340820900300113>
- Microsoft News Center (2019): *Civil Tech Hubot hozott létre a NIOK Alapítvány a Microsoft Magyarországot támogatásával.* <https://www.technokrata.hu/egazdasag/digitalizacio/2019/07/05/digitalizalodo-civilek-csucs technologiaival-a-tarsadalmi-problema-k-megoldasaert/>
- Microsoft News Center (2020): *Microsoft Civil Tech Hub: Segítség a digitalizációs szintlépésben.* <https://news.microsoft.com/hu-hu/2020/06/05/microsoft-civil-tech-hub-segitseg-a-digitalizacios-szintlepesben/>
- Molnár Gy. (2019): A digitális kultúra és médiaműveltség hatása a felsőoktatásban tanuló hallgatók körében. In: Karlovitz J. T. (Szerk.): *VII. Neveléstudományi és Szakmódszertani Konferencia: Program - Tartalmi Összefoglalók – Abstrakt*, pp. 62–63. Komárno: International Research Institute.
- Ollé J. (2024): A mesterséges intelligencia felhasználása az e-learning-alapú oktatási programfejlesztésekben. *Educatio*, 33., (1), pp. 46–54.
- OFP (2015): *Országos Fogyatékosügyi Program (2015–2025)*. Internetes elérhetőség: <https://www.parlament.hu/irom40/03586/03586.pdf>
- Pécsi Tudományegyetem (2023): *Két új csatlakozóval bővült a Magyar Egyetemek Fenntarthatósági Platformja.* <https://pecs.hu/hirek/ket-uj-csatlakozoval-bovult-a-magyar-egyetemek-fenntart-hatosagi-platform/>
- Political Capital (2023) https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/pc_civilizacio_civil_szervezetek_tarsadalmi_megitelese_kutatasi_jelentes_2023.pdf
- Sabjanics I. (2021): Az X-, Y- és Z-generáció jellemzőinek, tanulási stílusainak, stratégiáinak információs műveltségének vizsgálata. *Kutatási összefoglaló jelentés*. Belügyi Tudományos Tanács. https://bmtt.hu/wp-content/uploads/2022/02/Gen.spec_kutatasi_osszefoglalo-1.pdf
- Sitku, Krisztina–Ursin, Jani (2023): Public to private: Narratives of change in the wake of European higher education decentralization. *Hungarian Educational Research Journal*, 13., (1), pp. 1–6.

- Szűts Z.–Szűts-Novák R. (2023): A social media és az okoseszközök kommunikáció jellemzőinek hatása a pedagógiára.: Elméleti alapvetés a kommunikációs és a neveléstudomány kapcsolatáról. *Magyar Nyelvőr*, 147., (5), pp. 565–582.
- Szűts-Novák R.–Szűts Z. (2019): A tanári kompetenciák néhány kérdése Imre Sándor pedagógiai rendszerében. *Különleges Bánásmód*, 5., (2.), pp. 55–62.
- Tóth-Pjeczka, K.–Szivák, J.–Czirfusz, D.–Rapos, N. (2023): Teachers collaborative learning and school leaders support. In: P. C. Ei–N. B. Fatma–A. E. Luca–A. O. Pongor-Juhász–E. Kopp (Eds.): *ATEE Annual Conference: Teacher Education on the Move*, pp. 379–381. Association for Teacher Education in Europe (ATEE).
- Varga Anita (2022): Társadalmi felelősségvállalás avagy az esélyteremtő értékteremtés. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 23–40.
- Varga Anita. (2023): A szervezeti kultúra versus esélyegyenlőség. *Civil Szemle*, 20., (7.), Különszám, pp. 61–75.
- Vesszős B. (2024): Az online világ és az ember. *Magyar Nyelvőr*, 148., (2.), pp. 266–270.
- Világgazdasági Fórum (2023): Internetes elérhetőség: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/>
- Weller, M.–Jitse, van Ameijde–Cross, S. (2018): Learning Design for Student Retention. *Journal of Perspectives in Applied Academic Practice*, 6., (2.). <https://doi.org/10.14297/jpaap.v6i2.318>

Fotó/Photo: Németh István Péter

EGYETEM ÉS CIVIL SZERVEZETEK DIGITALIZÁCIÓS EGYÜTTMŰKÖDÉSE — EREDMÉNYEK ÉS LEHETŐSÉGEK A DUNAÚJVÁROSI VÁROSTÉRSÉGBEN*

Sitku Krisztina–Czifra Sándor

Bevezetés

Az Európai Unió aktuális digitális stratégiáját megvalósító „Európai Digitális Évtized 2020–2030” program célkitűzései közül a „konnektivitás”, a “digitális készségek” és a „digitális ügyvitel” területei (Európai Bizottság 2024a) közvetlenül érintetik a magyarországi civil szervezetek¹ digitális átállását.² Mindhárom célterület szolgálhatja a kitűzött „digitalis jogok és elvek” érvényesülését, amennyiben egy civil szervezet tevékenysége hozzájárul az állampolgárok digitális írástudásának fejlesztéséhez, ügyfeleivel digitális platformokon keresztül tart kapcsolatot, és digitális megoldásokat alkalmaz mindennapi ügymenete során (Európai Bizottság 2024b; Borzán–Szekeres 2020). Sőt, a hazai civil szervezetektől kormányzati elvárás is, hogy elősegítsék a Nemzeti Digitális Stratégia megvalósítását, például figyelmeztetve a digitális egyenlőtlenségekre, elősegítve az ilyen célú oktatási-képzési programok sikeres megvalósítást, vagy hozzájárulva újabb digitális innovációk születéséhez (Keszzi-Szeremlei–Kőkuti–Balázs 2023). Mindeközben kapcsolatba kerülhetnek régiójuk felsőoktatási intézményeivel, akiktől európai és nemzeti felsőoktatáspolitikai elvárás (Magyarország Kormánya 2016; EC 2023), és már egy ideje felvállalt intézményi prioritás (Bander 2011; Reisinger–Dános 2015), hogy működjenek együtt térségük különféle külső érdekhordozóival a helyi társadalmi-fenntarthatósági kihívások (András–Rajcsányi–Molnár 2014; András–Rajcsányi–Molnár–Füredi 2013), például a digitalizáció és a zöld átállás (EC 2023; Varga 2023), közös kezelése érdekében.

Jelen tanulmány egy magyar regionális egyetem és a közvetlen környezetében működő civil szervezetek együttműködéseit vizsgálja a digitális átállás terén,

hiszen a fővárosi és nagyvárosi tudományegyetemek szerepvállalása a helyi-regionális digitális ökoszisztémában (pl. nagy civil szervezetekkel és üzleti partnerekkel összefogásban megvalósuló, erőforrásgazdag projektek) jól ismertek, miközben a vidéki, közepes méretű egyetemek és helyi civil szervezetek esetei eddig kevesebb figyelmet kaptak. Kutatásunk egyúttal folytatja a Dunaújvárosi Egyetem regionális szerepvállalását feltáró vizsgálatok sorát is (pl. Kőkuti 2012, Balázs-Rajcsányi-Molnár–András–Sitku 2021; 2020a; 2020b; Bacsá-Bán–András 2022; Varga 2022, Balla et al. 2024), ezúttal azokra a kérdésekre keresve a választ, hogy egyetemmé válása óta (2016. január 1) milyen, a digitális átálláshoz kapcsolódó civil együttműködésekben vett részt az egyetem? Milyen eredményekkel? Milyen digitalizációra vonatkozó igények fogalmazódtak meg a dunaújvárosi várostárs civil szervezetei³ részéről? S milyen akadályokat kell(ett) legyőzniük egyetemi együttműködések sikeres megvalósítása érdekében?

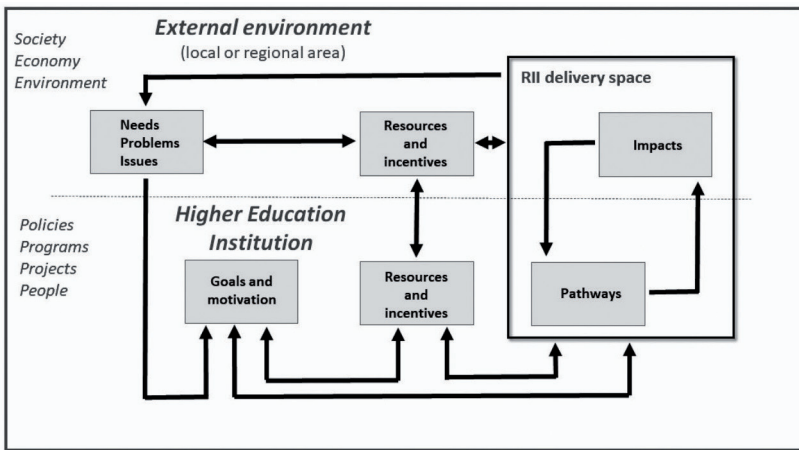
Kutatásunk esettanulmány, melynek adatait kevert módszertanú vizsgálattal vettünk fel egyetemi dokumentumok és adatbázisok tematikus elemzésén, valamint egy kérdőíves felmérés leíró statisztikai elemzésén keresztül 2024 augusztusa és szeptembere között. Tanulmányunk előbb felrajzolja az egyetemek és civil szervezetek kollaborációinak egy lehetséges értelmezési keretét, az egyetemek regionális innovációs hatásmodelljét (Tijssen–Edwards–Jonkers 2021), majd rövid áttekintést nyújt az akadémiai-civil együttműködések akadályozó tényezőiről, és az együttműködés egy tipikus területe, a közös tananyagfejlesztés előnyeiről. Ezt a mintavételhez, adtfelvételhez és adatelemzéshez használt módszerek ismertetése követi, majd a kvalitatív és kvantitatív vizsgálat eredményeinek összefoglalása következik. A tanulmány következtetéseinkkel és javaslatainkkal zárul.

Egyetem és civil szervezetek együttműködése

A felsőoktatáskutatás irodalmában az egyetemek és külső érdekhordozók, így a civil szféra együttműködéseit három alapfogalom foglalja keretbe: az egyetemi társadalmi felelősségvállalás (Szűts–Novák–Szűts, 2019), a harmadik misszió, és a közösségi szerepvállalás, melyeket Sitku (2023) e folyóirat egy korábbi számában részletesen ismertetett. Megjegyzi, hogy mivel az egyetemek külső érdekhordozói együttműködései leginkább szűkebb földrajzi környezetükre irányulnak, megfelelőbb e kollaborációk vizsgálatára a regionális szerepvállalás (regional engagement) fogalmát alkalmazni, amely a felsőoktatási intézmény funkcionális várostárságában és kb. 50 km-es környezetében telephellyel rendelkező különféle szervezetekkel (Tijssen et al. 2021) együttműködésben végzett tevékenységekre utal, melyek célja valamely regionális innovációs hatás elérése. Utóbbi összetett jelenség, amely a helyi egyetem regionális innovációs rendszerekkel való együttműködési képességét, és azokra gyakorolt hatását jelöli, avagy „valamely innovatív eredmény közvetlen, vagy hosszú távú hatása a helyi földrajzi területen, amely közvetlenül kapcsolódik azon erőforrásokhoz, folyamatokhoz, vagy teljesítményekhez, melyek az azonos földrajzi

területen elhelyezkedő felsőoktatási intézmény alkalmazottainak vagy szervezeti egységeinek aktív részvétele által jönnek létre” (Tijssen et al. 2021: 15-16). Az együttműködések lehetnek véletlenszerűek, vagy eltervezettek, endogén, vagy exogén indíttatásúak, szerveződhetnek laza, vagy erős kötések mentén, s időtartamukat tekintve lehetnek rövid-, közép- vagy hosszú távú kollaborációk (Sitku 2023). Az egyetem és regionális partnerei ilyen együttműködéseit a *Regional Innovation Impact Assessment/Regional Engagement Impact* (RIIA/REI) modell (Tijssen et al. 2021; EURASHE 2023) foglalja keretbe (1. ábra), melyet kutatásunk elméleti keretének tekintünk.

1. ábra. A regionális innovációs hatás modellje és a kutatási kérdések kapcsolata

Forrás: EURASHE 2023

A modell értelmében a DUE civil szervezetekkel való együttműködései (1. kutatási kérdés) és azok eredményei (kimenetei) (2. kutatási kérdés) a regionális innovációs hatás „megvalósulási terében” (RII delivery space) öltenek testet a regionális innovációs „ösvények” (RII pathways) mentén, vagyis kollaboratív tevékenységek formájában. A várostárség civil szervezeteinek digitalizációs igényeire vonatkozó, harmadik kutatási kérdésünk a modell helyi-regionális külső környezetből érkező „szükségletek, problémák és ügyek” elemére utal (Needs, Problems, Issues), míg a negyedik kérdés, az együttműködéseiket akadályozó, vagy hátráltató tényezők feltárása ismét a regionális innovációs hatás megvalósulási terére vonatkozik.

A kutatási altémákra vonatkozó felsőoktatás-kutatási irodalom megállapításai szerint a civil közösség tagjai egyetemi együttműködéseik során betölthetik a kutatási projektek tanácsadói, társalkotói és adatforrás szerepét, lehetnek oktatási célú terepgyakorlatok és szakmai gyakorlatok helyszínei, szakmentorokat, vagy egyetemi vendégelőadókat ajánlhatnak fel, vagy részt vehetnek az egyetem társadalmi felelősségvállalása keretében szervezett tevékenységekben (pl. önkénteskedés, különféle közösségi szolgáltatások) (Benneworth et al. 2018).

A helyi egyetemmel való együttműködés számos előnyt biztosíthat számukra: a legjellemzőbb a kulturális, sport és rekreációs célú egyetemi létesítmények használata, de olyan jóléti szolgáltatásokat is kihasználhatnak, mint az egyetem oktatási és kutatási profilja által biztosított egészségügyi és szociális lehetőségek, s legfőképp az egyetem tudásbázisához való formális és informális hozzáférés (Sitku 2023).

Ami az együttműködések akadályait, illetve korlátait illeti, az európai felsőoktatás-kutatás az elmúlt két évtizedben számos esettanulmány nyomán feltárta a külső érdekhordozókkal megvalósuló különféle egyetemi együttműködések intézményi konszolidálásának szervezeti és környezeti akadályait (pl. Kempton 2019; Tijssen et al. 2021), tartozzanak ezek akár a harmadik misszió, akár a közösségi szerepvállalás, akár a regionális szerepvállalás fogalmi körébe. A civil szervezetekkel való együttműködések vonatkozásában a felsőoktatási intézmények környezetéből fakadó kötöttségek relevánsak, melyek gyakran nem-lineáris, széttagolt, és kiszámíthatatlan módon befolyásolják az intézményesülés belső dinamizmusát (Pinheiro–Jones–Benneworth 2012), de akár az egyes együttműködések sikeres megvalósulását is. E külső akadályozó tényezők gazdag körét az 1. táblázatban foglaltuk össze megjelölve a forrásul szolgáló kutatásokat is.

1. táblázat. Egyetem és civil szervezetek együttműködéseinek külső akadályai

Nemzeti felsőoktatáspolitikai korlátai	Elhanyagolja a regionális szintet (regionális egyetem, -szerepvállalás, helyi kihívások) és a nonprofit szektort. (Pinheiro et al. 2012; Hazelkorn 2016a,b; Kempton 2019; Tijssen et al. 2021)
Finanszírozás	Rövid távú forrásbiztosítási lehetőségek (pályázatok, egyetem és partnerszervezet saját erőforrásai, önkormányzati /megyei támogatás). (Goldstein–Radinger–Peer–Sedlacek 2019; Tijssen et al. 2021)
Nemzetközi felsőoktatási rangsorok és az akadémiai kiválóság logikája	Globális kutatási-oktatási kiválóságra törekvés és nemzetköziesítés. (Pinheiro et al. 2012; Hazelkorn 2018; Benneworth 2018; Tijssen et al. 2021)
Akadémiai kiválóság és előmenetel preferenciái	Helyi kutatás alacsonyabb presztízse, kutatástámogatás és ösztönzés ellentmondásai. (Hazelkorn 2016a,b; Kempton 2019)
Regionális környezet sajátosságai	Felsőoktatási intézménytípusok sokfélesége, regionális környezetük egyedisége és megkötöttségei. (Edwards–Marinelli–Arregui–Pabollet–Kempton 2017; Kempton 2019)
Kereslet-kínálat viszonya	Civil szféra igényei vs. helyi egyetem profilja, az „innovációs paradoxon”. (Kempton 2019; Goldstein et al. 2019; Tijssen et al. 2021)

Helyi innovációs ökoszisztémában betöltött szerep	Egyetemi részvétel milyensége, a civil szereplő bevonása és feltételei (Lengyel 2012; Kempton 2019; Tijssen et al. 2021)
Társadalmi innováció presztízse	Alacsony (Benneworth 2012, 2018; Tijssen et al. 2021; EUA 2023)
Külső érdekhordozó hozzáállása és erőforrásai	Érdektelenség, negatív egyetemi imázs, kommunikáció-hiány, kapacitáshiány (Compagnucci-Spigarelli, 2020)

Forrás: A megjelölt irodalom alapján saját szerkesztés.

Egyetem és civil szervezet közös tananyagfejlesztése

Az egyetemek és civil szervezetek kollaborációjában megvalósuló tananyagfejlesztés egyre nagyobb szerepet kap mind a felső-, mind a felnőttoktatásban (pl. Arató–Balázs 2023; H. Tomesz 2023). A felsőoktatási intézmények oktatási, digitális pedagógiai és tananyagfejlesztési gyakorlatukkal, a civil szervezetek pedig közvetlen, gyakorlati tapasztalataikkal járulnak hozzá a közös oktatási tartalmak kialakításához (Bacsa-Bán 2023). Továbbá a hallgatók innovációs attitűdje is szerepet kaphat az együttműködés erőforrásai tekintetében (Kőkuti 2022). Akár közös felhasználású, akár csak az egyik fél számára alkalmazható digitális tananyagot hoznak is létre, a két szervezet együttműködésével eredményes produktum állhat elő. Hiszen az egyetemek hagyományosan elméleti alapokon nyugvó képzéseket kínálnak, melyek tudományos alapot biztosítanak hallgatóiknak, míg a civil szervezetek, akik közvetlenül dolgoznak a civil közösségekkel, gyakorlati tapasztalataikkal és naprakész példákkal járulnak hozzá a tananyag minőségéhez. Az ilyen típusú együttműködések révén a digitális tartalom felhasználói olyan problémák megoldásában vehetnek részt, melyekkel a civil szervezetek nap, mint nap szembesülnek, ezáltal a tananyag az elméleti hátteren túl a mindennapi élet kihívásaira is reagál (Novotny–Balázs–Barta–Boncz–Czifra–Gönczi 2023).

A tananyagfejlesztés időigényes és költséges folyamat, ám az egyetemek többnyire rendelkeznek a megfelelő erőforrásokkal, szakmai tapasztalattal és a digitális tananyagok előállításához szükséges módszertani ismeretekkel, melyek egyúttal garanciát is jelentenek a kialakítandó tananyag megfelelő minőségű oktatási tartalmára. A digitális eszközök és online oktatási platformok alkalmazása elősegíti a közös tananyagfejlesztést (Szűts–Szűts–Novák, 2023). Az együttműködés során kidolgozott oktatási anyagok (esettanulmányok, videók, interaktív modulok, stb.) így online is elérhetőek a képzésben résztvevők számára, ami nemcsak rugalmasságot biztosít számukra, hanem lehetőséget ad arra is, hogy minél szélesebb körben elérhetővé lehessen tenni a kialakított tananyagot. Az egyetemek külső érdekhordozóikkal, így akár civil szervezetekkel közösen fejlesztett tananyagai kulcsfontosságú szerepet töltenek be abban, hogy az oktatás-képzés ne csupán tudományos szempontból legyen releváns, hanem társadalmilag is hasznos és alkalmazható legyen.

Módszertan

Az esetünket képező regionális egyetemet nem-valószínűségi, célzott mintavétellel választottuk ki a tipikus esetek és a kényelmi mintavétel logikáját követve (Flick 2018, Horváth–Mitev 2015). Az intézményi dokumentumok és adatbázisok, valamint a megszólítandó civil szervezetek kiválasztásához szintén elméleti mintavételt alkalmaztunk, melynek tényezőit a 2. táblázat összegzi. A témához kapcsolódó egyetemi dokumentumok és adatbázisok beazonosításához a RIIA/REI modell alapján az alkalmazott tudományok egyetemeinek regionális innovációs hatását mérő UASiMAP eszköz IV. Dimenziójában (*Enhancing Social, Civic and Community Activities of the Region's Community*) meghatározott tevékenységformákat vettük alapul (EURASHE 2023), melyeket a digitalizáció témájára vonatkoztattunk (*Dimenziók 1*). A „digitális átállás” fogalmát az Európa Digitális Évtizede 2020–2030 európai uniós program (Európai Bizottság 2024a) és a Nemzeti Digitalizációs Stratégia 2022–2030 (Európai Bizottság 2024c) által kitűzött célok alapján értelmeztük, kiválasztva közülük a civil szervezetek szempontjából releváns tématerületeket (*Dimenziók 2*). A kérdőíves felmérés mintáját a dunajvárosi funkcionális várostérség 14 települése egyikén, azaz a Dunaújvárosban, Rácalmásban, Kulcsban, Perkátán, Nagyvenyimen, Mezőfalván, Baracson, Kisapostagon, Nagykarcsonyban, Daruszentmiklóson, Előszálláson, Dunaföldváron, Dunaegyházán, vagy Apostagon (KSH 2024) székelő, bejegyzett civil szervezetek köréből választottuk ki a digitális átállással a fentiek szerint összefüggésbe hozható közhasznú tevékenységet folytató egyesületek, alapítványok, vagy civil társaságok beazonosításával (n=55).

2. táblázat. Adatforrásaink kiválasztásának dimenziói

Dimenziók 1.	Egyetemi adatbázisok, dokumentumok	Dimenziók 2.	Civil szervezetek
Közös oktatási-képzési-tanulási tevékenység a digitalizáció témájában	DUE Informatikai Intézet adatbázisa: szakmai gyakorlati hely, szakdolgozat	Helyi lakosság digitális kompetenciaszintjének emelése	Oktatás-fejlesztési, tanácsadási tevékenység, ismeretterjesztés
Hallgatói önkénteskedés a digitalizáció témájában	DUE HÖK adatbázisa és DUE honlap: programok, rendezvények	Munkatársaik digitális készségfejlesztése	Rendezvényszervezés, közösségfejlesztés, szabadidős tevékenység hagyományörzés
KFI-kapacitások felajánlása a CSz-k digitalizációs kutatási problémáihoz	DUE Pályázati Iroda adatbázisa: közös pályázatok	Kiberbiztonsági készségek kialakítása	Közbiztonság
Egyetemi tudásbázis és erőforrások megnyitása a digitalizáció témájában (szolgáltatások)	DUE Műszaki és Szolgáltatási Központ: programok, informatikai infrastruktúra Online Studium: tananyagfejlesztés	Digitális technológiák megismerése, bevezetése, alkalmazása	Szociális tevékenység, egészségmegőrzés
Kölcsönösen előnyös társadalmi-, civil, közösségi szerepvállalás a digitalizációhoz kötődően	DUE honlap: programok, rendezvények	Digitális infrastruktúra-fejlesztés	Környezetvédelem és fenntarthatóság, kisebbségi jogok védelme

Forrás: UASIMAP 2023 alapján saját szerkesztés.

Adatfelvételünket 2024 augusztusa és októbere között folytattuk dokumentum-elemzésen és online kérdőíves felmérésen alapuló kevert módszertan alkalmazásával. Előbbi során az egyetem vonatkozó adatbázisaiból és dokumentumaiból kialakított szövegtörzset elméleti tematikus elemzéssel dolgoztuk fel a 2. táblázat dimenzióiból (*Dimenziók 1.*) képzett deduktív, és az adatainkból kirajzolódó induktív kódolással (Braun–Clarke 2006; Flick 2018). Kódrendszerünket a 3. táblázat foglalja össze. A felmérést a Microsoft Forms⁴ alkalmazáson keresztül végeztük el 2024. augusztus 15. és szeptember 6. között, azt hivatalos elektronikus levelezésen keresztül juttatva el hozzájuk, majd az összegyűjtött válaszokat leíró statisztikai módszerekkel, illetve a nyílt kérdéseket induktív tematikus elemzéssel értelmeztük.

3. táblázat. A dokumentumelemzés kódrendszere

Deduktív kódok	Definíció	Intézményi adat	Induktív kódok	Definíció	Intézményi adat
DUE és CSz közös oktatási-képzési tevékenység a digitalizáció területén	A DUE és a CSz közösen tananyagot fejleszt, használ, működtet.	Van (DUE Online Studium)	E-learning: tananyag fejlesztés, oktatási platform kialakítás, működtetés, tanácsadás	A DUE és a CSz online tananyagot fejleszt, számára oktatási platformot készít, üzemeltet, szakmai háttérrel nyújt	Van (Online Studium)
Hallgatói önkénteskedés a digitalizáció területén	A DUE hallgatói a digitalizációhoz kapcsolódó önkéntes munkát végeznek a CSz-nél.	Nincs	–	–	–
DUE KFI kapacitások a CSz-k digitalizációs kutatásaihoz	A DUE rendelkezésre bocsátja KFI infrastruktúráját a CSz digitalizációs kutatásaihoz.	Nincs	–	–	–
DUE digitalizációs tudásbázisa és erőforrásai	A DUE hozzáférést enged a CSz részére az egyetemi informatikai tudásbázishoz és infrastruktúrához.	Nincs	–	–	–
Társadalmi/civil/közösségi szerepvállalás a digitalizáció területén	DUE és CSz közös társadalmi/civil közösségi szerepvállalási tevékenysége a digitalizáció témájában.	Nincs	–	–	–

Forrás: Saját szerkesztés.

Eredmények

Az első két kutatási kérdésre vonatkozóan a DUE belső dokumentumai és adatbázisai (2. és 3. táblázat) elemzése során megállapítottuk, hogy a vizsgált időszakban (2016–2024) más külső érdekhordozói csoportokhoz képest (pl. üzleti, állami és közigazgatási szervezetek) jóval kevesebb együttműködésre került sor civil

szervezetekkel, különösen a dunaújvárosi várostérségben működőkkel, és közülük is különösen kevés a digitalizáció, illetve a digitális átállás terén. Bár a 2016 előtti években történt néhány együttműködés a lakosság, vagy egyes hátrányos helyzetű csoportok digitális kompetenciafejlesztése, vagy sajátos digitális szolgáltatások biztosítása terén (TSZA 2008, Szabó 2012, 2013),⁵ az azóta eltelt években az online tananyagfejlesztés és e-learning-szolgáltatások terén lépett együttműködésre az egyetem és egyes helyi civil szervezetek. A többi vizsgált tevékenységtípus közül sem a hallgatói önkéntesség, sem a társadalmi/civil/közösségi szerepvállalás terén nem történt a digitális átállásra vonatkoztatható kollaboráció, az egyetemi tudásbázis és infrastruktúra ilyen igénybevételére sem érkezett megkeresés, sőt, az oktatási tevékenységek tekintetében sem szakmai gyakorlati helyként, sem szakdolgozati témaként nem merült fel helyi civil szervezet neve, vagy digitális átállásuk valamely kihívása. A közös pályázatok fémjelezte kutatási együttműködés pedig egyáltalán nem jelent meg az egyetem és a helyi civil szervezetek kapcsolatában, sőt semmilyen pályázati együttműködésre nem került sor közöttük a 2016 óta eltelt időszakban.

A DUE online tananyagfejlesztési szolgáltatása és az online pedagógia alkalmazása iránt azonban a várostérségbeli civil szervezetek is érdeklődést mutatnak, amint azt a STRATOSZ (Stratégiai és Közszolgáltató Társaságok Országos Szövetsége) és a HFIP (Magyar Dunai Kikötők Szövetsége) dunaújvárosi tagszervezeteivel megvalósult együttműködések bizonyítják. Mivel a szakmai érdekképviselően túl mindkét civil szervezet ellátja tagszervezetei és ágazatuk munkavállalóinak képzését is, a Dunaújvárosi Egyetemen fennálló partneri kapcsolatuk és az egyetem jelentős online oktatási tapasztalata okán őt választották egy-egy közelmúltbeli képzésük megvalósításához.

A képzés online, vagy blended oktatási formát jelentett önálló tanulásra alkalmas, online tananyag kidolgozásával, a tanulási célként meghatározott ismeretek elsajátítására, és online tutorálási lehetőséggel kísérve. Az együttműködésben a civil szervezetek az ágazatspecifikus online tartalmat, az alapvető elvárásokat és a tanulási célokat határozták meg, míg a módszertant és a technológiai megvalósítást az egyetemi szakértelem biztosította. Azaz az egyetemi tanulmányok során alkalmazott tananyagfejlesztési módszertanra építve és a civil szervezet vagy a DUE munkatársai által menedzselten módon készültek el az online oktatási tartalmak, melyek online tananyagok fejlesztést („mutat-gyakoroltat-visszakérdez”-elv) és polimédia felvételek készítését (videóelőadás, letölthető tananyagelemek, ellenőrzési és motivációs tartalmak, animációk, szimulációs feladatok és tesztek) jelentették. Ezen kívül az együttműködés kiterjedt az online képzési tanácsadásra, az e-learning keretrendszerek testreszabására, telepítésére és hosztolására, valamint a megvalósítást követő online tananyagkarbantartásra, nyomonkövetésre, és az oktatásszervezői feladatok ellátására, melyeket a DUE biztosított.

Eredményeit tekintve a tananyagok alkalmazása a civil szervezetek munkatársainak általános megelégedésére szolgált, akik a megfelelő módszertani megközelítés miatt hatékonyan használták ki a digitális oktatás kedvező tulajdonságait.

Úgy tűnik, hogy a lemorzsolódás elkerülése volt a legfőbb motiváció, amit a módszertani kialakítás sikeresen megelőzött. A tanfolyamok lezajlása óta a HFIP további online oktatások fejlesztését is megkezdte (jelenleg a harmadik online kurzust alkalmazza munkatársai képzéséhez). Továbbá a civil szervezetek tanfolyamainak lebonyolítására kialakított keretrendszer ma is aktív, digitális tartalmaik továbbra is elérhetőek.

A kérdőíves vizsgálat adatai szerint a dunaújvárosi várostérség 14 településén működő, bejegyzett és érvényes email címmel rendelkező 55 civil szervezet közül csupán 8 töltötte ki kérdőívünket a háromszori, hivatalos megkeresés alkalmával (2024. augusztus 15.–szeptember 6.): *Dunaújváros* 17 szervezete közül 2, *Kulcs* 12 szervezete közül 3, *Mezőfalva* 4 szervezete, *Perkáta* 5 szervezete és *Daruszentmiklós* 3 szervezete közül pedig 1–1. Ez településenként külön-külön, de az együttes 14,5%-os kitöltési arányt tekintve is rendkívül alacsony részvételnek értékelhető, melyhez hozzáadódik az a tény is, hogy a települések csupán 36%-a válaszolt a megkeresésre. A válaszadók közhasznú tevékenységterületeit tekintve többségük szabadidős (5), vagy rendezvényszervezési és közösségfejlesztési tevékenységet végez (4), egyesek a hagyományörzés terén aktívak (3), míg többen a szociális, az egészségmegőrzési és a környezetvédelmi területeken (2–2–2) működnek. Oktatási-képzési tevékenységet csupán két civil szervezet folytat, míg tanácsadással és közbiztonsággal egy-egy szervezet foglalkozik. Adatainkból kitűnik, hogy csak a válaszadó szervezetek negyede végez a digitális átállás civil szervezeti feladataihoz közvetlenül kötődő tevékenységet (oktatás-képzés), míg a várostérség többi, hasonló tevékenységterületű civil szervezete nem töltötte ki kérdőívünket.

A Dunaújvárosi Egyetemmel a digitális átállás témájában 2016 óta megvalósult együttműködések területei és eredményei tekintetében a civil szervezetek válasza megerősítik az egyetemi forrásokat: egyiknek sem volt még ilyen témájú együttműködése a helyi egyetemmel, de más felsőoktatási intézménnyel vagy éppen egy Digitális Jóléti Ponttal sem. Ugyanakkor a digitális átállás célkitűzései közül többel egyet értenek: saját szervezetük digitális infrastruktúrájának fejlesztését ötten, kibebiztonsági kompetenciáik fejlesztését és a más szervezetekkel közös pályázati indulást hárman tartják aktuálisnak. Ketten munkatársaik digitális kompetenciafejlesztését is fontosnak ítélik, és egy válaszadó az új digitális technológiák bevezetéséhez szükséges ismeretek elsajátítását is relevánsnak tartja. E preferenciák azt mutatják, hogy válaszadóink a civil szervezetre magára, semmint annak közhasznú tevékenységeire vonatkoztatták a digitális átállás fogalmát. Ezt tükrözi az is, hogy a célkitűzések közül a helyi lakosság digitális kompetenciáinak fejlesztését egyik válaszadó sem jelölte meg. Továbbá három civil szervezet egyáltalán nem tartotta relevánsnak a digitális átállás, illetve a digitalizáció témáját saját szervezetére nézve.

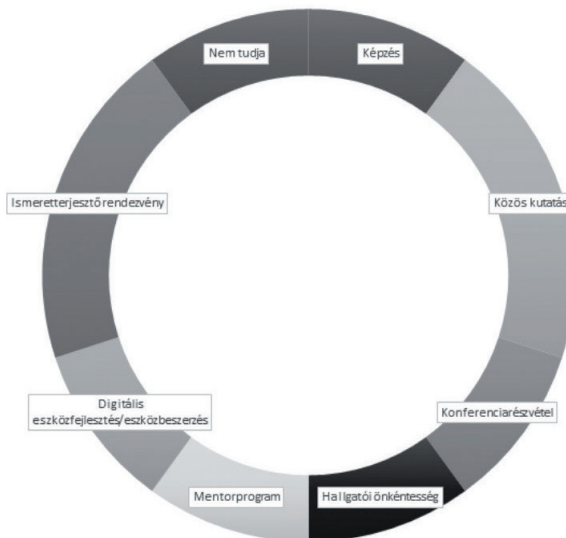
Az egyetemi együttműködések elmaradásának okait keresve a válaszadók fele úgy nyilatkozott, hogy számukra nem releváns a digitális átállás kérdése, míg egy-egy szervezet a Dunaújvárosi Egyetemmel való kapcsolat hiányával, avagy mindkét, vagy valamelyik oldal passzivitásával indokolta az együttműködés elmaradását:

„Nem kerestük egymást együttműködés érdekében”, „Számunkra nem feladat (a DUE-val való digitalizációs együttműködés–SK), ”Nem kerestek bennünket ilyen együttműködési lehetőséggel.”

Ha ezidáig nem is működtek együtt a Dunaújvárosi Egyetemmel a saját és a város lakosságának digitális átállása érdekében, érdemes volt megtudni, vajon milyen területeken tartanának erre igényt a jövőben? Kérdőívünk nyílt kérdése orientáció gyanánt példákat adott ennek lehetséges tématerületeire (*digitális átállás, a lakosság digitális kompetenciafejlesztése, kiberbiztonság, digitális inklúzió, stb.*) és együttműködési formáira (*közös kutatás, képzés, konferenciárészvétel, ismeretterjesztő rendezvény, hallgatói önkéntesség, mentorprogram, stb.*). A civil szervezetek válasza két tématerületre fókuszáltak: a digitális kompetenciafejlesztés és a kiberbiztonság témájára, egy szervezet pedig felajánlotta vendégelődői szolgáltatásait egyes digitalizációhoz kötődő témákban (pl. kriptovaluták) az egyetem számára. A civil szervezetek számára érdekes együttműködési formák viszont már egy nagyobb tartományt ölelnek fel: a jövőben összesen hét módon is együttműködnének a Dunaújvárosi Egyetemmel (*2. ábra*). A kollaborációtól olyan előnyöket remélnék, mint digitális írástudásuk általános fejlesztése, a tudatosabb internethasználat, intézményük digitális fejlesztése, partneri együttműködések számának növelése, a digitalizációs fejlesztésekhez szükséges pénzügyi források közös biztosítása, valamint új ügyfelek toborzása az egyetemi hallgatók köréből. Ugyanakkor három szervezet vagy nem válaszolt erre a kérdésre, vagy „nem lát előnyt,” vagy nem tartja relevánsnak a helyi egyetemmel való együttműködést a digitális átállás témájában.

2. ábra. Civil szervezetek igényelt együttműködési formái

Forrás: Saját szerkesztés

Végül arra is kíváncsiak voltunk, hogy tapasztalataik és ismereteik szerint milyen tényezők akadályozhatják, vagy nehezíthetik az egyetemmel való együttműködést? Bár egy civil szervezet „nem lát akadályt”, egy „nem tudja”, három pedig nem tartja relevánsnak a kérdést, a többi válaszadó számos okot megjelölt: a pénzühiányt (2), a pályázati lehetőségek hiányát (1), az állam negatív beavatkozását (“A rendszer elszívja a valódi civil szervezetek elöl az erőforrásokat”) (1), az információhiányt (1), az időhiányt (1) és a passzivitást (1). Kontrasztkérdésként rákérdeztünk a kapcsolat elősegítő feltételeire is, ahol azt találtuk, hogy az információhiány („Több információ egymás munkájáról”), a „megfelelő” és „kölcsonös” kommunikáció, a közös rendezvények és a civil kultúra általános megerősítése segíthet hidakat építeni a felek között. Ugyanakkor egyik válaszadó sem ismert sem hazai, sem külföldi jógyakorlatot valamely civil szervezet és felsőoktatási intézmény együttműködésére, amely példaként állhatna előttük, és csak két szervezet volt nyitott a témában való további beszélgetésre.

Következtetések

Kutatási eredményeink a dunaújvárosi várostérség civil szervezeteinek a digitalizáció, illetve a digitális átállás, és az ilyen témájú egyetemi együttműködések iránti közömbösségét tükrözik, kivéve a két említett, helyi tagszervezettel is rendelkező országos civil szervezetet. Továbbá a kevés válaszadó civil szervezet egy része sem érezte relevánsnak a digitális átállás kihívását a saját maga számára, és egyik sem gondolta úgy, hogy szerepe lenne a helyi lakosság digitális írástudásának valamilyen formájú fejlesztésében. Megfogalmazott igényeik saját szervezetük digitális infrastruktúrájának fejlesztésére, kollégáik digitális és kiberbiztonsági kompetenciáinak fejlesztésére, valamint a szükséges pénzügyi források közös biztosítására (közös pályázatok) vonatkoznak. Ezért felmerülhet a kérdés, hogy ilyen szemlélettel és érdekeltséggel mennyire fogják elősegíteni Dunaújváros és térsége lakosságának digitális írástudásfejlesztését és felelős digitális állampolgárrá nevelését, ahogy ezt a hazai és európai uniós stratégiák elvárják tőlük? S vajon az egyetem mennyire érzi feladatának, hogy eme helyi társadalmi kihívást is kezelje?

Válaszadóink szerint a helyi egyetemmel való digitalizációs együttműködés legfőbb akadálya a civil szervezetek ezirányú passzivitása, a felek közti kapcsolat hiánya és egymás elégtelen ismerete (információhiány). Fordított logikával ezt erősítik meg a tananyagfejlesztési együttműködésekről kapott adataink is: mivel már létezett egy partneri kapcsolat a HFIP, vagy a STRATOSZ és a DUE között, könnyen kialakult az együttműködés. Megfontolandó lehet e helyzet megváltoztatása mindkét oldal részéről, különösen, ha a helyi civil szervezetek felé való nyitás az egyetem intézményfejlesztési irányait is támogathatja. A kapcsolatfelvétel érdekében a civil szervezeteknek érdemes lenne kihasználniuk a DUE éves nyílt rendezvényét, és az egyetem is kijelölhet egy külön kapcsolattartót a civil szervezetek felé.

A civil szervezetek által megjelölt sokféle együttműködési forma lehetőséget adhat a megfelelő léptékű kollaborációk megtalálására és fokozatos kiépítésére, például a mérnökinformatikus, vagy a kommunikáció és média szakos hallgatók szakmai gyakorlati helyének biztosításával, melyet a szakdolgozati kutatás témaválasztása (a gyakorlati hely valamely aktuális digitális átállási kihívása) kompenzálhat. Mindehhez természetesen az erőforrásszegény civil szervezetek pénzügyi forráshiányának orvoslása is szükséges, amely tipikusan közös pályázati tevékenység nyomán, vagy saját erőforrásból (pl. alapítványi 1%-os adófelajánlások) biztosítható, avagy olyan intézkedéseket igényel, melyek túlmutatnak egy egyetem és a civil szervezetek kollaborációjának mikro szintjén.

Az irodalommal összevetve kutatási eredményeink megerősítik a finanszírozás, a kereslet-kínálat eltérése, a helyi innovációs ökoszisztémából való kimaradás, a külső érdekhordozó hozzáállása és erőforráshiánya akadályozó feltételeit, és fényt vetnek a RIIA/REI modell "regionális innovációs hatás megvalósulási terének" összetettségére. Azonban a modell esetünkben meglehetősen szaggatott: hiányosak a helyi társadalom digitalizációs igényei, akárcsak a meg(nem)valósuló „regionális innovációs ösvények” és eredményeik. Vajon sikerülhet-e a jövőben ezen endogén módon változtatni?

Irodalom

- András István–Rajcsányi-Molnár Mónika (2014): Profit és filantropia: a CSR eszmetörténeti kérdései: Profit and philanthropy: Social historical issues of CSR. *Civil Szemle*, 2., (39.), pp. 5–24.
- András István–Rajcsányi-Molnár Mónika–Füredi Gábor (2013): A vállalatilag felelős vállalat: A CSR- és a cafeteria-metszet értelmezési lehetőségei a gyakorlatban. In: Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Metamorfózis: Globális dilemmák három tételben*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, pp. 127–139.
- Arató Balázs–Balázs Géza (2023). Hol a tudás, amit elvesztettünk az információban? A digitális pedagógia diszkurzív-intuitív megközelítése antropológiai és jogi szempontból. *Magyar Nyelvőr*, 147., (5), pp. 755–776. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2023.5.755>
- Bacsa-Bán, Anetta (2023): *Distance learning – From a sufficient distance. 2023 IEEE 6th International Conference and Workshop Óbuda on Electrical and Power Engineering (CANDO-EPE)*, pp. 281–286. <https://doi.org/10.1109/CANDO-EPE60507.2023.10417980>
- Bacsa-Bán Anetta–András István (2022): Technikusképzéstől a szakmaipedagógus-képzésig: USB a Dunaiújvárosi Egyetemen. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 137–147.
- Balázs, László–Rajcsányi-Molnár, Mónika–András, István–Sitku, Krisztina (2021): Social Responsibility and Community Engagement at a Hungarian Regional University. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 21., (1), pp. 54–63.
- Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István–Sitku Krisztina (2020a): Társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatásban: Egy hazai joggyakorlat bemutatása. *Civil Szemle*, 17., (3), pp. 5–25.
- Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István–Sitku Krisztina (2020b): Social responsibility in higher education: A Hungarian best practice. *Civil Szemle*, 17., (KSZ.), pp. 155–173.

- Balla Ákos–Kovács Szilvia–Szilárdi Edina (2024): Hallgatói elégedettség a Dunaújvárosi Egyetem nemzeti képzései kapcsán: 2. rész. *Dunakavics*, 12., (2.), pp. 39–47.
- Bander Katalin (2011): Vállalt küldetések az intézményi honlapok alapján. In: Hrubos Ildikó (Szerk.): Műhelytanulmányok: A felsőoktatási intézmények főbb típusai tevékenységük és vállalt missziójuk szerint. *Nemzetközi piacorientáció, korszerű intézményi menedzsment*. NFKK Füzetek 8. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, pp. 58–88.
- Benneworth, Paul (2012): The relationship of regional engagement to universities' core purposes: Reflections from engagement efforts with socially excluded communities. In: Rómulo Pinheiro–Paul Benneworth–Glen A. Jones (Eds.): *Universities and regional development: A critical assessment of tensions and contradictions*. London: Routledge, pp. 199–218.
- Benneworth, Paul (2018): Definitions, approaches and challenges to community engagement. In: Paul Benneworth–Bojana Čulum–Thomas Farnell–Frans Kaiser–Marko Seeber–Ninoslav Šćukanec–Hans Vossensteyn –Don Westerheijden (Eds): *Mapping and critical synthesis of the current state-of-the-art on community engagement in higher education*. Zagreb: Institute for the Development of Education, pp. 16–46.
- Benneworth, Paul–Čulum, Bojana–Farnell, Thomas–Kaiser, Frans–Seeber, Marco–Šćukanec, Ninoslav–Vossensteyn, Hans–Westerheijden, Don (2018): *Mapping and critical synthesis of current state-of-the-art on community engagement in higher education*. Zagreb: Institute for the Development of Education.
- Braun, Virginia–Clarke, Victoria (2006): Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3., (2), pp. 77–101.
- Borzán Anita–Szekeres Bernadett (2020): Digitalizációs kihívások a civil szektorban. *Civil Szemle*, 18., (1), pp. 73–88.
- Compagnucci, Lorenzo–Spigarelli, Francesca (2020): The third mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 48., (12.), pp. 1–30. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>
- OpenAI (2024): *ChatGPT* (2024. 10. 04-i verzió). [Nagy nyelvi modell]. <https://chat.chatbotapp.ai/chats/-O8MccXcwn97ROwgsqI3?model=gpt-3.5>
- Edwards, John–Marinelli, Elisabetta–Arregui-Pabollet, Escarne–Kempton, Louise (2017): *Higher education for Smart Specialisation: Towards strategic partnerships for innovation*. (S3 Policy Brief Series No. 23/2017). Seville: European Commission Joint Research Centre. file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/jrc109780_hess_policy_brief-1.pdf
- EUA (2023): *EUA Innovation Agenda 2026*. [White paper]. Brussels: EUA. file:///C:/Users/Lenovo/Desktop/EUA-RIS%202020-2023/EUA%20INNOVATION%20AGENDA%202023.pdf
- EURASHE(2023): *Mapping the regional impact of universities of applied science (UASiMAP): Results of a forward-looking project*. Brussels: EURASHE. file:///C:/Users/Lenovo/AppData/Local/Temp/766d3fb1-1037-4408-a240-1c88d659ab61_UASiMAP%20PROJECT%20OUTCOMES.zip.b61/UASiMAP%20D4.7%20UASiMAP%20Flagship%20Report.pdf
- European Commission (2023): *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European and Social Committee and the Committee of Regions. (COM(2022) 548 final*. Luxembourg: EC. https://commission.europa.eu/system/files/2022-10/com_2022_548_3_en.pdf
- Európai Bizottság (2024a): https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europes-digital-decade#tab_2 Letöltve: 2024. 09. 12.
- Európai Bizottság (2024b): https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-principles#tab_1 Letöltve: 2024. 07. 15.

- Európai Bizottság (2024c): https://hungaryrepresentation.ec.europa.eu/strategia-es-prioritasok/fontosabb-unios-szakpolitikak/digitalizacio_hu#magyarorsz%C3%A1g-digit%C3%A1lis-strat%C3%A1gia Letöltve: 2024. 07. 15.
- Flick, Uwe (2018): *An introduction to qualitative research*. 6th ed. London: SAGE.
- Goldstein, Harvey–Radinger-Peer, Verena–Sedlacek, Sabine (2019): The pathways and challenges of university engagement: Comparative case studies. In: Varga Attila–Erdős Katalin (Eds.): *Handbook of Universities and Regional Development*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, pp. 251–278.
- H. Tomesztímea (2023). A digitális távoktatás fonák helyzetei. A karanténoktatás tanári kommunikációjának paródiája. *Magyar Nyelvőr*, 147, (5.), pp. 653–669. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2023.5.653>
- Hazelkorn, Ellen (2016a): Contemporary Debates Part 1: Theorising civic engagement. In: John Goddard–Ellen Hazelkorn–Louise Kempton–Paul Vallance (Eds.): *The civic university: The policy and leadership challenges*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, pp. 34–64.
- Hazelkorn, Ellen (2016b): Contemporary Debates Part 2: Initiatives and governance and organisational structures. In: John Goddard–Ellen Hazelkorn–Louise Kempton–Paul Vallance (Eds.): *The civic university: The policy and leadership challenges*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, pp. 65–93.
- Hazelkorn, Ellen (2018): Reshaping the world order of higher education: The role and impact of rankings on national and global systems. *Policy Reviews in Higher Education*, 2., (1), pp. 4–31. <https://doi.org/10.1080/23322969.2018.1424562>
- Kempton, Louise (2019): Wishful thinking? Towards a more realistic role for universities in regional innovation policy. *European Planning Studies*, 27, (11), pp. 2248–2265. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1628183>
- KSH (2024): https://www.ksh.hu/teruletatlasz_urban_audit. Letöltve: 2024. 09. 13.
- Keszi-Szeremlei Andrea–Kőkuti Tamás–Balázs László (2023): Digitális (kétség)fejlesztés: Az Európai Unió digitális elvárásai, állami és civil szereplők a Nemzeti Digitalizációs Stratégia megvalósításában. *Civil Szemle*, 20., (7), pp. 139–157.
- Kőkuti Tamás (2012): Kulturális térformáló hatások. In: Tóth Andrea (Szerk.): *Nyelv és kommunikáció a 21. század digitalizált világában*. Dunaújváros: Dunaújvárosi Főiskolai Kiadó.
- Kőkuti Tamás (2022): Mesterséges intelligencia és foglalkoztatás. In: Keszi-Szeremlei Andrea–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Gazdasági növekedés és fenntarthatóság: Globalizáció a 21. században*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 39–51.
- Lengyel Balázs (2012): Tanulás, hálózatok, régiók. In: Rechnitzer János–Rácz Szilvia (Szerk.): *Dialógus a regionális tudományról*. Győr: SZIE, pp. 132–139.
- Magyarország Kormánya (2016): *Fokozatváltás a felsőoktatásban: Középtávú szakpolitikai stratégia 2016*. Budapest: Magyarország Kormánya. https://2015-2019.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatásban_HONLAPRA.PDF
- NIOK (2023): <https://www.nonprofit.hu/tudastar/civil-szervezet> Letöltve: 2024. 08. 17.
- Novotny Ádám–Balázs László–Barta-Boncz Nóra–Czifra Sándor–Gönczi Gabriella (2023): A vállalkozói kompetenciafejlesztés szükségessége a civil szektorban. *Civil Szemle*, 20., (KSZ.), 5–14.
- Pinheiro Rómulo–Jones, Glen A.–Benneworth, Paul (2012): What’s next? Steps towards a recategorization of universities’ regional missions. In: Rómulo Pinheiro–Paul Benneworth–Glen A. Jones. (Eds.): *University and regional development: A critical assessment of tensions and contradictions*. London: Routledge, pp. 241–255.
- Reisinger Adrienn–Dános Zsolt (2015): Egyetemi felelősségvállalás három magyar egyetem esetében. *Tér–gazdaság–ember: A Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Karának Tudományos Folyóirata*, 3., (3), 117–133. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.34283.80161>

- Sitku Krisztina (2023): Egyetem és társadalom interakciói: Egyetemi társadalmi felelősségvállalás, „harmadik misszió” és közösségi szerepvállalás. *Civil Szemle*, 20., (6. KSZ.), pp. 29–41.
- Szabó Szabolcs (2012, október 5): Lelki egészség. *Dunaújvárosi Hírlap*, 23., (234.).
- Szabó Szabolcs (2013, április 11): Internetszieszta a helyi főiskolán. *Dunaújvárosi Hírlap*, 24., (84.).
- Szűts Zoltán–Szűts-Novák Rita (2023): A social media és az okoseszközök kommunikáció jellemzőinek hatása a pedagógiára: Elméleti alapvetés a kommunikációs és a neveléstudomány kapcsolatáról. *Magyar Nyelvőr*, 147., (5.), 565–582.
- Szűts-Novák Rita–Szűts Zoltán (2019): A tanári kompetenciák néhány kérdése Imre Sándor pedagógiai rendszerében. *Különleges Bánásmód*, 5., (2.), 55–62.
- Tijssen, Robert–Edwards, John–Jonkers, Karl (2021): Regional innovation impact of universities. Cheltenham–Northampton: Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/104337/9781839100536>
- TSZA (2008, október 29): *Akadálymentes lesz a Dunaújvárosi Főiskola*. Index. https://index.hu/bulvar/pozitiv/2008/10/29/akadalymentes_lesz_a_dunaujvarosi_foiskola/
- UASiMAP (2023): <https://uasimap.knowledgeinnovation.eu/>
- Varga Anita (2022): Az állandóság és a változás összhangjának értelmezése az online térben az átalakuló egyetemek nézőpontjából. *Civil Szemle*, 18., (3.), pp. 57–73.
- Varga Anita (2023): Cselekvő egyetemek – innovatív kezdeményezések – minőségbiztosítás. In: Falus Orsolya–Németh István Péter (Szerk.): *Innovációs terek*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 169–183.

Notes

¹ Tanulmányunkban a “Civil szervezet” 2011. évi CLXXV. Tv. 2.§ (6.) szerinti jogi értelmezést vesszük alapul, amely szerint civil szervezetnek tekintendő a civil társaság, a Magyarországon nyilvántartásba vett egyesület (kivéve a pártegyesületeket, a szakszervezeteket és a kölcsönös biztosító egyesületeket), valamint az alapítvány (kivéve a közalapítványt és a pártalapítványt). Ezt kiegészítik a szociológiai meghatározás elemei: önkéntesen létrejött, nem-kormányzati és nem-magán, non-profit szervezet, amely önkormányzatisággal rendelkezik, nem végez közvetlen politikai tevékenységet, ellenben közhasznú tevékenységet végez (NIOK 2023).

² A folyamatosan fejlődő digitális technológiák (pl. felhőalapú tárhely, bigdata-elemzés, automatizálás, mesterséges intelligencia) beépítése egy szervezet és a társadalom életének különféle aspektusaiba működésének optimalizációja, a jobb és egyénre szabott ügyfélművelés, továbbá új értékteremtés céljával. A digitális eszközök és platformok alkalmazása magával vonja a szervezeti működés és kultúra alapvető megváltozását és az innováció, a kollaboráció és a folyamatos alkalmazkodóképesség prioritizálását. (OpenAI 2024; Borzán–Szekeres 2020)

³ A dunaújvárosi funkcionális várostérség 14 településén (KSH 2024) bejegyzett civil szervezetek.

⁴ A kérdőív elérhető itt: <https://forms.office.com/Pages/DesignPageV2.aspx?prevorigin=shell&origin=NeoPortalPage&subpage=design&id=ZcNG48R2Vk2uHqDT7ZTnb81GGzEtu5RCsCaR8vg6E9RUOFBFW-TcyNjnZU0xOWUZISUVGWUxHVUFJNC4u>

⁵ Társadalmi/Civil/Közösségi szerepvállalás: Digitális szolgáltatások biztosítása: DF Könyvtár és Információs Pont és Vakok és Gyengénlátók Dunaújvárosi Csoportja (Írisz Klub): Vakok és gyengénlátók számára felolvasó számítógépes állomás (JAWS software és Braille-billentyűzet) (2008. október) (TSZA 2008); Közös ismeretterjesztő program: Dunaújvárosi Kulturális Egyesület és Dunaújvárosi Főiskola Könyvtár: Lelki Egészség Napja (2012. október): A könyvtár internetes szolgáltatásainak bemutatása (Szabó 2012); Digitális ismeretterjesztés és szolgáltatáshirdetés: DF Könyvtár és Információs Pont: Internet Szieszta (2013. április): Közösségi-média használat, online KRESZ-vizsgakészülés, NAVA Pont, Videótórium (Szabó 2013).

KÖZÖSSÉGI TUDÁSKINC

A MÉDIAÉRTÉS ÉS KRITIKAI GONDOLKODÁS OKTATÁSÁNAK CIVIL SZERVEZETEK BEVONÁSÁVAL MEGJELENŐ PERSPEKTÍVÁI A FELSOÓKTATÁSBAN*

Kovács Szilvia – Fejes Csilla

Bevezetés

■ Az információs társadalom elmélete arra világít rá, hogy a gazdaság és a társadalom egyre nagyobb része az információs javak termelésére és fogyasztására épül. Ez a paradigmaváltás nemcsak az információtechnológia területén, hanem a társadalmi és oktatási rendszerek egészében is jelentős hatásokat eredményezett. Az információ közös termelésére épülő modellek alapjaiban formálták át az iskolák és más formális tanulási környezetek működését, kényszerítve őket arra, hogy alkalmazkodjanak a szabadon hozzáférhető tudás és a társas termelés új realitásához (Szűts-Novák–Szűts 2019).

Ebben az átalakuló környezetben különösen fontos szerep jut a civil szervezeteknek, amelyek az innovációs és a társadalmi szükségletek közvetlen kielégítése révén képesek betölteni azokat a hiányosságokat, amelyeket a formális oktatás nem mindig tud kezelni. A multimédia-tanulás koncepciója – amely az oktatók feladatát az inspiráló tanulási környezet megteremtésében és az egyéni ismeretszerzési utak támogatásában látja (Bacsa-Bán 2020) – különösen előtérbe helyezi a szabadon hozzáférhető, releváns és minőségi tananyagok szükségességét, így a civil szervezetek által kínált oktatási anyagok nem csupán kiegészítő források, hanem alapvető eszközök lehetnek a digitális kompetenciák fejlesztésében.

A kommunikáció önszerveződő jellege ma már elvárásként fogalmazódik meg a tanulók felé: a problémák felismerésére, az információk célzott keresésére és kritikus feldolgozására egyaránt képesnek kell lenniük (Szőke–Milinte 2023).

Ebben a folyamatban különös jelentősége van annak, hogy a hallgatók milyen minőségű forrásanyagokhoz férnek hozzá, illetve milyen módszertani támogatást kapnak. A civil szervezetek nemcsak forrásokat biztosítanak, hanem olyan oktatási megközelítéseket is, amelyek figyelembe veszik a hallgatók eltérő tanulási igényeit és fejlődési ütemét (Kócuti 2020, 2021).

A jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy a felsőoktatás által végzett szakemberképzésében hogyan és milyen hatékonysággal válhatnak a civil szervezetek oktatásmódszertani megközelítései a média- és kommunikációoktatás integrált részévé – kiemelten foglalkozva azokkal a kompetenciákkal, amelyek az információk gyűjtésére, feldolgozására és digitális tartalmak előállítására vonatkoznak. Az ilyen jellegű kezdeményezések révén a civil szervezetek nemcsak kiegészítő szerepet tölthetnének be, hanem az oktatási folyamat szerves részéivé válhatnának, elősegítve egy dinamikusabb, adaptívabb képzési modell kialakítását, amely ezáltal hatékony választ adhat az információs társadalom kihívásaira.

A tanulmány próbafelvétel (pilot study) eredményeket mutat be, a Dunaújvárosi Egyetem (DUE), kommunikáció és médiatudomány, illetve televíziós műsorkészítő szakos hallgatói médiaértésének fejlesztése kapcsán. Ennek érdekében a kutatás betekintést ad egyes magyarországi, médiaértés fejlesztéséhez kapcsolódó civil szervezetek munkájába, általuk előállított tananyagokba(1). Majd online felmérésen keresztül bemutatja a felsőoktatásba, nevezetesen a DUE-ra érkező hallgatók bemeneti tudás/kompetencia értékelését, és hogy milyen formában találkoztak a médiaismeretekkel korábbi tanulásaik során (2). Egy workshopot követően, ahol a civil szervezetek forrásanyagainak felhasználása, oktatásmódszereinek alkalmazása történt, az újabb felmérés eredményei a tudásátadás eredményét vizsgálja, illetve a hallgatók megítélését a workshop hasznosságáról (3.). Végül, a hallgatói kérdőíveket kiegészíti egy oktatók körében történő felmérés eredményeinek elemzése is arról, hogy a vizsgálatba bevont hallgatók oktatói mennyiben használják fel a civil szervezetek által készített forrásanyagokat, illetve milyen tématerületeket követnek és várnának el a kommunikáció- és médiaoktatás folyamatában (4).

A vizsgálat hipotézise: a civil szervezetek által fejlesztett, rugalmas módszertanokra épülő forrásanyagok jelentős mértékben hozzájárulnak a hallgatók médiatudatosságának növeléséhez és tartalomelőállítási készségeik fejlesztéséhez, ezzel támogatva a digitális kompetenciák megerősödését, átmenetet biztosítva a passzív tartalomfogyasztásból az aktív tartalomelőállításba.

Fogalmi és történeti keretrendszer

A médiaértés képesség arra, hogy a különféle formában megjelenő tartalmakat elérjük, elemezzük és értékeljük, illetve ilyen üzenetekkel magunk is kommunikáljunk.

A médiaértést fejlesztő programok azon készségeket alakítják, amelyek elengedhetetlenek a média üzeneteinek helyes értelmezéséhez, hogy végső soron kritikus médiafogyasztókká váljunk.

A Mozgókép- és médiaismeret tantárgyat 1997 óta tanítják a magyarországi iskolákban, a Nemzeti Alaptantervnek (NAT) 2000 óta része, és csak szaktanári képzéssel rendelkező tanárok taníthatják. Bevezetésekor, a NAT így fogalmazott a korszerű műveltség részeként számon tartott kommunikációs kultúráról: "A tömeges, passzív információfogyasztás az életvitel és a gondolkodás torzulásához vezethet. Ezért az iskolának az új audiovizuális környezetet értő, szelektíven használó fiatalokat kell nevelnie." Hat évvel később, az ombudsman megvizsgálta a média-műveltség közoktatási rendszerben való fejlesztésének körülményeit (a személyi és tárgyi feltételeket, az aktuális gyakorlatokat), és ennek eredményeként megállapította, hogy a feltárt hiányosságok alapján a 2016-os helyzet „alkalmas arra, hogy a jogszélem közvetlen veszélyét idézze elő.” Ugyanis, az alapvető jogok biztosának Jelentése (AJB-479/2016. számú ügy) közvetlen összefüggést állapított meg a média-műveltség fejlesztése és az alapjogok érvényesülése között (Nagy, 2018). A digitális technológia eredményeként zajló társadalmi-gazdasági változások tehát már az alapjogok széles körét érintik, kezdve a politikai szabadságjogoktól a szociális és kulturális jogokon át, a harmadik generációs alapjogok¹ gyakorlásáig (Nagy 2018: 45).

Ennek ellenére 2020 elején egy előterjesztés azt javasolta a NAT módosítása kapcsán, hogy a Mozgókép- és médiaismeret tantárgyat kivezessék a tantervből. A szakmai felháborodás és tiltakozás ellenére 2023 év végén véglegessé vált: az állami fenntartású középiskolákban 2024-től felmenő rendszerben, a film- és médiaismeret, valamint vele párhuzamosan a művészettörténet, mint önálló tárgyak megszűnnek, érettségizni sem lehet belőlük (MTA 2023). A lépést az óraszámcsökkentéssel indokolták elsősorban, például a művészettörténeti ismereteket a vizuális kultúra tárgyba olvasztják be, illetve azzal, hogy megfelelőbb, ha a tudatos médiahasználattal kapcsolatos kompetenciák fejlesztése minden tantárgyban megjelenik. Ennek megvalósulása azonban kétséges, mivel abban az esetben, ha nincs idő, tanítási felület, számon kérhető tartalom és képességfejlesztés, tanári szaktudás, akkor az „átszövő megoldás” eredménytelenné válhat (Neuberger cit. Hartai, 2020); további lehetőség a média- és művészeti ismeretek közoktatására csak tagozatos formában maradhatna.

Amennyiben a helyzetet a tudásáramlás szemszögéből vizsgáljuk (Juhász–Elekes–Gyurkovics 2016), akkor (a jövőbe is tekintve) felmerül néhány kérdés: mik a médiaértés tudásának fő forrásai, kik a fő együttműködő partnerek a tudásszerzés és -átadás során, milyen társadalmi intézmények szintjén történik a tudásáramlás...?

Az immár több évtizedes múltra visszatekintő hazai mozgókép- és médiaoktatás történetének mostani, új szakaszában – a korábbi esztétikai funkciót kitüntetetten kezelő, majd a szövegközpontú jelelméleti, később a társadalomtudományi érzékenységű értelmezést követően (Sziójártó 2008; Maksa 2009) –, az alapvető jogok alanyi érvényesülésének érdekében, a médiaértési-reprezentációs modell mellett a demokratikus-szocializáló célkitűzése válik dominánssá. Ebben a folyamatban, a médiaértéssel foglalkozó civil társadalmi szervezetek szerepe is újrarendeződik, mivel a médiaértés tudásátadásának hálózatában a formalizált közoktatás a perifériára került.

A médiapedagógiai kutatások és gyakorlatok ugyan elsődlegesen a gyermekekre és a fiatalokra fókuszálnak (Bajka 2023), azonban a médiakritika elméleti tanulása és gyakorlati megvalósítása a felnőttoktatásból sem hiányozhat, indokolja ezt a korszellem, többek közt az élethosszig tartó tanulás, a digitalizáció, a mediatizáció stb. Ennek egy lehetséges módja a médiakritikai megközelítések megfelelő adaptálása a felnőttoktatásban, amely során párhuzamosan többféle diskurzus is megállja a helyét, megjelennek a médiapedagógia, a szociológia, a politológia és a kommunikációtudomány, illetve mindinkább az informatika elméleti keretei is (Bernhard-Skala et al. 2021).

Az újmédia káros hatásainak mindinkább megjelenő tárgyalása, a velük szemben kialakított mechanizmusok, például az ifjúsági média védelmét szolgáló jogi intézkedések bevezetése (Süss et al. 2018), aktuálisan az okos infokommunikációs eszközök iskolai használatának korlátozása (245/2024. (VIII. 8.) Korm. rendelet a nevelési-oktatási intézményekben a tiltott és a használatában korlátozott tárgyak köréről) egyfajta megőrző pedagógiát hoz előtérbe (Szűts–Szűts–Novák 2023), ami a felnőttképzésben további alternatív módszerek alkalmazását generálja. A közjót szolgáló felnőttoktatásnak tehát mindinkább részévé válik a digitális médiával szembeni kritikus viszonyulásra történő felhívás. (Rohs 2023)

A civil szervezetek jelentősége a médiaértés támogatásában

Ab ovo, a civil társadalmi szervezet olyan szervezeti struktúra, amelynek tagjai egy demokratikus folyamaton keresztül szolgálják a közérdeket, és amely közvetítő szerepet játszik a közigazgatási (lásd, oktatási) szervek és a polgárok között (EUR-Lex 2024). Amennyiben a közoktatás közszolgáltatásága² a tanítás egyes tartalmában nem tud érvényesülni, úgy a tudáshoz való hozzáférés korlátairól is beszélhetünk. És nemcsak a nyersanyagok és eszközök hozzáférése lehet korlátos, de az arról szóló tudásnak is lehetnek gátjai, hogy mit lehet ezen erőforrásokkal kezdeni (Bodó 2013: 14). Ezek a korlátok különösen élesen jelentkeznek a digitális média világában, ahol a kritikus gondolkodás és a médiatudatosság hiánya komoly, és évről évre fokozódó kihívásokat és problémákat okoz a fiatal és a felnőtt korosztályok körében egyaránt (Gyarmati 2023).

A médiakritikai szemléletmód, a médiakörnyezet-ismeret egy információs vagy okos társadalomban erőforrásként jelenik meg, ennek fejlesztése és terjesztése, oktatása a hozzáférés biztosításának eszköze. Ezen erőforrások és hozzáférésük mesterséges szűkössége esetén a civil közösségek szerepe megkerülhetetlenné válik, hiszen alulról, önszerveződve, a létező erőforrások hatékonyabb felhasználásával és nyitott hozzáféréssel képesek/akarnak megoldani egy olyan problémát, amelyet a hagyományos, felülről irányított gazdasági és politika struktúrák nem. A médiaértés-oktatással foglalkozó civil társadalmi szervezetek tehát a rendelkezésünkre álló erőforrások kiaknázásával szabadon is felhasználható, szabadon is hozzáférhető közjóságot, szintetikus közkincseket, kulturális javakat³ állítanak

elő, közösségeik pedig úgy szervezik meg önmagukat, hogy ez a közös birtok fennmaradjon, és lehetőleg gyarapodjon (Bodó 2013: 19; Odorige 2022).

A médiaértés fejlesztése alapvető eleme a „kulturális rugalmasság” megteremtésének, amely képessé teszi a közösségeket arra, hogy alkalmazkodjanak a gyorsan változó digitális környezethez. Ez különösen fontos a sérülékeny, marginalizált csoportok esetében, akik gyakran kimaradnak a hivatalos oktatási programokból (Livingstone–Helsper 2007), és akikre különös figyelmet fordítanak a civil szervezetek. Ezen kívül az általuk szervezett médiatudatossági programok olyan „participációs mezőket” hoznak létre, amelyekben az egyének nem csupán passzív befogadók, hanem aktív alakítói is a médiatartalomnak (Jenkins 2006: 125–145).

Annak ellenére, hogy a médiaértés nem kizárólag a gyermekek, hanem a fiatal felnőttek körében is hiányos és fejlesztésre szoruló kompetencia (NMHH 2020), Magyarországon a felsőoktatási intézmények többségében jelenleg még nem fordítanak kiemelt figyelmet e készségek célzott fejlesztésére. Noha a közösségi média és a mesterséges intelligencia (MI)-eszközök használata is rendkívül elterjedt ebben a korosztályban, a tudatos és kritikus alkalmazásuk nem kerül kellő hangsúlyra az oktatási programokban; jelenleg csupán a Pázmány Péter Katolikus Egyetem kínál dedikált kurzust médiaértés/médiajártasság témakörben (PPKE 2024). Ezek a készségek ugyanakkor elengedhetetlenek lennének a munkára, tudományos pályára, illetve kutatásra való felkészülés során, hiszen a média és az információk feldolgozásának képessége a modern munkaerőpiacon és az akadémiai szférában egyaránt alapvető elvárás. Ez a diszparitás sürgetővé teszi a felsőoktatási tantervek újragondolását, vagy a témával foglalkozó extrakurrikulális programok mielőbbi beépítését, különösen annak fényében, hogy a fiatal felnőttek médiahasználati szokásai jelentős befolyást gyakorolnak nemcsak egyéni döntéshozatalukra, hanem a társadalmi és tudományos folyamatokra is.

Ebben a kontextusban a civil szervezetek fontos szerepet tölthetnek be a hiányosságok pótlásában, különösen azáltal, hogy rugalmas, gyakorlatorientált programokat kínálnak, amelyek kiegészíthetik a felsőoktatást, ezenkívül pedig olyan közösségi projekteket is kezdeményezhetnek, amelyekben a hallgatók aktívan részt vehetnek, ezzel elősegítve nemcsak az elméleti, hanem a gyakorlati kompetenciák fejlesztését is.

Egyes civil szervezetek kurrikuluma a médiaértésért

A médiaműveltség oktatásának hazai kontextusban történő vizsgálatához olyan civil szervezetek kiválasztását tűztük ki célul, amelyek nemcsak jelentős tapasztalatokkal rendelkeznek ezen a területen, hanem eltérő módszertanokkal, célcsoportokkal és erőforrásokkal is dolgoznak. A médiaműveltség oktatásának területén munkálkodó magyar civil közösségek áttekintése után kettő, plusz egy kontroll szervezet került kiválasztásra annak érdekében, hogy az általuk összeállított képzési anyagokról, módszerekről pontos képet kapjunk.

Az adatgyűjtési eljárás alapját a szervezetek honlapjai adták, a beavatkozásmentes elemzés tárgyát az ott található vizuális anyagok, írott szövegek és videók biztosították. (1) A **Televele Médiapedagógiai Műhely Egyesület** (www.televele.hu), (2) az **Idea Alapítvány** (www.ideaalapitvany.hu) és (+1) a **Bűvösölgy Médiaértés-oktató Központ** (www.buvosvolgy.hu) együttesen átfogó képet nyújtanak a magyarországi médiaműveltségi oktatás különböző aspektusairól, kiválasztásukat pedig az alábbi tudományos és szakmai szempontok indokolják:

1. Eltérő fókusz és módszertanok

A Televele Médiapedagógiai Műhely Egyesület programjai elsősorban a gyermek- és ifjúsági célcsoportokra koncentrálnak, különös tekintettel a pedagógusok és szülők médiaismereti kompetenciáinak fejlesztésére. Módszertani megközelítésük az élménypedagógián, a kooperatív tanuláson és a dramatikus játékokon alapul, melyeket nemzetközi minták (német és angolszász műhelyek) adaptációjaként dolgoztak ki. A különböző korcsoportokra szabott képzési anyagaik – például a Médiapakk- vagy a Drón-program – széleskörűen alkalmazhatóak lehetnek a felsőoktatásban is.

Az Idea Alapítvány ezzel szemben a médiatudatosság fejlesztését célzó iskolai projekteket és online tananyagokat készít és gondoz, amelyek kifejezetten a középiskolás korosztályhoz, illetve a tanáraikhoz szólnak. Online eszköztárak – például a Pajzs app és a Detekto.hu platform – különösen releváns a digitális oktatásban, hiszen ezek önálló feldolgozásra is alkalmasak.

A Bűvösölgy Médiaértés-oktató Központ kiválasztását egyedien élményszerű, stúdióalapú képzéseik indokolták, amelyek a gyakorlati médiaműveltség elsajátítására helyezik a hangsúlyt. A programjaik mellett részletesen kidolgozott, tanárok számára elérhető óravázlatokkal támogatják a tanítási/ tanulási folyamatokat.

2. Relevancia a fiatal felnőttek médiaértésének fejlesztésében

Mindhárom szervezet programjai között található olyan elemek, amelyek kifejezetten a fiatal felnőttek számára relevánsak. A *Televele Médiapakk* anyaga vagy az Idea Alapítvány *Detekto.hu* platformja például hatékony eszközök lehetnek a digitális világban való eligazodáshoz szükséges készségek fejlesztésére, míg a *Bűvösölgy* támogató anyagai a többi közt a kritikai gondolkodás, reklámalemzés és álhír-azonosítás terén nyújtanak értékes ismereteket. A felnőttoktatásba bekerülő fiatal felnőttekhez (18–21 év) leginkább közel álló témák (jellemzően a 9–12. évfolyamos anyagokból válogatva) például: az álhírek, az online befolyásolás, a test-lélek témája a digitális világban.

3. Köz- és magánszféra támogatottsága, szakmai elismerés

Mindhárom szervezet olyan elismert intézményektől és alapítványoktól kapott támogatást (pl. Open Society Institute, Informatikai Vállalkozások Szövetségével (IVSZ), Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI), Ökumenikus Segélyszervezet, Telekom, Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (NMHH)), amelyek bizonyítják programjaik minőségét és fenntarthatóságát. A Televele Edison Platform-díja, az Idea Alapítvány Oktatási Hivatal által akkreditált tanárképzése, valamint a Bűvösvölgy NMHH támogatásával működő modellje olyan szakmai referenciák, amelyek igazolják tevékenységeik megalapozottságát.

4. Hozzáférhetőség és adaptálhatóság

A tanulmány szempontjából lényeges volt, hogy a kiválasztott szervezetek programjai szabadon hozzáférhetőek vagy könnyen adaptálhatóak legyenek a felsőoktatási környezetben. Az online elérhető tananyagok, segédletek és óravázlatok mindhárom szervezet esetében rendelkezésre állnak, ami lehetővé teszi az egyetemi oktatásba történő beemelésüket. Például, a Televele MOPED programja (ugyan fiatalabb korosztály számára, de) dedikáltan CC (creative commons) besorolású, vagyis Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 3.0 Unported Licenc feltételeinek megfelelően szabadon felhasználható. A Bűvösvölgy által közölt szerzői jogok szerint szintén, tartalmi az ismeretszerzés érdekében, a szervezet céljai mentén igen, de kereskedelmi célzattal nem használhatók.

A civil szervezetek szintetizáló összevetésén túl érdemes kitérni az oktatásmódszertan megfigyelt civil elemeire is: Hiányterületeken képesek megjelenni, „problémaérzékenyek”, a társadalmi változásokra serkentőleg hatnak. Szemléletformálást végeznek, a dolgok lényegének megértését célul kitűzve, végső soron a társadalmi együttélés jobbá tétele érdekében. A tanár és a diák közös munkáján alapuló pedagógiai módszerek alkalmazása mellett, esetükben hangsúlyosan megjelenítik az önálló, a tanuló munkájára, megfigyeléseire, kutatásaira támaszkodó tanulás is. Ebben a tanárszerep újragondolását, jelentőségének csökkentését veszik alapul, ezzel párhuzamosan a tanulók autonóm, önszabályozott attitűdjét fejlesztve.

Empirikus kutatásunk érdekében, a workshop anyagának összeállításánál mérlegelni kellett, hogy a 'Média és kommunikáció' kurzus tematikájába, időrendi felépítésébe és a két korcsoport érdeklődésébe milyen (azonos) téma ágyazható be organikusan, amely a médiaértés és kritikai gondolkodás oktatásának egy konkrét szeletét is szolgálja, ezért esett a választás az álhírek problematikájára. Ehhez a civil szervezetek tananyagainak tartalmi átfedésben lévő eszközeire fókuszáltunk elsősorban, változatos forrásanyagokat és módszereiket alkalmazva. Például, a Televele Egyesület profiljából a fejlesztői munka tanár-személyes, analóg módszertani elemeit, óravázlatokat és feladatokat, az Idea Alapítvány tartalmi által biztosított önálló tananyag-feldolgozást, és a Bűvösvölgy médiaszertárában található infografikai összefoglalókat.

Hallgatói próbafelvételek

A 2024/2025-ös tanév, őszi félévében meghirdetett, *Média és kommunikáció* kurzus hallgatóinak bevonásával történt pilotkutatás, a számukra tartott média-értéssel, nevezetesen álhírekkel foglalkozó workshopja két alkalommal zajlott, az alábbiak szerint:

Jellemzők	Vizsgált csoport	Kontroll csoport
Tagozat:	Nappali	Levelező
Dátum, időtartam, helyszín:	2024. október 2., 135 perc, online, MS Teams platform	2024. október 12., 145 perc, offline, DUE tanterem
Hallgatók évfolyama, szakja:	14 fő másodéves kommunikáció és médiatudomány (alapképzés, BA), 10 fő elsőéves televíziós műsorkészítő (felsőoktatási szakképzés, FOSZK) szakos	24 fő másodéves és 2 fő elsőéves kommunikáció és médiatudomány (alapképzés, BA) szakos
Kurzusra regisztráltak létszáma (populáció):	36 fő	85 fő
Workshop résztvevőinek száma (minta), a teljes populáció arányában is:	24fő=66,7%	26 fő=30,6%

Először a kutatás célja és a workshop menete került bemutatásra, a részvétel önkéntes alapon történt, kérve a hallgatók hozzájárulását adataik kezelése kapcsán. Ezt egy demográfiai, illetve digitális eszköz- és internethasználathoz kapcsolódó kérdéssor kitöltése követte, amely rákérdezett a médiatudatossággal kapcsolatos korábbi képzési tapasztalataikra is.

A nappali és a levelező tagozatos hallgatók többségében nők (67% és 58%), előbbiek jellemzően 18 és 21 év közöttiek (96%), utóbbiak átlagéletkora 40,31 év. A nappalis hallgatóknak átlagosan 3,96 db tartalom olvasásra és előállításra alkalmas digitális eszköz van a birtokukban, míg a levelezősöknek 3,5 db. A fiatal felnőttek közül egy átlagos hétköznapon 71%-uk 2–6 órát, 29%-uk 5–6 órát tölt képernyő (digitális eszköz) előtt, 12,5%-uk 9 óránál is többet; megjegyzendő, hogy kurzusaik kevesebb, mint fele online formában zajlik, ami átlagosan napi 1,5 órát vesz igénybe, de emellett leginkább filmek, videók nézéséből, illetve a közösségi médiahasználatból áll digitális tevékenységük (összesen 58,3%). A középkorúak ennél többet, 42,3%-uk több, mint 8 órát tölt képernyő előtt hétköznaponta, a legtöbben (61,5%) munkavégzés miatt. Egy átlagos hétfélig napon a fiatalok 54%-a, a középkorúak 74%-a 2–6 órát tölt képernyő előtt, vagyis az is látható, hogy a fiatalabb korosztály 37,5%-a viszont 6 óránál is többet szán hétfélig idejéből a digitális tevékenységekre. A fiatalok magáncélú internethasználatának legfőbb célja az azonnali üzenetküldő szolgáltatások használata, ez 50%-uknak első helyen szerepel, míg a középkorúaknak csak 38%-a teszi ezt első helyre.

A nappalisok esetében az online hírek, napilapok és folyóiratok olvasása csak 8%-uknál szerepelt első helyen, a levelezősöknél 15,4%-uk esetében. Ehhez kapcsolódóan általános oktatói tapasztalat, hogy a fiatal hallgatók a közösségi média felületein keresztül tájékozódnak a napi hírekről, eseményekről is.

A médiatudatosságra, mint fő kutatási témára áttérve, az látható, hogy a fiatal felnőttek 50%-a járt középiskolában Mozgóképkultúra és médiaismeret tanórára, ami viszont itt sem jelentette szükségszerűen azt, hogy ott a médiatudatosság fogalmával, eszközeivel találkoztak volna: 2 hallgató este mutatja ezt. Egyéb helyen, pl. tábor, szakkör, kiállítás, csak egy hallgató találkozott a médiatudatosság fejlesztésével. Médiaismeret témakörben 29,2% vett már részt bármilyen projektben, ezek főként iskolai keretek közt történtek, de szabadidős tevékenységként is szerzett már ismereteket mintegy 8%-uk. Ezek a projektek főként filmkészítéshez kötődtek, 1 fő említette az internet használatának veszélyeit, mint projekttemát. A középkorú felnőtt csoport 34,6%-a a felsőfokú képzésük során már részt vett médiatudatosságot is fejlesztő órán, sokan (30,7%) tréningeken, kiállításokon is. Mozgóképkultúra és médiaismeret tanórán a középkorú hallgatók 27%-a járt a középiskolai évei alatt, míg a hallgatók 84,6%-a egyáltalán nem volt résztvevője hasonló témájú tanórának. Akik viszont projektet is készítettek e téren szabadidős tevékenységként (7,6%) vagy a DUE kurzusaihoz kapcsolódóan végezték ezt (11,5%). Látható tehát, hogy ahol és amennyiben hiányzik a közoktatásból hozott médiaismeret, ott a felsőoktatás e téren nyújtott oktató, szemléletformáló szerepe elengedhetlenné válik.

A két csoport mintázata hasonló abban, hogy kikkel beszélgettek már a médiatudatosságról; a legfontosabb referenciacsoport a barátok köre (a válaszok 22,1%-a a fiataloknál és 20,7%-a a középkorúaknál), emellett a család, illetve a középkorúak esetében a munkatársak jelennek meg, mint személyközi információforrások.

A fent elemzett kérdőív kitöltését követően a workshop előre rögzített óravázlatot követett. Először három kép körül kellett eldönteniük a hallgatóknak (egyénileg), hogy a hozzájuk kötődő hír igaz-e, vagy valódi-e a fotó, illetve ezek lehetséges kombinációi közül mire tippelnek (pl. a hír és a kép is hamis). Visszajelzéseiket online úrlapon tehették meg (akik nem töltötték ki az első kérdőívet, ugyan részt tudtak venni a workshopon, akár csak passzívan is, de a jelen kutatásban nem szerepelnek az adataik).

A nappalis hallgatók egyike sem tudta mindhárom képet helyesen megítélni, 8,3%-uk kettő fotó esetében szemfüles volt, közülök csak egyiküknek volt tapasztalata e téren. A visszajelzéseik alapján, általában a megérzéseikre hagyatkoztak a döntéseik során. Ezt követően beszélgettünk az álhír, hoax stb. fogalmakról és azon online weboldalakról, amelyek célja ezeknek a tényellenőrzése. Majd csoportmunka következett, a résztvevők neveinek abc sorrendje alapján, 4–4 fővel, 9 csoportra lettek osztva. A kiscsoportok 8 darab álhírt kaptak, amelyeket típusba kellett sorolniuk, pl. kamuhír, összeesküvés-elmélet, szatíra, illetve megjelölni a motivációs szándékukat, pl. pénz, politika, aktivizmus, érzelmek.

Ehhez az álhírek különböző csoportjait bemutató infografikai segédlet is a hallgatók rendelkezésére állt, a csapatmunka pedig online alcsatornában zajlott. A legnehezebben a téves információkat (1 csapat), a szatírákat (0 csapat) és a kattintásvadász cikkeket (0 csapat) azonosították be, legeredményesebben a propagandát (7 csapat), az áltudományos híreket (7 csapat), kevésbé az elfogult tartalmakat (2 csapat) és az összeesküvés-elméleteket (2 csapat).

A workshop hasonlóan zajlott a levelező tagozatos hallgatók esetében is. Az eredményét tekintve az látható, hogy az egyéni feladatokban, a képek és szövegek megítélése esetében nagyobb arányban tudták helyesen eldönteni a fotókról és a magyarázó szövegekről, hogy azok igazak és/vagy hamisak, félrevezető tartalmúak, illetve azok összefüggését vagy azok összefüggésének hiányát. Ám a csoportmunka során, a 6 db 4–6 fős csapat már alul maradt az álhírek kategorizálásában. Leginkább a kattintásvadász tartalmú cikket sikerült jól besorolni (5 csoport), illetve az elfogult írást (4 csapat), kevésbé az áltudományos és a kamuhírt (3 csapat), de a szatíra is kifogott a hallgatókon (1 csapat). Ezért a két hallgatói kör mindegyikében, a csoportmunka szekciójának végén a FILTER-módszer⁴ is bemutatásra került, az álhírek kiszűrését még inkább segítendő.

A kutatás zárásaként ismét egy kérdőívet töltöttek ki a hallgatók, a benyomások és a program hasznosságát illetően. A fiatal felnőttek a workshop legtanulságosabb témájaként az álhírek különböző típusainak vizsgálatát jelölték meg (a válaszok 31,2%-a), ezt a kép és szöveg hitelességének kérdése követte (27%). Egy hallgató általános iskolában, az informatikaoktatás keretében a kattintásvadász cikkek jelenségével már találkozott, egy másik 2019-től, a COVID-járvánnyal kapcsolatosan kezdett el az összeesküvés-elméletek után kutatni. 67%-uk jelezte, hogy a workshop hatására változott a hozzáállása, vagyis nőtt a tudatossága a médiatartalmak kapcsán. A workshop hasznosságát 7,14-re pontozták (max. 10-ből). Javaslaik alapján még többet kellene foglalkozni az álhírek felismerését szolgáló módszerekkel, gyakorlatokkal, hírek vizsgálatával, akár „brutálisabb” példákon keresztül is. A workshopra pedig több alkalmat, időt szánának. Igény lenne továbbá a mesterséges intelligencia (MI) generálta kép-, és híryananyagok problémájának átbeszélésére. Illetve, a „politikai finanszírozás által történő befolyásolás” ismertetésére is.

A középkorú felnőttek a workshop legnagyobb tanulságának ugyancsak az álhírek különböző típusainak vizsgálatát tartották (a válaszok 25,8%-a), illetve a kapott módszerek áttekintését arról, hogyan döntsék el a médiatartalmak hitelességét. Kiemelték még a kritikai szemléletre történő felhívást (18,9%). A levelezős hallgatók 69%-ának van gyermeke, akik többségében gyerek- (max. 12 évig) és serdülő korúak (max. 16 éves). A kérdésre, hogy milyen szerepében érintette meg legjobban a workshop tartalma, felvetései, a legtöbben (48%) azt választották, hogy médiatartalmak fogyasztójaként, 36%-ukat leendő kommunikációs szakemberként, illetve 12%-ukat szülőként. Az álhírekkel foglalkozó tananyagot, ők is, például az MI által generált videók, hanganyagok felismerésének módszerével fejlesztenék tovább.

Véleményük szerint, érdemes lenne bemutatni azokat az eszközöket is, amelyekkel például a képeket manipulálni lehet, mivel, ha ezeket ismeri a felhasználó, könnyebben felismerné egy-egy képről /videóról annak valódiságát is. Egyikük pedig azt írta: „Az álhírek hatásait is érdemes lehet vizsgálni, pl. az édesanyám teljes gondolkodását megváltoztatják ezek az oldalak, olyannyira, hogy vitába képes szállni az igazáért egy olyan témában, amik teljesen hiteltelen oldalról származik.”

A workshop hasznosságát tehát átlagosan 9,4 pontra értékelték (max. 10). 76%-uknak változott a hozzáállása, tudatossága a médiatartalmak kapcsán. Ezt a következő módokon fogalmazták meg:

„Alaposabban és több szempont alapján ellenőrzöm az olvasottakat.”

„Jobban a dolgok után nézni.”

„Mindig reális, valódi tartalmakat készíték majd.”

„Több oldalról érdemes megvizsgálni a médiatartalmakat.”

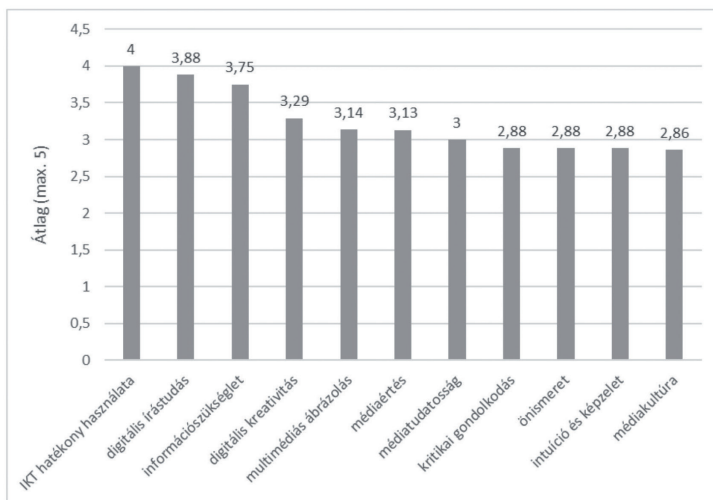
Oktatói próbafelvétel

A kutatásba bevont nappali tagozatos hallgatókat a kutatás időpontjában, a 2024/2025-ös tanév őszi félévében, 12 tantárgy kapcsán 9 oktató tanította, akiket ugyancsak bevontunk a felmérésbe. Az egyetemi oktatókat online kérdőív segítségével, 2024. október 7–11. között, a médiaértés megítéléséről, a civil szervezetek által előállított tananyagok használatáról, illetve az általuk tanított hallgatók készsegeiről kérdeztük.

8-an töltötték ki a kérdőívet (88,8%), átlagéletkoruk 52,3 év, közülük 2 férfi és 6 nő. Változatos tantárgyakat oktatnak a hallgatóknak, angol szaknyelvi ismeretektől kezdve, a vizuális kommunikáción át, a munkaerő-piaci, kommunikációs és pénzügyi ismereteken keresztül, a szociálpszichológiai és szociolingvisztikai ismeretekig. 37,5%-uk több, mint 10 éve tanítja az adott tárgyat, 25%-uk több, mint 5 éve. Az adott tárgyak oktatása során 87,5%-uk nem használ civil szervezet által előállított tanulási, készségfejlesztési segédanyagokat, amelynek legfőbb oka, hogy nem gondoltak erre a lehetőségre (62,5%), 37,5%-uk csak tudományos, egyetemi stb. szervezetek által előállított anyagokat használ. 87,5%-uk nem is hasznosította civil szervezetben az elmúlt évek kommunikáció, média oktatása során szerzett tapasztalatait.

A hallgatók fejlesztendő készségei, tudása és sajátosságai kapcsán, az oktatói tapasztalat azt mutatja, hogy a médiakultúra (átlag: 2,86; max. 5-ből), a kritikai gondolkodás, az önismeret, az intuíció és a képzelet tekintetében mutatkozik gyengeség (2,88), viszont a hallgatók erőssége az információs és kommunikációs technológiák hatékony használata (4), a digitális írástudás (3,88), illetve nagy fokú információs szükséglet jellemzi őket (3,75).

1. ábra. A fiatal felnőtt hallgatók készségeinek, tudásának és sajátosságainak oktatói értékelése

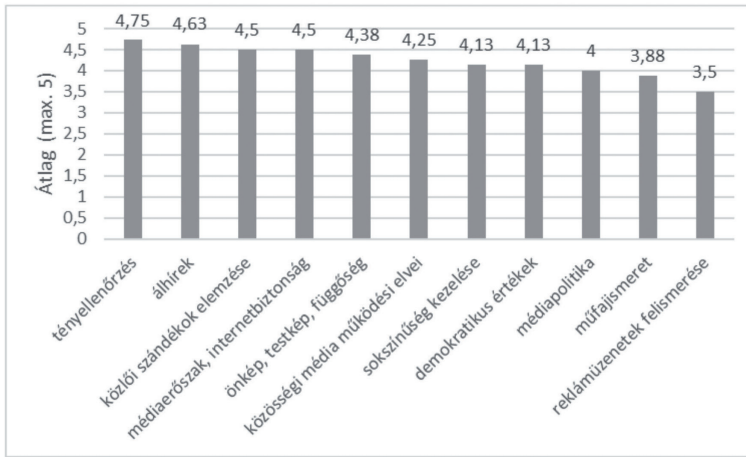
Forrás: Saját szerkesztés.

A kérdésre, hogy milyen témában lenne az oktatóknak szüksége kidolgozott oktatási/tanulási anyagokra a tanított tárgyhoz kapcsolódóan, volt aki azt jelezte, hogy minden anyag rendelkezésére áll, mások szakismereti anyagokat hiányolnak (pl. animációkészítés, hangszerkesztés, elemzési módszertant bemutató útmutatók), illetve a tudományos szektorban elérhető lektorált munkákat hiányolják. 37,5%-uk viszont ezek elkészítését nem bízna civil szervezetekre. Akik rábíznák az oktatási és tanulási segédletek kidolgozását nem-akadémiai szervezetekre (62,5%), a vizsgálatba bevont szervezetek közül inkább a Bűvösvölgy Médiaértés-oktató Központot választanák ehhez (60%). További kérdés volt, hogy az oktatók részt vettek-e az elmúlt három évben civil szervezet továbbképzésén médiapedagógia kapcsán, de a válasz mindegyikük esetében nemleges volt.

Végül, a kommunikáció és média oktatása kapcsán mértük fel az oktatók által fontosnak ítélt, illetve alkalmazott témákat. Legfontosabb oktatási feladatként a tényellenőrzés készségfejlesztése jelent meg (átlag: 4,75; max: 5-ből), ezt az álhírek (4,63), a közlői szándékok elemzése (4,5), a médiaerőszak, az internetbiztonság (4,5) követte a prioritási sorban. Legkevésbé tartották fontosnak a reklámüzenetek felismerését (3,5) és a műfajismeret (3,88) tanítását. Javasolták viszont a közjó, a társadalomkritikai attitűd, a közönségképződés, a viselkedéskultúra, a viselkedésmotiváció, az önismeret, a meggyőzés vs. manipuláció, továbbá az MI témáit.

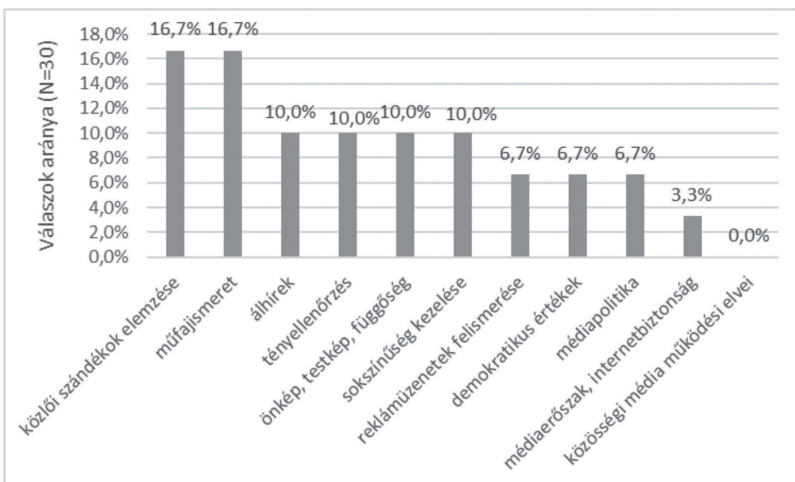
2. ábra. Egyes kommunikáció és média oktatási témák fontosságuk szerint, oktatói vélemények alapján

Forrás: Saját szerkesztés.

Ezen véleményekhez képest, a gyakorlatban alkalmazva, a kommunikáció- és médiaoktatás témái közül a műfajismeret és a közlöi szándékok elemzése bukkant fel leginkább (mindkettő 16,67% a válaszok arányában). Az olyan témák, mint a tényellenőrzés készségfejlesztése, az álhírek témája, a sokszínűség kezelése kisebb arányban kerül elő az oktatott tárgyakban jelenleg (10%), a médiaerőszak, az internetbiztonság ennél is ritkábban (3,33%), a közösségi média működési elvei pedig valószínűleg csak érintőlegesen.

3. ábra. Egyes kommunikáció- és médiaoktatási témák megjelenése az oktatott tárgyakhoz kapcsolódóan, az oktatók gyakorlati munkája alapján

Forrás: Saját szerkesztés.

Összefoglalás és következtetések

A jelen kutatás abból a feltevésből indult ki, hogy a kortárs médiafogyasztás során már kiskoruktól elengedhetetlen az egyének tudatosság- és felelősségszintjének hangsúlyozása, illetve ezen felismerést túllépve, az ehhez szükséges eszközkészlet, készségfejlesztés megteremtése ugyancsak létszükséglet, a szó legszorosabb értelmében, a többi közt a politikai szabadságjogok, a szociális és kulturális jogok fenntarthatósága érdekében. A tanulmány azt vizsgálta, hogy ebben a folyamatban a hazai civil szervezetek milyen szerepet töltenek be, és ehhez a felnőttképzés hogyan tud kapcsolódni.

A vizsgálat hipotézise, miszerint a médiaértés készségfejlesztése aktív tartalomfogyasztást eredményez, illetve ez konkrét esetünkben, a kommunikáció és média szakos szakemberképzésben, nevezetesen a Dunaújvárosi Egyetem hallgatói számára, egyfajta szerepváltást is hoz, továbbá, hogy mindehhez a civil szervezetek által előállított, kritikai gondolkodást ösztönző tananyagok felnőttképzésben történő alkalmazhatósága lehetséges – bizonyításra került.

A pilotkutatás egyértelmű különbségeket tárt fel az egyéni és a csoportos feladatok eredményessége között, rámutatva ezzel arra is, hogy a kutatást érdemes lenne később nagyobb mintaszámon, különböző felsőoktatási intézmények és szakirányok hallgatói körében megismételni, hogy átfogóbb képet kapjunk az alkalmazott módszerek hatékonyságáról és azok szélesebb körű adaptálhatóságáról.

Míg az egyéni feladatok során a hallgatók jellemzően jól teljesítettek, a csoportos munka, például az álhírek kategorizálása és motivációs szándékainak azonosítása, jelentős kihívásokat okozott. Ez arra utalhat, hogy az egyéni kritikai gondolkodás ugyan jól fejleszthető, de az együttműködési készségek és a kollektív elemzés hatékonyságának növelése további támogatást és célzott módszertani fejlesztést igényel.

A kutatás során feltárt generációs különbségek is hangsúlyozzák, hogy a média tudatosság fejlesztésére szolgáló módszereket a célcsoport életkorához és élethelyzetéhez kell igazítani. Míg a nappali tagozatos hallgatók inkább tanulói szerepből közelítenek a témához, addig a levelezős hallgatók esetében a szülői és szakmai szempontok is megjelentek. Ezek a különbségek a képzési anyagok és módszertanok rugalmas adaptációját, ezzel együtt a civil szervezetek és a felsőoktatási intézmények szorosabb együttműködését teszik szükségessé.

Az oktatói gyakorlatot vizsgálva kiderült, hogy a felsőoktatásban dolgozó oktatók többsége nem használ civil szervezetek által fejlesztett forrásanyagokat, és sok esetben nem is ismeri ezek létezését vagy relevanciáját. Ez az eredmény rámutat arra, hogy a civil szervezetek anyagainak beépítése az egyetemi oktatásba további oktatói képzéseket és a kutatási eredmények és lokális jó gyakorlatok tudatosabb népszerűsítését igényli. Enélkül a tananyagok alkalmazása szórványos marad, és nem éri el majd a kívánt hatást.

A kutatás – a kis mintaszám és a reprezentativitás nyilvánvaló hiánya mellett – felvetett néhány fontos kérdést is, amelyek szintén további vizsgálatot igényelhetnek:

Hogyan lehetne hatékonyabban fejleszteni a csoportos feladatok során szükséges együttműködési készségeket? Hogyan használhatók ki a hallgatók digitális eszközei és közösségi média platformjai még hatékonyabban a médiaértés fejlesztésére, illetve hogyan lennének integrálhatók a mesterséges intelligencia alapú eszközök a képzési folyamatba? Milyen módszerekkel, képzések és együttműködések segítségével lehetne a civil szervezetek anyagait szélesebb körben bevonni a felsőoktatásba, és miként lehetne növelni ezek ismertségét az oktatók körében? Van-e, és ha igen mi a feladata a felsőoktatási intézményeknek abban, hogy a civil szervezetek támogatottsága ne erodáljon tovább a jelen politikai kommunikáció eredményeként?

A kutatás eredményei és a felmerülő kérdések is rámutatnak arra, hogy a – jelenleg a legnaprakészebb és legrugalmasabb módon a civil szervezetek által végzett – médiatudatosság-fejlesztés a kortárs oktatás kulcsfontosságú feladata, amely nemcsak az egyéni kompetenciák növelését, hanem a társadalmi felelősségtudat és a demokratikus működés fenntarthatóságát is tudatosan, szervezeten és az alapfokú oktatástól kezdve a felsőoktatásig, s akár azon túl is kell, hogy támogassa.

Irodalom

- Bacsa-Bán A. (2020): Multimédia a Dunaújvárosi Egyetemen. In: *XXVI. Multimédia az oktatásban nemzetközi konferencia, plenáris előadások*. (2020. június 11.)
- Bernhard-Skala, C.–Bolten-Bühler, R.–Koller, J.–Rohs, M.–Wahl, J. (2021): Impuls für eine erwachsenenpädagogische Digitalisierungsforschung. In Christian Bernhard-Skala, Ricarda Bolten-Bühler, Julia Koller, Matthias Rohs, and Johannes Wahl (Eds.), *Erwachsenenpädagogische Digitalisierungsforschung. Impulse–Befunde–Perspektiven*, pp. 19–36.
- Bodó B. (2013): *OPEN-SOURCE KULTÚRA*. Budapest: Typotex.
- EU (2009): A digitális környezethez igazodó médiaműveltség. *Bizottság 2009/625/EK ajánlása*. <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/media-literacy-in-the-digital-environment.html>
- Gyarmati, F. (2023): Iskolások a neten, avagy a közösségi terek vonzása és online magányossága. *Új Médiakultúra Magazin*, 2., (1), pp. 40–47.
- Jenkins, H. (2006): *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: New York University Press.
- Jelentés (2016): *Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-479/2016. számú ügyben*. https://www.ajbh.hu/documents/10180/2500969/Jelent%25C3%25A9s+a+m%25C3%25A9dia%25C3%25A9rt%25C3%25A9s-oktat%25C3%25A1s+helyzet%25C3%25A9r%25C5%2591l+497_2016/41838d72-616e-45bf-8b51-e744c4fa1b59?version=1.0
- Juhász S.–Elek Z.–Gyurkovics J. (2016): A tudáshálózatok időbeli változásának vizsgálati lehetőségei. *Közgazdasági Szemle*, 63., pp. 1375–1388.
- Kormányrendelet (2024): *A nevelési-oktatási intézményekben a tiltott és a használatában korlátozott tárgyak köréről*. 245/2024. (VIII. 8.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2400245.kor>
- Kőkuti, T. (2020): Képzésmódszertani megfontolások vs. hallgatói attitűdvizsgálat. In: H. Varga Gyula (Szerk.): *Személyközi és mediakommunikációs tudatosság az iskolában*. Budapest: Hungarovox Kiadó. pp. 290–303.

- Kókuti T. (2021): Hallgatói munkaérték-preferenciák a digitális oktatási formák bevezetésének fázisában. In: Balázs, László (Szerk.): *Digitális kommunikáció és tudatosság*. Budapest: Hungarovox, pp. 65–77.
- Livingstone, S.–Helsper, E. (2007): Gradations in digital inclusion: Children, young people and the digital divide. *New Media & Society*, 9., (4.), pp. 671–696.
- Maksa Gy. (2009): Tapasztalatok. Szíjártó Imre A mozgóképkultúra és médiaismeret tanításának módszertana című könyvéről. *Médiakutató*. https://mediakutato.hu/cikk/2009_01_tavas/09_szijarto_imre_konyverol
- MTA (2023): *A Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai és Történettudományi Osztálya Művészettörténeti Tudományos Bizottságának tiltakozása a művészettörténet tárgy megszüntetése ellen a gimnáziumi alaptantervben*. 2023. December 20. <https://mta.hu/ii-osztaly/tiltakozas-a-muveszettortenet-targy-megszuntetese-ellen-a-gimnaziumi-alaptantervben-113437?mibextid=xfxF2i>
- Nagy K. (2017): *A MÉDIAMŰVELTSÉG MÉDIAPOLITIKAI JELENTŐSÉGE ÉS SZABÁLYOZÁSI KERETEI*. Doktori értekezés. <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/nagy-krisztina/nagy-krisztina-vedes-ertekezes.pdf>
- Nagy K. (2018): *Műveltség – média – szabályozás. A médiaműveltség médiapolitikai jelentősége és szabályozási keretei*. Budapest: Gondolat Kiadó–MTA TK Jogtudományi Intézet.
- NAT (2000): *A nemzeti alaptanterv szerepe*. Nemzeti Erőforrás Minisztérium. <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/archivum/nemzeti-alaptanterv>
- Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (NMHH) (2020): *Gyermekek a neten és digitális szülőiség. Médiahasználat és attitűdök*. <https://nmhh.hu/dokumentum/224643/mediahasznalat2020rovid1109.pdf>
- O. Odorige, C. (2022): Sustaining the social sector. Social enterprise and its challenges. In: *Megújuló közgazdaságtan*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 101–108.
- Süss, D.–Lampert, C.,–Trültzsch-Wijnen, C. W. (2018): *Medienpädagogik*. Springer VS.
- Szíjártó I. (2008): *A mozgóképkultúra és médiaismeret tanításának módszertana*. Budapest: Pedellus.
- Szóke-Milinte E. (2023): Pedagógiai kommunikáció az információs társadalomban. *Magyar Nyelvőr*, 147, különszám: *DIGITALIZÁCIÓ, PEDAGÓGIA, LINGVISZTIKA*, pp. 583–622., DOI: 10.38143/Nyr.2023.5.583
- Szűts Z.–Szűts-Novák R. (2023): A social media és az okoseszközök kommunikáció jellemzőinek hatása a pedagógiára.: Elméleti alapvetés a kommunikációs és a neveléstudomány kapcsolatáról. *Magyar Nyelvőr*, 147, (5), pp. 565–582.
- Szűts-Novák R.–Szűts Z. (2019): A tanári kompetenciák néhány kérdése Imre Sándor pedagógiai rendszerében. *Különleges Bánásmód*, 5., (2.), pp. 55–62.

Internetes források

- Bajka Gy. (2023): *A kritika értéke. A médiakritika, mint a felnőttoktatás egyik célja*. <https://epale.ec.europa.eu/hu/blog/kritika-erteke-mediakritika-mint-felnottoktatasa-egyik-celja>
- EUR-Lex (2024): *Civil társadalmi szervezet*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:civil_society_organisation
- Neuberger E. (2020): Most megszüntetni a médiaismeret tantárgyat olyan, mint monszun idején megszabadulni az esőkabátoktól. *!!444!!!* <https://444.hu/2020/01/13/most-megszuntetni-a-mediaismeret-tantargyat-olyan-mint-monszun-idejen-megszabadulni-az-esokabatoktol>
- Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE) (2024): *Tantárgy adatlapja. Médiajártasság*. <https://ppke.hu/tantargyak/mediajartassag-bmnm11000m>
- Rohs, M. (2023): Keynote: Der Wert der Kritik. Medienkritik als Ziel von Erwachsenenbildung. *“Fact or Fiction? Teaching Critical Media Literacy in Adult Education”* Conference, EPAL and Erasmus+, Vienna, June 14, 2023.

Notes

¹ Általában a következő sajátos jogokat tartják számon a harmadik generációs jogok kategóriájában: a fejlődéshez, a békéhez, az egészséges környezethez, továbbá az emberiség közös örökségének kiaknázásában való részvételhez való jog, illetve a kommunikációhoz és a humanitárius segítséghez való jog.

² Közszolgáltatások jelentése: az állampolgárok mindegyike vagy többsége igénybe veszi, vagy veheti; ingyenesen vagy az értéküknél jóval alacsonyabb áron elérhető. (NKE, 2024)

³ A közjószág definíciója szerint olyan termék vagy szolgáltatás, amelynek fogyasztásából nem lehet másokat kizárni, és a fogyasztók között nincs verseny a termékért, tehát nem is zavar senkit, ha mások is fogyasztják. A közkincs olyan szellemi érték (alkotás), mely mindenki számára hozzáférhető, és a közösség minden tagjának egyaránt szellemi gazdagodására szolgál. A szintetikus közkincs esetében sem kell külön engedélyt kérni a használatához (a törvényi közkincshez hasonlóan), de nem azért nem kell, mert nincs gazdája, hanem pont azért, mert van (és az már engedélyt adott) (Bodó, 2013: 159).

A kulturális javak kiemelkedő értékkel rendelkező anyagi, szellemi jószágok.

E helyütt egymással csereszabatos fogalmakként használjuk ezeket.

⁴ A FILTER-teszt lényege a jó kérdések megfogalmazása, ami a válaszokon keresztül segít megítélni, hogy megbízható-e az adott információ. Ennek elemei: Forrás, Időpont, Logika, Tényellenőrzés, Emóciók, Részrehajlás.

Fotó/Photo: Németh István Péter

CIVIL SZFÉRA, KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLAT ÉS AZ EGYETEMI HALLGATÓK: KAPCSOLÓDÁSI PONTOK, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK*

Keszi-Szeremlei Andrea

Bevezetés

A közoktatásban bevezetésre került az 50 órás iskolai közösségi szolgálat, amelyet minden diáknak kötelező jelleggel teljesíteni kell tanulmányai befejezéséig. A kormányzati törekvés ezzel a lépéssel az volt, hogy a fiatalok szociális érzékenységét növeljék, megismertessék az önkéntes tevékenységgel őket, továbbá elősegítsék az önkéntes munka fiatalok hétköznapi tevékenységei közé történő erőteljesebb beépülést.

Több mint 10 év telt el a bevezetés óta, azonban jelentős változás az önkéntes tevékenységben résztvevő fiatalok attitűdjében nem érezhető. Az egyetemi képzésben résztvevő hallgatók hozzáállása alapján szerzett tapasztalatok is ezt támasztják alá.

Jelen tanulmány arra keresi a választ, hogy a közösségi szolgálatot teljesített fiatalok hogyan vélekednek az önkéntességről, a közösség érdekében végzett feladatokról, valamint mennyiben tér el az ő attitűdjük a hasonló közösségi tevékenység végzésére nem kötelezettekétől. Mindezen eredmények alapján a cél megfogalmazni olyan javaslatokat, amelyek segítséget nyújthatnak a felsőoktatási intézményeknek, hogy az általuk végzett oktatási tevékenység által a civil szervezetek jelentőségét mind többen megértsék és támogassák.

Közösségi szolgálat megjelenése a közoktatásban

A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény megfogalmazása alapján az Országgyűlés elismeri a társadalom tagjainak szolidaritáson alapuló, az állampolgárok öntevékenységet kifejező, a személyeknek és közösségeknek vagy mások javára ellenszolgáltatás nélkül végzett önkéntes tevékenységet. A törvényben megfogalmazottak alapján a cél a társadalmi erőforrások mind hatékonyabb mozgósítása érdekében kedvezmények és garanciák biztosításával ösztönözni az állampolgárok és szervezeteik részvételét a társadalmi feladatok megoldásában, és ezen keresztül a közcélok elérésében. Ezen törekvés egyik formája az Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ), amely „a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység”. (Oktatási Hivatal-GYIK)¹

Közösségi tevékenységnek számít többek között a segítségnyújtás rászorulóknak, idősek otthonában vagy gyermekotthonban beszélgetés, felolvasás, esetleg műsor, helyi park kitakarítása, karácsonyi ajándékgyűjtő akció, állatmenhelyen karbantartási munka végzése és kutyasétáltatás, de ilyen munka a korrepetálás, vagy a mentorálás hátrányos helyzetű gyerekek körében is. (Matolcsi 2013)

Magyarországon 2012. szeptemberében vezették be a közösségi szolgálatot a középiskolákban, amelynek teljesítése minden érettségire jelentkező diák számára kötelező. A középiskolás diákoknak 50 órás közösségi szolgálatot kell teljesíteniük valamely állami, önkormányzati, egyházi, civil és nonprofit szervezetnél, amellyel az oktatási intézmény megállapodást kötött. A törvény által előírt 50 órás közösségi szolgálat teljesítése 2016. január 1-je óta az érettségi bizonyítvány kiállításának feltétele. (Markovics 2020)

A közösségi tevékenység folytatása során fontos kitétel az **önkéntesség** megéléte is. Annak ellenére hogy egy kötelező tevékenységről van szó, a törvényben előírt teljesítési kitételektől eltekintve a diákok szabad akaratukból, egyéni választás és motiváció alapján, pénzügyi haszonszerzés szándéka nélkül végeznek el feladatokat más személy, személyek vagy közösségek számára úgy, hogy az a közösség javát szolgálja. (Czike–Bartal 2005; Fényes–Kiss 2011; Bodó 2014) A szabad választás adja az önkéntesség alapját, amelynek jogszabályi definícióját a Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012–2020 (2012) tartalmazza.

Közösségi tevékenység és önkéntesség külföldön

A Nemzeti köznevelési törvényben megfogalmazott új fogalom – a közösségi szolgálat – az angolszász területekről került átvételre hozzánk. A nemzetközi szakirodalomban használatos fogalom a „community service”, amely a szolgálat jellegére fókuszál, az „internship”, amely a tanulásra fókuszál, és a „service-learning” fogalom, amely a kettő kölcsönösségén és egységén alapuló fogalom, ahol egyensúlyban van a tanulási cél és a szolgálati tevékenység, és e kettő erősíti egymást. (Furco 1996; Bodó 2014)

A 20. század végére a liberális állam, a kapitalista rendszerek állampolgárok számára nyújtott jóléte vonzó modellé vált, azonban drámai fordulatot is hozott ez a jólét az elmúlt évtizedekben. Össztársadalmi szinten romlott a lakosok társadalmi képessége, amelynek fő tünetei között a bizalomhiány, a kapcsolattartási hajlam csökkenése fedezhető fel. Ezen kedvezőtlen hatások jelennek meg az erőszakos bűncselekmények számának, valamint a polgári peres eljárások számának növekedésében, a családok, valamint egyéb társadalmi struktúrák és civil szervezetek szétesésében (Fukuyama 1995; Bodó 2014). A probléma felismerését követően az erre adott válaszul jelentek meg a társadalmi felelősségi programok az USA-ban.

Az egyre több országban megjelenő társadalmi problémák hatására mindenki számára világossá vált, hogy a társadalmi bizalom helyreállítása az egész társadalmat érintő kérdés, ezért a megvalósítására tett lépésekben a kormányzat, a vállalatok, és a civil szervezetek összefogására van szükség. (Bodó 2014)

Az USA-ban ugyan az 1960-as évektől jöttek létre testületek, programok, önkéntes társadalmi aktivitást elősegítő szervezetek, amelyeket az amerikai kormányzat alapított (The Peace Corps; Bodó 2014), azonban csupán 1994-ben került bevezetésre az egyéves önkéntes szolgálat, mindazok után, hogy felismerték, a teljes időben önkéntesként szolgálók fejenként további kb. 12 fiatalot vonzanak a csoportba (AmeriCorps 2014; Bodó 2014).

A korábban bemutatott, az USA-ban már jól ismert, jellemzően kedvezőtlen változások az európai kontinensen is hasonló tüneteket mutatnak. A társadalmi problémák mértékét befolyásoló társadalmi bizalom mértékéről készült felmérés alapján megállapításra került, hogy az északi, skandináv országokban a legnagyobb az általánosított bizalom mértéke, míg kelet-közép-európai és dél-európai országokban pedig a legkisebb (Raiser et al. 2001; Wallace 2008, Géczi–Sik 2009; Csepeli–Prezsák 2011; Bodó 2014). A társadalmat érintő másik fontos kérdés a segítőkészség, amely alapeleme az önzetlen megnyilvánulásnak, valamint magasabb szintű kapcsolattartási hajlandóságot feltételez. A családon belüli megnyilvánulás mellett a közvetlen környezetre is erős hatással lehet, például úgy, mint a beteg, fogyatékkal élők felé irányuló segítőkészség, amely az európai országokban magas értéket mutat (66%). Ezt követik az idősek támogatása, a szomszédokkal szembeni megnyilvánulás, a bevándorlók támogatása, ami messze elmarad az előző értéktől, csupán 26% körüli. (Géczi–Sik 2009)

A '90-es évek óta jelentős számú tanulmány született, amelyekben bemutatásra kerül az amerikai fiatalok egészségi állapota, annak jelentős romlása, amelyben komoly szerepet játszik a drogfogyasztás, a depresszió, a szülői függés, továbbá az alkohol stb. Európában is az amerikaihoz hasonló, kedvezőtlen helyzet figyelhető meg. A 2014-ben megjelent *„Mentális problémák megjelenése a fiatalok életében”* c. felmérés alapján megállapították, hogy Európában minden ötödik kiskorú küzd valamilyen lelki eredetű betegséggel. Egy 2022. évi kutatás kimutatja, hogy hazánkban a 10–18. éves fiatalok fizikai és mentális helyzetét sajnos a szülők kevésbé látják problémásnak, mint a velük foglalkozó pedagógusok és pszichológusok. (Susánszky et al. 2022)

A fenti problémák csökkentésére elindított közösségi szolgálat kedvező össztársadalmi eredményei alapján a világ több országában is terjedőben vannak az ilyen jellegű tevékenységek, mivel számos pozitív hatása van a diákokra, a közösség és a diákok, valamint az iskola–diák-viszonyra. (Bodó 2014b)

Közösségi tevékenység és a társadalmi felelősségvállalás kapcsolata

A társadalmi felelősségvállalás (Corporate Social Responsibility, CSR) „egy szervezetnek a társadalmat és a környezetet befolyásoló döntéseiről és tevékenységeiről tett felelősségvállalása olyan átlátható és etikus viselkedés révén, mely hozzájárul a fenntartható fejlődéshez – beleértve a társadalmi jólétet és egészséget is –, figyelembe veszi az érintettek elvárásait, megfelel az alkalmazandó jogszabályoknak és a nemzetközi viselkedési normáknak, a szervezet valamennyi területén integráltan megjelenik, és azt a vállalat kapcsolatainak keresztül érvényesíti” (ISO, 2008: 3.). A vállalat határai nem a vállalati kerítésnél húzódnak: a vállalat számos, különféle identitással rendelkező egyén és csoport életére van hatással, ahogyan e csoportok különféle módokon vannak hatással a vállalat működésére (Braun 2013).

A vállalatok társadalmi felelősségvállalása (valamint a hozzájuk kapcsolódó fogalmak, mint társadalmi érzékenység, a vállalati állampolgárság és a vállalati társadalmi teljesítmény) kifejezés magában foglalja, hogy a vállalatok valamilyen társadalmi szereppel, feladattal, céllal (és ebből következő felelősséggel) bírnak. Tehát működésük minden esetben közvetlenül vagy közvetve érinti a társadalmat is (Géring Zs. 2018).

A társadalmi felelősségvállalás több területet foglal magába, úgy, mint felelősségvállalás

- a környezetünkért,
- a munkatársainkért,
- a társadalomért, amelyben élünk. (Társadalmi felelősségvállalás 2012).

A társadalmi felelősségvállalás ma már a közszférában is használatos fogalom (*GSR-governmental social responsibility*), amelynek elemei közé tartozik az oktatási és nevelési irány is és részét képezi az önkéntesség, valamint az iskolai közösségi szolgálat is.

A közösségi szolgálat elvei

Az iskolai közösségi szolgálat 12 elv teljesülését tűzte ki zászlójára, amelyek teljesülését várják el a programtól.

1. ábra. A közösségi szolgálat elvei

Forrás: OH, GYIK alapján saját szerkesztés, 2024.

A közösségi szolgálat speciális peremterülete az önkéntességnek. Az önkéntességtől abban különbözik, hogy nem személyes akaratból, hanem érettségi előfeltételként szükséges teljesíteni az érettségit adó nappali képzésben részt vevő diákoknak. A tevékenységi körök csak 8 területen valósulhatnak meg:

- egészségügyi,
- szociális és jótékonyági,
- oktatási,
- kulturális és közösségi,
- környezet- és természetvédelmi,
- katasztrófavédelmi,
- az óvodás korú, sajátos nevelési igényű gyermekekkel, tanulókkal, az idős emberekkel közös sport- és szabadidős,
- az egyes rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerveknél bűn- és balesetmegelőzési területen.

További megkötés, hogy forprofit szervezeteknél nem teljesíthető az IKSZ. A közösségi szolgálat egyszerre irányul a társadalmi hasznosságra és pedagógiai célok elérésére: célja, hogy szociálisan érzékenyebbek legyenek a diákok, és később tudatos állampolgárként önkéntesekké váljanak. A programnak jelentős szerepe lehet a pályorientációban, személyiségformálásban, társadalmi érzékenyítésben, közösségépítésben egy-egy településen, iskolában, fogadószervezetnél (CSW).

Közösségi szolgálat és az önkéntesség az egyetemi hallgatók körében

Egyes felmérések szerint a közösségi szolgálat jelenleg még egy nem standardizált határfokú pedagógiai eleme a köznevelési rendszernek, amely nem mutat általános minőségi fejlődést a kezdeti időszakhoz képest. Az IKSZ kitűzött pedagógiai céljainak eléréséhez szükség lenne szerepet adni a tanárképzésben. (Bodó 2024)

A közösségi szolgálat bevezetésével a kormányzat célja volt az önkéntes tevékenység, illetve a lakosság körében megnyilvánuló segítő szándék növelése. Azonban a kimutatható eredmények eddig nem tükrözik teljes egészében a várakozást.

A közösségi szolgálat főbb eredményeinek vizsgálata és értékelése céljából a Dunaújvárosi Egyetem Társadalomtudományi Intézetének néhány szakja, a Gazdálkodási és Menedzsment Felsőoktatási Szakképzés és BA szakok, valamint Műszaki Menedzser BsC szak első és másodéves hallgatói körében megosztottunk egy kérdőívet, amelynek célja felmérni a hallgatói vélekedést a középiskolai közösségi szolgálatról és az általa elért eredményekről, valamint az önkéntességgel kapcsolatos általános vélekedésről.

A felmérés nem reprezentatív, mivel a vizsgálatban kizárólag az egyetem Társadalomtudományi Intézetének néhány szakja vett részt. A kiválasztott szakok körébe azok kerültek, amely szakokon van lehetőség oktatni olyan ismereteket, amelyek erősítik az önkéntes tevékenység végzéséhez szükséges készségeket, valamint a megszerzett tudás birtokában leginkább ezen szak hallgatóinak van lehetőségük civil szervezeteknél elhelyezkedni. A kérdőív kitöltésére 2024. őszén került sor.

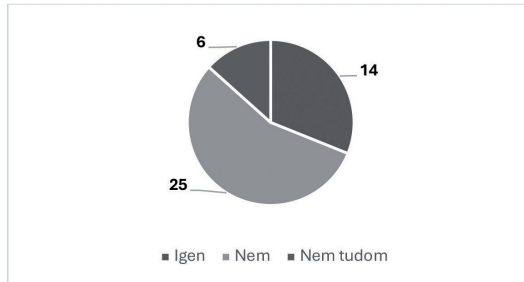
A kutatási kérdőívben a kérdéseket 3 témakör köré építettük: a közösségi szolgálati eredményei; a hajlandóság a segítségnyújtásra; valamint a kérdőív kitöltők általános adatai. A kérdőív kitöltése önkéntes volt és anonim, melyek a Google Forms kérdőívkitöltő rendszer segítségével jutottak el a rendszeren keresztül a hallgatókhoz. A kérdőív kitöltésére 448 hallgató kapott felkérést, amelyből 225 fő volt nappalis, és 52,9%-uk volt a nő. A kitöltésbe bevont hallgatók 14,1%-a FOSZK képzésben résztvevő hallgató volt. A kérdőívet a hallgatók 18,3%-a, 82 fő töltötte ki. A vizsgálatba bevont hallgatók 36,6%-a (30 fő) férfi, 63,4%-a (52 fő) nő volt, amely eredmény önmagában jól mutatja az önkéntes segítség szándékának megnyilvánulásában a nemek szerinti arányt. A megkérdezettek több mint fele, 52 fő városban és megyeszékhelyen él. Községben, kistelepülésen 22 válaszadó lakik, és csupán 8 fő fővárosi kitöltő vett részt a felmérésben. A tanulmányok iránya szerinti csoportosításban 70 fő alapképzéses hallgató, és 12 fő (14,6%) felsőoktatási szakképzésben (FOSZK) résztvevő hallgató válaszolt. 26 válaszadó (31,7%) nappalis, és 56 fő (68,3%) levelező képzésben résztvevő hallgató volt, amely magas arány előre vetíti, hogy a válaszadók jelentős része nem vett részt közösségi szolgálati tevékenységben középiskolai tanulmányai során, mivel annak bevezetése az ő végzési évüket követően történt meg. Ezt a feltételezést igazolja a válaszadók életkori megoszlása is, amely szerint 35 válaszadó (40,5%) 25 év alatti (nekik kötelező volt részt venniük már közösségi szolgálatban), míg 18 fő 26–35 év közötti, 22 fő 36–45 év közötti, és 9 fő idősebb 45 évnél.

A megkérdezett 82 válaszadóból 45 fő (54,9%) vett részt iskolai közösségi szolgálatban, és ezen csoportból a 43 fő teljesítette olyan helyen a közösségi feladatát, ahol szívesen önkénteskedett, 2 fő azonban nem volt elégedett a szervezetenél eltöltött idővel és a végzett feladatokkal sem.

A következő ábrán a közösségi szolgálatban résztvevő 45 hallgató civil közösgénél végzett szolgálatát.

2. ábra. Közösségi szolgálatot teljesítő hallgatókon belül a civil szervezetenél teljesítők aránya (fő)

Forrás: saját kutatás, 2024. (n:45).

A 45 válaszadóból csupán 14 fő (31,1%) tevékenykedett civil szervezetenél, ugyanakkor 6 fő (13,3%) sajnos azzal sem volt tisztában – a civil szervezetekre jellemző információk megadása mellett sem – hogy a szervezet, ahol teljesítette a szolgálatot, vajon civilnek minősül vagy sem.

A közösségi szolgálatot teljesített diákok közül 6 fő számára egyáltalán nem volt fontos, hogy a munkájával valamely szervezetnek hasznos dolgot cselekedjen, és ők a kötelező tevékenység óta sem vállaltak semmilyen önkéntes munkát. Ugyanakkor a többiek számára a jócselekedet fontos tényezőnek számított a közösségi tevékenység végzése során. Igen kedvezőtlen eredményként emelendő ki, hogy a 45 diáknak csak közel 1/3-a (34,9%) végzett önkéntes feladatot a középiskola befejezése óta. Ezen feladatok közé az egyetemi önkéntes tevékenykedés és az azon kívüliek is beleszámítanak. Ebből következik, hogy még azon diákok 61,9%-a sem önkénteskedett tanulmányai befejezése óta, akik hasznosnak érezték a középiskolai kötelező önkéntes munkát. Ugyanakkor a válaszadó 45 hallgató 1/3-a (16 fő) a kötelező jellegtől függetlenül is szívesen önkénteskedik, segít másoknak. Közülük 12 fő tartja fontosnak az önkéntes tevékenységet, míg 4 fő nem biztos ebben teljes mértékben, de ettől függetlenül segít, ha lehetősége van rá. A vizsgálatból kitűnik, hogy a közösségi szolgálat egyik legfontosabb eredményének tekinthető annak a 11 főnek (24,4%) a hozzáállása, gondolkodása, akik önszántukból is segítenek, valamint nagyon fontosnak tartják az önkéntes munka szerepét. Rájuk alapozva lehet erősíteni ezt az irányt. Az ő bevonásukkal van lehetőség további fiatalokkal megértetni a közösségi cselekedetek szerepét, fontosságát, a másoknak segítségben megmutatkozó örömet.

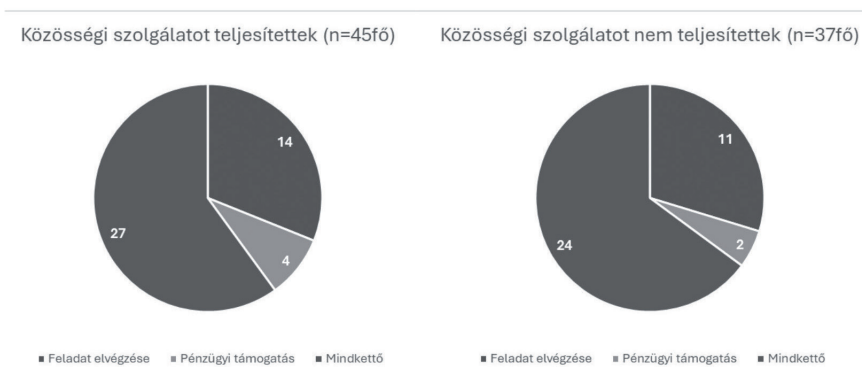
Külön kiemelendő, hogy a 45 válaszadó szülei közül 8 hallgató a szülei végeznek önkéntes munkát, és ezek közül 6 olyan hallgató van, aki saját maga is bevallja, hogy önkénteskedik (míg 2 hallgató a szüleivel ellentétben nem tartja fontosnak ezt a tevékenységet). Ezek alapján kijelenthető, hogy a szülői példa kiemelt fontosságú az adott kérdésben.

A 45 fő – Iskolai Kötelező Szolgálatot teljesítő diák közül csupán 3 fő (7%) kapcsolódott be az egyetemi életbe és vállalt önkéntes feladatot (de ezek a hallgatók az egyetemen kívül is vállalkoznak önkéntes feladatok végzésére), 12 fő jelezte, hogy tervezi a bekapcsolódást, míg 28 fő (65,1%) egyáltalán nem is tervez önkéntes feladatot végezni egyetemi tanulmányai során. Az egyetemi rendezvényeken, versenyeken, önkéntes feladtvégzés során a hallgatói aktivitás hasonló eredményt mutat, amely a fenti adatokat meg tudja erősíteni.

A válaszadók teljes körére vonatkozó adatokat vizsgálva – 82 fő – megállapítható, hogy a középiskolában közösségi szolgálatot teljesítő hallgatók által adott választ csak minimális mértékben módosította azon hallgatók válasza, akiknek ilyen kötelezettségük nem volt középiskolás éveik alatt. A válaszadók közül 33 fő (40,2%) szokott önkénteskedni, míg 59,8%-ukra nem jellemző ez a tevékenység. A 35 év feletti válaszadók (amely csoport tagjainak középiskolai éveik alatt közösségi szolgálat teljesítése nem volt meghatározva) közel felére (15 fő) jellemző az önkéntes tevékenység. Lakóhely szerinti összefüggésben vizsgálva az önkénteskedők közül 18 fő városban vagy megyeszékhelyen, 12 fő (36,4%) községben, és 2 fő fővárosban lakik. A nemek arányát vizsgálva 20 fő volt nő és 13 fő férfi.

Az önkéntes tevékenységek megnyilvánulási formájával kapcsolatban adott válaszokban nem figyelhető meg jelentős különbség a közösségi szolgálatot teljesített és nem teljesített megkérdezettek között, melyet a következő 3. és 4. ábrák mutatnak.

3. és 4. ábra. Az önkéntes tevékenység támogatásának módja a közösségi szolgálatot teljesített valamint a szolgálatot nem teljesítettek véleménye alapján

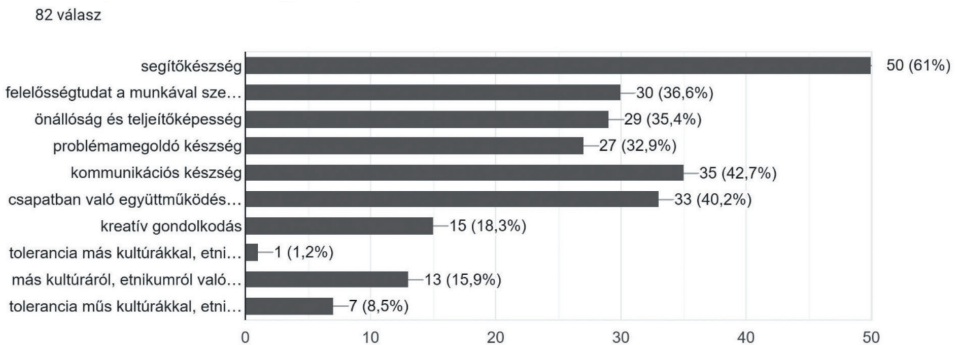
Forrás: saját kutatás, 2024, (n=82).

A két csoport válaszait összesítve megállapítható, hogy jelentős eltérés nincs a véleményekben a támogatás módját illetően, ugyanakkor megfigyelhető – esetleges kedvezőtlen jövőbeni változást előjelezve -, hogy a fiatalabb korosztálynál a kizárólag pénzügyi támogatás formájában megjelenő segítségnyújtás aránya kicsit magasabb, mint a másik csoportnál. A fiatalok inkább gondolják úgy, hogy a gondoskodás pénzzel történő kiváltása elegendő és a személyes segítségnyújtás valódi értékét, szerepét és jelentőségét nem ismerik és nem tartják fontosnak.

A közösségi szolgálatnál és az önkéntes tevékenység során fejlesztett készségeket is értékelték a megkérdezettek, amelyet az 5. ábra mutat.

5. ábra. Az önkéntes tevékenységgel fejleszthető készségek a megkérdezettek válaszai alapján (%) (n:82)

Forrás: Saját kutatás, 2024.

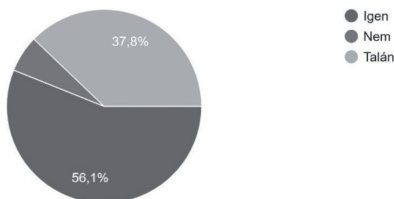
Az 5. ábra alapja tartalma alapján elmondható, hogy a válaszadók többsége elsősorban a segítőkészséget tartja a legfontosabb hozamnak az önkéntes tevékenységben és a közösségi szolgálat teljesítése során (61%). Emellett a kommunikációs készségek fejlesztését és a csapatban való együttműködést tekintik még nagyon hasznosnak.

A legkevésbé fejlesztett készségnek a toleranciát tartják (itt elsősorban a más kultúrákkal, etnikumokkal kapcsolatos készség értendő).

Annak ellenére azonban, hogy az önkéntes tevékenységgel leginkább a segítőkészség fejlődött a diákok megítélése szerint, arra a kérdésre, hogy fontosnak tartják-e a közvetlen környezetükben élők segítségét, támogatását, a kapott válaszok messze elmaradnak a várákozástól (6. ábra).

6. ábra: A munka mellett végzett önkéntes feladatok végzése és ezzel a környezetükben élők segítségének szükségessége a megkérdezettek válaszai alapján (%) (n:82)

Fontosnak tartja, hogy az emberek a munkájuk mellett önkéntes feladatokat is végezzenek és ezzel segítsék a környezetükben élőket?
82 válasz

Forrás: Saját kutatás, 2024.

A 6. ábra alapján 46 válaszadó érzi úgy, hogy fontos segítenie a közvetlen környezetében élőknek, míg 31 fő bizonytalan ebben. Sajnos 5 fő úgy gondolja, hogy egyáltalán nem fontos a közvetlen környezetében élőket segíteni, támogatni és 19 diák bizonytalan abban, hogy vajon fontos-e a segítségnyújtás.

Elgondolkodtató eredmény, hogy az 5 nemleges választ adóból 3 fő a 20–25 éves korosztályhoz tartozik (melyből 2 fő városi nő), tehát korábban közösségi szolgálatot kellett teljesíteniük. Ráadásul – válaszaik alapján – a közösségi szolgálatot korábban hasznosnak tartották és a tevékenységet szívesen végezték. Beszédesebb, hogy közösségi szolgálatot jelenleg sem végeznek ezek a hallgatók és az egyetemi feladatok közül sem vállalnak semmit, amely az oktatási tevékenységen kívülre minősül.

Az idősebb generáció tagjai ezzel szemben – talán saját korukból és tapasztalataikból kiindulva – többségében fontosnak tartják a segítségnyújtást, gondoskodást (2/3-uk csak „talán” érzi szükségét ennek a tevékenységnek, míg 2 fő egyáltalán nem tartja fontosnak).

A végzős hallgatók és a civil szervezetek

Az 1. és 2. évfolyamos hallgatók önkéntes tevékenységről alkotott véleménye, valamint önkéntes tevékenysége mellett fontos és hasznos információnak tekinthető az egyetemi tanulmányok végén, a közösségi és egyetemi önkéntes feladatok lehetőségén túl megvizsgálni azt, hogy a végzős hallgatók közül hányan választanak maguknak civil szervezetet szakmai gyakorlati idejük eltöltése helyéül, mintegy közösségi szolgálatot az egyetemi tanulmányaik lezárásaként, a középiskolában elkezdett folyamat folytatásaként.

A vizsgálatban – a kérdőíves megkérdezésnél alkalmazott gondolatmenetet folytatva – Gazdálkodási és Menedzsment BA és FOSZK szakos hallgatókat, valamint Műszaki Menedzser BsC hallgatókat vontam be.

De a vizsgálat körét jelen vizsgálatban kiterjeszhettem volna a Kommunikáció és Média BA, valamint a Televíziós műsorkészítő FOSZK szak hallgatóira is, mert ezen szakokon több esetben is civil szervezetnél került lebonyolításra a szakmai gyakorlat.

A vizsgálatban 3 év (6 félév) adatai kerültek összesítésre.

1. táblázat. Szakmai gyakorlati helyek száma egyes szakokon 2021–2024 között
(m.e.: fő)

Megnevezés		2021/22. 1.	2021/22. 2.	2022/23. 1.	2022/23. 2.	2023/24. 1.	2023/24. 2.	Össze- sen
Gazdál- kodási és menedzs- ment BA- FOSZK	Összes	34	31	45	52	49	54	265
	Nonprofit – civil	0	4	3	2	2	2	13
Műszaki Mened- zser BsC	Összes	7	1	12	0	9	2	31
	Nonprofit –civil	0	0	0	0	0	1	1

Forrás: Saját összeállítás DUE adatok 2021–2024. alapján.

Avizsgált szakok esetében megállapítható, hogy a végzős hallgatók ritkán (2–5%-os arányban) választanak non-profit és civil szervezetet 8–12–5 hetes szakmai gyakorlati helynek. Ezzel a hallgatói döntéssel még az a csekély esély is elveszik, hogy a hallgató jobban megismerje a működésüket, esetleg a gyakorlati idő lejártá után ott folytassa a munkáját. A hallgatók döntő többsége inkább önkormányzatoknál, gazdasági társaságoknál helyezkedik el.

A nappali tagozatos hallgatók elsősorban olyan szakmai gyakorlati helyet választanak maguknak, ahol később lehetőség van a továbbfoglalkoztatásra, míg a levelezős hallgatók többnyire munkatapasztalatot fogadtatnak be szakmai gyakorlatuk teljesítése céljából. Sem a nappali, sem a levelezős hallgatókat nem az motiválja az utolsó félévükben elsősorban, hogy önkénteskedjenek, hanem a tanulmányaik utolsó félévében minél sikeresebben túljussanak. A gyakorlati helyként civil szervezetet választó hallgatók elsősorban az egyetemhez, valamely oktatókhoz közeli kapcsolatokokon keresztül jutnak csak el.

Egyetemi hallgatók és az önkéntes munka

Az egyetemen számos lehetőség áll a hallgatók rendelkezésére, hogy önkéntesként csatlakozzanak az egyetemi körforgásba:

- hallgatói mentor,
- szakkollégiumi tevékenységek,
- demonstrátori rendszer,
- rendezvények lebonyolításában való részvétel stb.

A hallgatókra azonban döntő többségére jellemző a passzivitás, a „megvárjuk, míg más jelentkezik a feladatra” mentalitás. Ez a félnk hozzáállás különösen az 1. évfolyamos hallgatókra jellemző, akik még nem ismerik eléggé az egyetemi rendszer működését és a lehetőségeiket. De a felsőbb évfolyamos hallgatókra se jellemző, hogy tömegével jelentkezzenek önkéntes feladatokra. Ugyanakkor náluk már inkább megfigyelhető „az egy önkéntes további önkénteseket aktivizál” elv, amelyet a feladat elvégzése után többnyire pozitívan értékelnek.

Civil szervezetekkel kapcsolatos ismeretek megjelenése a tananyagokban

2023. decemberében megvizsgálásra került az összes szak tanterve, arra keresve a választ, hogy az egyetem által hirdetett tantárgyakban milyen mértékben fordulnak elő olyan ismeretek, amelyek civil szervezetekre vonatkoznak és ezáltal a hallgatók elsajátíthatják azok működésének hátterét, szabályrendszerét, és alapot teremthet ahhoz, hogy a hallgatók szakmai gyakorlatukat ilyen szervezetnél töltsenek, illetve itt helyezkedjenek el.

Az áttekintés során nyilvánvalóvá vált, hogy a gazdálkodás- és társadalomtudományi területekhez tartozó néhány tantárgy tananyagában szerepel a civil szervezetekkel kapcsolatos szükséges mennyiségű ismeret. Önálló tantárgyként azonban egyetemünkön nem jelenik meg ez az ismeretkör. Ezen okból kifolyólag a hallgatók elméleti ismeretei kismértékben ugyan bővülnek egyetemi tanulmányaik során, de ezen szervezetek működésének komolyabb megismerésére nincs lehetőségük egyetlen tantárgy keretei között sem. A felsoroltak miatt a hallgatók elméleti ismeretekkel rendelkeznek a civil szervezetek működéséről, de gyakorlati tapasztalataik, a szervezetek társadalomban betöltött szerepéről, valamint a hallgatók ezirányú becsatlakozási lehetőségeiről nem rendelkeznek sokkal több információval, mint egyetemi tanulmányaik kezdetén.

Civil szervezetek lehetőségei az eredmények javítása céljából

A kérdőíves megkérdezés, valamint a tapasztalatok az egyetemi hallgatók aktivitásáról is azt mutatja, hogy az önkéntes tevékenységek nagyobb térnyerése érdekében a fiatal lakosságban is tudatosítani kell ezen cselekedetek jelentőségét, szerepét. A középiskolai adatok alapján látható, hogy a tizenéves fiatalok már viszonylag nehezen formálhatók, és kevésbé érzik természetes cselekedetnek, ha másokon vagy épp a környezetükben élőknek segíthetnek. Vélhetően a rávezetést sokkal korábban, már általános iskolás korban erőteljesebben kellene kezdeni.

Felsőoktatási intézményekben is lehetőség van nagyobb hangot adni a civil szférának, programokkal, figyelemfelkeltő eseményekkel. Fontos, hogy a cél ebben az esetben:

- nem az elméleti ismeretek nagymértékű megemelésére kell, hogy helyeződjön, hanem a gyakorlati ismeretek, a jó gyakorlatok bemutatására,
- az önkéntességben élen járó hallgatók kiemelése, megtisztelése, pl. az ügy „nagykövet”-e vagy „arca” címmel (arra a 10–12%-ra gondolva itt, akik középiskolai tanulmányaik után is fontosnak tartják az önkénteskedést és jelenleg is folytatják ezt,
- közös, példamutató programok szervezése az intézményben és országosan,
- egyetemenként felkarolni több civil szervezetet, akik lehetővé teszik a tevékenységükbe történő betekintést. Cselekvésre ösztönző hatást váltana ki a feladatok, illetve a szervezet tagjai megismerése a ma még bizonytalan hallgatókból is,
- bekapcsolódni az oktatásba szakmai gyakorlati helyet biztosító szervezetként,
- gazdasági partnerként célszerű lenne szorosabbra fűzni a szálakat és bevonódni az oktatásba, az egyetem életébe.

Összefoglalás

A közösségi szolgálat már több, mint 10 éve bevezetésre került. Az azóta eltelt idő elég hosszú ahhoz, hogy a középiskolákban jól működjön, a feladatot teljesítő hallgatók pedig úgy távozzanak a középfokú oktatási intézményekből, hogy megerősödtek azon készségeik terén, amelyek a segítségnyújtásra, a másokkal szembeni toleranciára épülnek. Ugyanakkor az egyetemi hallgatók kérdőíves megkérdezés során adott válaszai nem tükrözik teljes mértékben ezt a célt. Csupán a hallgatók igen kis %-a önkénteskedik középiskola befejezése óta. A szülői minta ez esetben nagyobb hatásúnak mondható, mint maga a kormányzati törekvés.

Egyetemi berkekben se fokozódik a hallgatók ez irányú aktivitása a tudásszint emelkedésével sem. A fiataloknál inkább az ismerős szituációk ismétlése, bevállalása a jellemzőbb, tehát ha egy feladatot ismer, akkor azt legközelebb is meri vállalni. Ha valakit ismer a feladatvégzők közül, akkor is szívesen csatlakozik. Továbbá jellemzője az önkéntesen végzett tevékenységeknek, hogy a kor előrehaladtával empátia is növekszik.

Mindaddig, amíg a segítségnyújtásra nincsenek elérhető példák, a fiatalok nincsenek tisztában azzal, hogy melyik szervezetet hogyan és hol tudják jól segíteni, esetleg nem is ismerik őket egyáltalán, amíg a bizonytalansági tényező nagy ebben a kérdésben, addig – a pedagógusok és egyetemi oktatók nagyfokú támogatása mellett – további eredmények elérésére csak igen lassan, komoly erőfeszítések árán van lehetőség.

Felhasznált irodalom

- Americorps.gov: The Peace Corps, Volunteers in Service to America, The Youth Conservations Corps, AmeriCorps, National Senior Services Corps, Elérhető: <https://americorps.gov/>
- Bodó Márton (2014a): *A közösségi szolgálat 2011-es bevezetése és tanulságai*. Elérhető: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/iskolai_kozossegi_szolgalat/szakirodalom/UPSZ_3-4_Bodo_PRINT.pdf, (Letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)
- Bodó Márton (2014b): *Az iskolai közösségi szolgálat implementációja a nemzetközi tapasztalatok tükrében*. Országos Közoktatási és Szakképzési Szakértői Konferencia. Elérhetőség: <https://kiadvany.suliszerviz.com/kiadvanyok/12-kiadvany-2014/379-2014-dr-bodo-marton-az-iskolai-kozossegi-szolgalat-implementacioja-a-nemzetkozi-tapasztalatok-tukreben> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Bodó Márton (2024): *Iskolai Közösségi Szolgálat gyakorlata a szerzetesi fenntartású gimnáziumokban II. A szerzetesi iskolák IKSZ-programjai 10 éves távlatban*. Mester és Tanítvány. *Új folyóirat*, 2., (1). Elérhetőség: file:///C:/Users/keszia/Downloads/Mester_es_Tanitvany_3-49-61.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Braun Róbert (2013): *A vállalatok politikája, Vállalati, Társadalmi felelősségvállalás. Vállalati közösségek és a vállalati stratégia jövője. Vezetéstudomány*, 46., (1), pp. 18–28. Elérhető: https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1079/1/vt_2013n1p18.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)
- Czike Klára–Bartal Anna Mária (2004): *Önkéntesek és nonprofit szervezetek – az önkéntes tevékenységet végzők motivációi és szervezeti típusok az önkéntesek foglalkoztatásában*. Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem.
- CSW: *Cselekvő Wiki: Iskolai közösségi szolgálat*. Elérhető: <https://cswiki.hu/iskolai-kozossegi-szolgalat-2/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Fényes Hajnalka–Kiss Gabriella (2011): *2011 – az Önkéntesség Európai Éve: Az önkéntesség társadalmi jelensége és jelentősége*. In: *Debreceni Szemle*, 19., (4.), pp. 60–368.
- Furco, Andrew (1996): *„Service-learning: A Balanced Approach to Experiential Education.” Expanding Boundaries: Service and Learning*. Washington DC.: Corporation for National Service. https://www.shsu.edu/academics/cce/documents/service_learning_balanced_approach_to_experimental_education.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Géring Zsuzsanna (2018): *A vállalati társadalmi felelősségvállalás kritikai megközelítései, Replika*, 106–107, (1–2), pp. 56–76. DOI: 10.32564/106-107, Elérhetőség: https://real.mtak.hu/91150/1/replika_106-107-04_gering.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 10. 29.)
- ISO (2008): *26 000: Guidance on Social Responsibility, Tervezet, 2008*. december, Elérhető: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2005-88-00-00> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)

- Matolcsi Zsuzsa (2013): *Az iskolai közösségi szolgálat bevezetése*. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00-000/00035/00157/pdf/EPA00035_upsz_2013_03-04_074-080.pdf, (Letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)
- Markovics Valéria (2020): Úton a felelős állampolgári lét felé. Az iskolai közösségi szolgálat közvetlen és közvetett hatásai. *Oktatáskutatók Könyvtára*, 10., Elérhető: <https://mek.oszk.hu/21000/21006/21006.pdf>, (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Nemzeti Önkéntes Stratégia 2011–2020 (2012): Letöltés: <http://www.kormany.hu/download/4/98/d0000/%C3%96nk%C3%A9ntes%20strat%C3%A9gia.pdf>, (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Oktatási Hivatal: *Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) fogalmai és alapelvei*. Elérhető: [w.oktatas.hu/koznevelas/iskolai_kozossegi_szolgalat/gyik](http://www.oktatas.hu/koznevelas/iskolai_kozossegi_szolgalat/gyik), (Letöltés dátuma: 2024. 10. 28)
- Susánszky Éva–Székely András–Székely B. András–Módlí Kata (2022): Fialatok mentális egészségének megőrzése és javítása iskolai környezetben – feltáró kvalitatív kutatás. *Kapocs* 3/4. sz. (2022). Elérhetőség: https://epa.oszk.hu/02900/02943/00090/pdf/EPA02943_kapocs_2022_3-4_099-107.pdf, (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)

Jegyzet

- ¹ Oktatási Hivatal (GYIK): *Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) fogalmai és alapelvei*, https://www.oktatas.hu/koznevelas/iskolai_kozossegi_szolgalat/gyik

Fotó/Photo: Németh István Péter

CIVIL SZERVEZET AZ OKTATÁS ÉS TUDOMÁNY SZOLGÁLATÁBAN*

H. Tomesz Tímea–Balázs László

Bevezetés

■ A civil szervezetek működése és működtetése egyre kiemeltebb szerepet kap a 21. században. Az elmúlt évtizedek során hazánkban is beigazolódott, hogy a kormányzati és gazdasági szektor mellett a civil szervezetek képesek arra, hogy kielégítsék a társadalmi igények széles körét. A hazai civil szervezeteket nagyfokú reaktivitás jellemzi a tekintetben, hogy egy-egy változásra rendkívül gyorsan és néha a korábbi, általánosnak vélt tendenciákat megcáfolóan reagál. A civil szervezetek a társadalmi, politikai, gazdasági élet fontos egységei. Erősítik az emberek társadalmi kötődését; lehetőséget adnak arra, hogy az emberek bekapcsolódjanak a közösségi élet eseményeibe. Hozzájárulnak a társadalmi jóléthez, jelentős tárgyi, anyagi eszközök felett rendelkeznek (Szűts–Szűts–Novák 2023; Varga 2022). Élénkítően hatnak a gazdasági életre, munkahelyteremtő szerepük is egyre meghatározóbb (Lukács, 2007), nagymértékben hozzájárulnak a fenntartható gazdaság és környezet kialakításához.

Bartal (2004) a civil szervezetek funkcionális szempontú megközelítését összefoglalva a betöltött funkciók és a vállalt szerepek szerint értelmezi a civil szervezeteket. A funkcionális elemzések a civil szervezetek társadalmi, gazdasági és politikai szerepeit emelik ki. A társadalmi szerepeket illetően Bartal hangsúlyozza, hogy a szervezetek a demokrácia fontos intézményei: „megjelenítik az autonóm, szabad cselekvés jogát, a civil társadalmi törekvéseket és a pluralizmust. Kezdeményezéseik és újításaik révén hozzájárulnak a társadalom formálásához, a társadalmi integrá-

ciós folyamatok megvalósulásához, a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, valamint a harmonikus társadalmi élet megteremtéséhez, a társadalom szellemi gazdagodásához azáltal, hogy erősítik az állampolgári öntudatot és a toleranciát. Gazdasági szerepeikben mérhető gazdasági teljesítményeket hoznak létre, megjelennek mint foglalkoztatók és a redisztribúció fontos intézményei (Mook et al. 2016). Politikai szerepkörükben a hatalmi döntések befolyásolói, kontrolljai és jól működő társadalmakban számottevő aktorai” (Bartal 2004: 24–25). Elősegíthetik a diverzitás fenntartását a rugalmasan alkalmazkodó ökológiai és társadalmi rendszerek kialakítása érdekében (vö.: Kerekes 2021: 10; Balázs 2021; Szűts-Novák–Szűts 2019).

Kuti (1998) kiemeli a civil szervezetek szerepét a demokrácia megszilárdításában és megóvásában. A nonprofit szervezetek¹ jelentős társadalomszervező és érdekkartikulációs szereppel bírnak (András–Rajcsányi–Molnár 2015; Kőkuti et al. 2022). Lehetőséget adnak a társadalmi önszerveződésnek, társadalmi alternatívák megjelenítésére (Kőkuti–Tóth 2020; Kovács 2021). Gazdag hálózati beágyazottságuknak köszönhetően az egyéni érdekek sokféleségét képesek csoportérdekké erősíteni – a civil szektor kiterjedtsége bizonyos értelemben a társadalom egészségességének mutatójaként is felfogható. Hangsúlyosan jelenik meg a civil szervezetek szocializációs szerepe: az egyén közösségi ügyekbe való bekapcsolódásával olyan viselkedési formákat sajátít el, mely lehetővé teszi, hogy „polgárként és ne alattvalóként” (Nárai 2004: 621) viselkedjen. A civil szervezeteknek az öntudatos polgár kialakítására is jelentős hatásuk van (Varga 2021). Fontos integratív szereppel bírnak, erősítik az egyén társadalmi kötődését, támogatják a társadalmi tőke létrehozását, képesek a társadalmi struktúra erősítésére. Aktív politikaformáló szereppel bírnak: egyrészt közvetítő szerepet töltenek be a kormány és az állampolgárok között, másrészt képesek az újonnan felmerülő társadalmi igények jelzésére, valamint eszközül szolgálnak a kielégítésükhöz – ebben az értelemben innovátor szerepet is betöltenek a társadalom működésében. Intermedier szereplőként különböző társadalmi rendszerek és alrendszerek között közvetítenek (Nárai 2004; Balázs 2019).

A különböző leírások közös pontja a civil szervezetek összekapcsoló, összekötő szerepének hangsúlyozása. A civil szervezetek ugyan jól elkülöníthető, körülhatárolható módon működnek, mégis külső – formális és informális – kapcsolatrendszereik által hálózatba ágyazottságuk által meghatározottak (Molnár 2010). Célszerűnek tűnhet ezért a civil szervezetek hálózatos vizsgálata (is), amely az egyes szervezeteket nem elszigetelten, hanem komplex kapcsolatrendszerük működésében vizsgálja. A hálózat részeként vizsgált civil szervezet esetében ugyanis a kapcsolatrendszer olyan feladatokra, funkciókra is rávilágíthat, amelyek egyébként nem lennének hangsúlyosak (vö. Kovács 2011). A különböző hálózatok feltérképezése régóta foglalkoztatja ugyan a kutatókat, de átfogó vizsgálata csupán a 20. század végétől datálható (Barabási 2003; Csermely 2020). Az eddigi kutatások alapján elmondható, hogy valós hálózataink nagytöbbsége skálafüggetlen, vagyis a bennük lévő csúcspontok nem egyforma jelentőségűek, kapcsolataik számában eltérőek: sok kicsi fokszámú és néhány kivételesen magas fokszámú csomópont megjelenését figyelhetjük meg bennük.

Barabási (2017) és kutatócsoportja – egyebek mellett – a skálafüggetlen hálózatok két fontos jellemzőjére hívta fel a figyelmet: 1. A hálózatok új csomópontok hozzáadásával növekednek. 2. Az új csomópontok inkább a több kapcsolattal rendelkező csomópontokhoz (középpontokhoz) kapcsolódnak.

A hálózatok ebből kiindulva dinamikusak, növekednek, új pontok jelennek meg, amelyek igyekeznek népszerűség alapján kapcsolódni egymáshoz, szerkezetük is a növekedés függvényében változó.

Az oktatással-neveléssel foglalkozó szervezetek esetében kiemelten fontos a hálózatba szerveződés, hiszen ilyen módon sokkal változatosabb információkhoz tudnak hozzáférni, illetve a tanulási lehetőségek szélesebb körét tudják biztosítani, mint a hierarchikus rendszerek, szervezetek (Van Aalst 2012; Szabó et al. 2011; Bacsa-Bán–Cserné Pekkel 2023).

A Kommunikációs Nevelésért Egyesület, fejlődési történetét tekintve, jó gyakorlatként mutatható be, olyan civil szervezetként, amely felvállaltan kapcsolatot teremt a köz-, és felsőoktatás között, támogatja a tudományos diszkussziót és elősegíti a kommunikációs nevelés ügyét, kapcsolatot ápolva más civil szervezetekkel és ipari szereplőkkel. Jelen tanulmány egy gyakorlati példán keresztül mutatja be a civil szervezetek szerepét a képzési struktúrában, kitér azok kezdeményező, újító szerepére; értelmezi a civil szervezetek hálózati megközelítését, jelentőségét. A Kommunikációs Nevelésért Egyesület gyakorlati példáján keresztül tárgyalja a civil szervezeteknek, a nevelési-oktatási intézmények hálózatában betöltött kezdeményező, újító szerepét. Kitér arra, hogy miként tud egy civil szervezet a kommunikációoktatásban, kommunikációs készségfejlesztésben szakmai-módszertani konzultációjához fórumot biztosítani, illetve kutatásokon alapuló véleményt nyilvánítani a kommunikációoktatás kérdéseiről, segítve ezzel a gyakorló pedagógusok mindennapi munkáját.

2005-ben az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem jogelődjének Kommunikáció Tanszékén találkoztak először a kommunikációs kompetencia, a kommunikációs kultúra fejlesztése iránt elkötelezett szakemberek. Újszerű kezdeményezésnek számított, akkor sem volt, azóta sincs ehhez hasonló szakmai műhely az országban. Az eltelt 14 év alatt számos eseményhez, kezdeményezéshez vezetett az első értekezés, többek között egy azóta már országos lefedettséggel működő, a tudományos törekvéseket és az oktatói ambíciókat támogató civil szervezet megalapításához.

Tudományos műhely és konferenciaszervezés²

Az Eszterházy Károly Főiskola Kommunikáció Tanszékén 2005 őszén előbb spontán, majd 2006 tavaszától szervezett keretek között szakmai viták alakultak ki különféle kommunikációs témák körül. 2006 tavaszán már látszott, hogy a vita túlnő a tanszék keretein, így a folytatáshoz szervezeti formát kellett találni. A Kommunikáció Tanszék négy oktatójának (Aczél Petra, Andok Mónika, Bencze Lóránt, Varga Gyula) kezdeményezésére Miskolcon 2006. július 3-án tíz fővel hivatalosan

megalakult az MTA Miskolci Területi Bizottságának Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottságán belül a kommunikációtudományi munkabizottság. A további viták immár ennek keretén belül folytak. A munkabizottság később 20 körüli létszámúra növekedett, évenként 6–8 műhelyvitát rendezett, illetve konferenciák, szakmai tanácskozások szervezőjévé, társrendezőjévé vált (Varga 2019).

A 2008-ban első alkalommal megszervezett Tudatosság konferencia igazi, közvetlen előzményét az új rendszerű (kétciklusú, ún. osztott) tanárképzésben megjelent néhány új szak, köztük a kommunikációtanár mesterszak jelentette. Ennek helyi kidolgozásával, az akkreditációs anyag elkészítésével Varga Gyulát, a Kommunikáció Tanszék vezetőjét bízták meg. 2008 elején a Magyar Akkreditációs Bizottság jóváhagyta a szakindítást, ugyanazon év őszén indulhatott a képzés. Ezzel az Eszterházy Károly Főiskola³ Kommunikáció Tanszéke az országban elsőként szerzett (akkreditációs) jogot kommunikációtanárok képzésére. A szakindítás előkészítése során merült föl egy olyan szakmai tanácskozás gondolata, amelyik a kommunikációoktatás, kommunikációs készségfejlesztés módszertani kérdéseit helyezte a középpontba. Az előkészítést motiválta a Media Smart nevű nemzetközi médiaismereti oktatási program hazai képviselőinek együttműködési ajánlata is.

Ilyen előzmények után került sor 2008. április 12-én a *Tudatosság a személyközi és a tömegkommunikációban* című szakmai-módszertani tanácskozásra Egerben, az Eszterházy Károly Főiskola Egészségház utcai épületében. „Becenevét” (Tudatosság) a kommunikációs készségfejlesztéshez kapcsolódó legfontosabb fogalomról kapta, melynek értelmezése szerint a fiatalokat elsősorban nem kommunikálni kell megtanítani – hiszen kommunikálni mindenki tud –, a feladat *tudatosítani* bennük a szituációhoz illő optimális kommunikációs eszközöket, eljárásokat, illetve azok adekvát használatát, alkalmazását.

Az első konferenciákat a Miskolci Akadémiai Bizottság kommunikációtudományi munkabizottsága szervezte, rendezte. A szervezők megfogalmazása szerint e tanácskozások célja: módszertani segítséget nyújtani a magyar felsőoktatásban akkoriban elindult, de a közoktatásban igényelt és folyamatosan népszerűsödő kommunikációs készségfejlesztéshez. További feladatként azt jelölték meg, hogy fórumot teremtsenek az iskolai, az iskolán kívüli és a felnőttoktatásban szintén erőteljesen jelen lévő kommunikációs gyakorlatok (tréningek, kampányok stb.) kapcsán zajló szakmai-módszertani vitáknak. Ez utóbbi kitétel már akkor valószínűsítette, hogy nem egyszeri kezdeményezésről van szó.

Az első tanácskozáson 12 előadás hangzott el a kommunikációs tudatosság és a médiatudatosság témakörében. Ez utóbbihoz kapcsolódott a Media Smart akkor frissen elkészült – *Médiatudorként* magyarított – nemzetközi oktatóprogramja, mely a média és a reklám hatásaival szemben legvédtelenebb, legkiszolgáltatottabb társadalmi csoportnak, a gyerekeknek kívánt megoldást kínálni.

A második tanácskozás nagy újítása volt a – közben elindult – mestertanári képzésben részt vevő hallgatók bevonása. Az elgondolás már csak azért is termékenynek bizonyult, mert a kommunikációtanári képzés levelező tagozaton is folyt, ahol tapasztalt, módszertanilag felkészült, rendkívül motivált gárda jött össze.

A 2011. év korszakhatárnak számít: ekkor, a 4. tanácskozáson alakult meg a *Kommunikációs Nevelésért Egyesület*, ettől kezdve az egyesület és az Eszterházy Károly Főiskola, mai nevén Eszterházy Károly Katolikus Egyetem bölcsészkarán működő *Alkalmazott Kommunikációtudományi Kutatócsoport* közösen rendezi a Tudatosság-konferenciákat.

Az egyesületi, illetve a kutatócsoportokban (az egi mellett 2015-ben megalakult Sárospatakon a Comenius Kommunikációtudományi Kutatócsoport) folyó munka célja olyan kutatások szervezése, irányítása, amelyek a fiatal korosztály kommunikációs kultúráját, kompetenciáját hivatottak fejleszteni. Az egyesület elnökeként, a kutatócsoportok vezetőjeként Varga Gyula fontosnak tartotta, hogy a kutatómunka ne szakadjon el a közoktatási gyakorlattól, ezért mindvégig szorgalmazta a kommunikációs készségfejlesztés módszertanának tökéletesítését, valamint azt, hogy az évente rendezett – Tudatosság a kommunikációban – konferencia a találkozás és eszmecsere lehetőségét is kínálja az oktatás különböző területein és szintjein dolgozóknak. Ezen törekvését az elnökségi tagok a mai napig fontosnak tartják. Az egyesület fontos csomópont, összekötő kapocs az nevelés-oktatás különböző szintjei és színterei között, de hídként⁴ funkcionál az üzleti szféra irányában is. Az egyesület már a kezdeti törekvéseivel erős kapcsolatot hozott létre a sárospataki intézmény, az egi egyetem és számos egyesület, ipari partner között. A közvetítés, együttműködés eredményeként indultak útjára azon vizsgálatok, melyek a legkisebb korosztálytól a felsőoktatásba járó fiatal felnőttekig elemezte a kommunikációs készségfejlesztés szerepét, lehetőségeit.

Néhány évvel később az ELTE BTK Szakmódszertani Központtal is komoly szakmai együttműködés vette kezdetét. 2015 tavaszán a 4. anyanyelv-pedagógiai konferenciát a központ és az egyesület közösen szervezte meg a kommunikációs nevelésről a tanítók, valamint általános és középiskolai magyartanárok számára. Hosszú egyeztetéseket és előkészületeket követően 2015. május 9-én Egerben került sor a nagyszabású rendezvényre. A kettős konferencián a plenáris ülésen és a négy szekcióban több mint 30 előadás hangzott el. A kölcsönös szakmai érdeklődés a konferenciát követően sem hanyatlott, a központ tagjai rendszeres előadói az éves rendezvényeknek.

Az egyesület tevékenysége és az éves konferenciák szervezése egybefonódott. A szakmai egyeztetések, együttműködések a konferencia, vagy az azt kísérő kiadványban öltöttek testet, amellelt, hogy az egyesület tagjai és közvetlen partnerei egy emberként hirdették a kommunikációs készségfejlesztés fontosságát. Az egyesület működésének biztosítása az első években szerény tagdíjakból (2021-ig 1000 Ft/év), valamint az egyesület tagjai által tett felajánlásokból valósult meg. A finanszírozás az egyesület működésének költségeit és a konferenciával járó szükséges kiadásokat sem igen fedezte. A működtetést, valamint a konferenciaszervezést a vezetőség és a tagság jellemzően társadalmi munkában végezte.

Az egyesület történetében újabb jelentős fordulatot hozott a pályázati lehetőségek kiaknázása. Az első pályázat beadására – a Nemzeti Kulturális Alaphoz – 2015 őszén került sor.

A próbálkozás sikerrel járt, így a 2016-os konferencia előkészítéséhez nagyobb magabiztossággal, végre szakítva a korábbi garasos szervezéssel, profibb módon, igényesebben és a tanulmánykötet megjelentetésének biztos tudatával foghatott hozzá a szervezőbizottság. A konferenciaszervezés költségeivel egyetemben lehetőség nyílt az egyesület professzionálisabb reprezentálására. Idővel elkészült az egyesület honlapja, valamint lehetőség nyílt olyan tárhelyszolgáltatás igénylésére, amely biztosította a nyilvánosságot a publikált kötetek és az egyesületi események vonatkozásában.

A bátorság kitartott, és a következő őszen, 2016-ban a jubileumi 10. konferencia anyagi háttérét biztosító pályázatát nagyszabásúra tervezte az egyesület, első alkalommal próbálkozott kétnapos tanácskozással. Ez már korábban is fölvetődött, hiszen az évek során egyre szaporodott az előadások száma, a feszített program az idő szorítása miatt viszont kevés lehetőséget adott a vitáknak, hozzászólásoknak, kötetlen beszélgetéseknek, ugyanakkor a bővítés jelentősen megnövelte volna a költségeket (szállás, étkezés). A több éves pályázati finanszírozásnak köszönhetően az egyesület működése stabilizálódott. A vezetőség és a tagok szerepvállalásukhoz mérten részesülhettek jelképes honoráriumban.

Az évről évre tavasszal megszervezésre kerülő konferenciák mind nagyobb közönséget szólítottak meg. Egyre több felsőoktatási intézmény, doktori iskola csatlakozott a konferencia programjához – 2021-ben már 16 felsőoktatási intézményből érkeztek az előadók. Jellemzően azon intézmények oktatói, kutatói és mester- vagy doktori képzésben résztvevő hallgatói csatlakoztak, ahol kommunikációs vagy pedagógusképzés, kutatás szerepelt az intézmény profiljában.

A pályázati lendület egészen 2020-ig tartott ki. A COVID-19 vírus felborította a kialakult folyamatokat és új megközelítést, szervezési keretet követelt meg az egyesülettől. 2020 májusában az egyesület Magyarországon elsőként szervezett konferenciát az online térben. A konferencián 23 előadás 14 egyetem képviselőjében hangzott el. Az online tér vitathatatlan előnyeként kell megemlíteni, hogy a hallgatóság létszáma az egynapos konferencián meghaladta a 100 főt. A finansziális támogatottságot mellőző konferencia mitsem vesztett színvonalából az online térben. Ugyanakkor feladat elé állította az egyesület vezetését: pályázati támogatottság híján biztosítani kellett az egyesület fenntarthatóságát, valamint az éves rendezvény megszervezésének, a tanulmánykötet megjelentetésének költségeit. 2022 májusában az egyesület közgyűlése megszavazta a tagdíj megemelését (1000 Ft-ról 3000 Ft/évre), valamint az egyesület vezetése döntött a konferencia regisztrációs díjának emeléséről. Míg a konferencia szervezését és az azt kísérő kötet kiadását az elmúlt 15 évben támogatói és pályázati forrásból valósították meg, addig az utolsó három évben számos esemény – az alapító elnök halála, gazdasági és társadalmi környezet intenzív változása, a pandémia – a konferenciaszervezés folyamatainak, kereteinek újragondolását sürgette. Az egyesület és a konferencia fenntarthatóságát szem előtt tartva a szervezőbizottság a rendezvény önfenntartásának biztosítása érdekében, a regisztrációs díj emelése mellett döntött, bevezetve a korábban nem alkalmazott kedvezményes regisztrációs kategóriákat.

Az Egyesület alapító elnökének, Varga Gyulának a 2021. decemberi halála újabb kihívások elé állította a szervezetet. Az elnöki teendőket, s ezzel együtt a konferenciák szakmai anyagát tartalmazó kötet sorozat szerkesztését Balázs László vette át, aki megválasztását követően újragondolta a szervezet működését. Az oktatók-kutatók megszólítása mellett újabb lendületet vett a mester- és doktori képzésben tanuló hallgatók bevonása. Ennek erősítésére 2023-ban a szervezet elnöksége megalapította a *Legjobb PhD-hallgató előadói díjat*, valamint – a mesterképzésben résztvevő hallgatók ösztönzésére – a *Varga Gyula ifjú előadói díjat*. Az elmúlt két év eseménydús volt az Egyesület életében. A konferencia szervezésére, kutatási tevékenységek közös megvalósítására formalizált együttműködési megállapodás született az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemmel, valamint szervezőként és támogatóként a Dunaújvárosi Egyetemmel.

Publikációs tevékenység

A második konferencián vetődött fel a tanulmányok megjelentetésének a gondolata. Az előzőekben elmondottak értelmében a 2008-as előadások *A kommunikáció oktatása* c. füzet sorozat első köteteként egyéves csúszással, csak 2010 elejére jelentek meg *Tudatosság a kommunikációban* címmel (2009-es dátummal). Később sikerült a lemaradást behozni és elérni, hogy az éves közgyűlésen mindig kézbe vehető legyen az újabb kötet. A tanulmánygyűjteményt kezdetben H. Varga Gyula szerkesztette. Idővel bővült a szerkesztői gárda. A megjelent köteteket neves szakemberek (Andok Mónika, Hanák Zsuzsa, Raátz Judit, Szilágyi István, Szőke-Milinte Enikő, Hulyák-Tomesz Tímea, Balázs László stb.) lektorálták.

A sorozat megjelentetésére az akkor még viszonylag fiatal, azóta felfutott *Hungarovoxx Kiadó*, a 'magyar hang' vállalkozott. Vezetője, az író, költő, dramaturg Kaiser László befogadta a köteteket annak ellenére, hogy a kiadó fő profilja az élő magyar irodalom és a klasszikus szerzők. Igaz, műfaji szempontból náluk széles a választék: a szépirodalom mellett esszé, interjú, tanulmányt és ismeretterjesztő munkákat is megjelentetnek. A 10. kötet esetében már a nyomdai munkákat is ők intézték, ezzel levéve a szerkesztők válláról egy nagy terhet.

Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy „az előadások megjelentetése” nem azok pontos követését jelenti, a kötetek nem fedik híven az előadásokat. Három okból: egyrészt nem mindenki kívánta megjelentetni előadásának az anyagát, másrészt el nem hangzott tanulmányok is helyet kaptak a kötetekben. Harmadszor pedig nem mellékes az sem – sőt, talán a legfontosabb –, hogy a kötetek megjelentetésekor a szerkesztők soha nem ragaszkodtak az előadások tartalmához, szerkezetéhez, stílusához. A kötetek tanulmányai ilyenformán gyakran jelentősen eltértek, eltérnek az előadások tartalmától. Ezért is beszélhetünk tanulmánygyűjteményről, nem pedig konferenciakötetről. A kötetek és a tanulmányok az egyesület honlapján elérhetők (www.komnev.hu).

A kötetek tagolása, tartalmi felépítése, logikai szerkesztési elve világos: az egyes fejezetek az elmélettől a gyakorlat felé tendálnak. Az első – elméleti tanulmányokat tartalmazó – fejezetet a kommunikációs készségfejlesztés módszertani kérdéseit taglaló rész követi, és a kötetet általában olyan írások zárják, amelyek egy-egy tantárgy vagy adott iskolai foglalkozás keretében mutatják be a készségfejlesztés tanórai – tanórán kívüli megvalósítási lehetőségeit. A 6. kötetben megjelent, sőt, három cikkel külön fejezetet kapott az újmédia kérdésköre, a digitalizáció, az online tér és a kommunikáció(s készségfejlesztés) kapcsolatának vizsgálata.

Az egyesület éves kiadványa mellett minden lehetőséget megragadt arra, hogy a tagok, a vezetőség témához kapcsolódó ismeretterjesztő (TIT), vagy tudományos munkáinak publikációs teret nyújtson. Ennek köszönhetően számos kötet és tanulmány jelent meg részben vagy egészben az egyesület támogatásával. 2025-től a korábban említett PhD-hallgatói díj nyertesével útjára indul az egyesület új monográfia sorozata is.

Összegzés

Az Eszterházy Károly Főiskola Kommunikáció Tanszékének egykori oktatói szűkösnek ítélték meg a tanszéki keretekben szervezett diskusziókat. Az MTA-hoz való csatlakozást követően a kommunikációtanár mesterképzés támogatása érdekében egy szakmai műhely megalapítása mellett döntöttek, közhasznú tevékenységként, egyesület formájában. A Kommunikációs Nevelésért Egyesület fórumot és érdekképviselőt biztosít a kommunikációt oktató tanároknak, trénereknek, egyéb kommunikációs szakembereknek. Véleményt mond és állást foglal a kommunikációoktatás, a kommunikációs kompetencia fejlesztésének tartalmi, módszertani és oktatásszervezési kérdéseiben. Szakmai kapcsolatokat épít és ápol más hasonló szervezetekkel, intézményekkel. Arra törekszik, hogy soraiba tömörítse mindazokat, akik felelősséget éreznek anyanyelvünk jelen állapotáért, helyes és kulturált használatáért, jogának és közéleti szerepének képviselőjéért. Együttműködik azokkal az intézményekkel, szervezetekkel és közösségekkel, amelyek tevékenységéhez az anyanyelvi és az igényes magatartáskultúra terjesztése kapcsolódhat. Ezen célok megvalósítása érdekében szakmai tanácskozásokat szervez, tanulmányköteteket, könyveket jelentet meg, szoros együttműködést folytat azon intézményekkel, melyek hasonló célok mentén szerveződnek.

Az egyesület éves nagy rendezvénye, a tanulmányban már bemutatott Tudatosság konferencia, melynek az elmúlt tizenöt évre visszatekintve elmondhatjuk, hogy egy viszonylag szűkebb kört érintő, belterjesebb összejövetelből egy országos ismertségű, sok kutatót, módszertanos szakembert és gyakorló tanárt megmozgató rendezvényé vált. Az eddigi konferenciákon elhangzott előadások száma összességében meghaladja a 250-et. Mint minden hasonló rendezvénysorozaton, itt is összekovácsolódott egy törzsgárda, aztán vannak visszatérő előadók és vendégek, és mindig vannak újak, akik frissítik a tanácskozás szellemiségét.

Az egyesület fenntarthatósága, működtetésének biztosítása lényegi forrás híján – sok magyarországi egyesülethez hasonlóan – a lelkes tagok társadalmi munkájának köszönhetően valósult meg. A kezdeti nehézségek után a pályázati lehetőségek kiaknázása, később a konferencia regisztrációs díjából, valamint az egyesületi tagok tagdíjából befolyt összegek lehetőséget kínáltak egy stabil működés biztosítására. Ami a kiadványokat illeti, az első években sikerült forrást találni a megjelentetésükhöz, aztán szűk esztendők következtek – hasonlóan az egyesület működtetéséhez –, voltak évek, amikor az előállítás egyes feladatait (szerkesztés, lektorálás, tördelés) önkéntes munkával végezték, a nagyobb tételt jelentő nyomdaköltséget pedig az elnök anyagi felajánlásai fedezték. Az idő ezeket az önzetlen segítőköt igazolta, általuk maradt fenn a sorozat, a tizenhat kötet és a bennük olvasható több mint 200 tanulmány.

Visszatekintve a Kommunikációs Egyesület történetére igazolódni látszik, hogy a civil szervezetek kezdeti nehézségeinek leküzdése, az érintettek a nemes cselekedetei hozzájárulnak egy fenntartható működés kialakításához, a Tudatosság konferenciák és kötetek fennmaradásához. Az egyesület munkája országos szakmai műhelyként előrelendítették a kommunikációs képzés kérdését és számos kutatást indukáltak.

Felhasznált irodalom

- van Aalst, h. f. (2003): Networking in Society, Organisations and Education. In: *Networks of innovation for schools and systems oEcd.*
- András, István–Rajcsányi-Molnár, Mónika (2015): The Evolution of CSR and its Reception in Post-Socialist Environments: The Case of Hungary. *Journal Of Environmental Sustainability.*
- Bacsa-Bán A.–Cserné, P. M. (2023): A pedagógusképzés alternatív útjai, egy civil szerveződés jó példája. *Civil Szemle*, 20., (7), pp. 123–137.
- Balázs László (2019): Civil szervezetek és vezetői sajátosságok: vizsgálati lehetőségek szervezetpszichológiai megközelítésből. *Civil Szemle*, 16., pp. 25–41.
- Balázs László (2021): Fenntarthatóság a civil szervezetek vezetésében: Civil szervezetek vezetőinek szervezet- és szociálpszichológiai összehasonlító vizsgálata. *Civil Szemle*, 18., pp. 55–74.
- Barabási Albert-László (2003): *Behálózva*. Budapest: Magyar Könyvklub.
- Barabási Albert-László (2017): *A hálózatok tudománya*. Budapest: Libri.
- Bartal A. M. (2004): *Cél- és érdekorientált szervezetek a nonprofit szektorban: A nonprofit szervezetek új szempontú tipizálása egy empirikus kutatás eredményei alapján*. Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért.
- Csermely Péter (2020): Hálózatok – Mire alkalmasak, mire nem és hogyan tudnak tanulni? In: Balázs Géza–Imrényi András–Simon Gábor (Szerk.): *Hálózatok a nyelvben*. Magyar szemiotikai tanulmányok 49–50. Budapest, Magyar Szemiotikai Társaság.
- Kerekes Sándor (2011): Fenntarthatóság és társadalmi felelősség – a globalizálódó világ megoldatlan problémái. *Magyar Bioetikai Szemle*, 3., (1), pp. 4–13.
- Kovács László (2011) Hálózatok és szociolingvisztika. *Magyar Nyelvőr*, 135., pp. 190–196.

- Kovács, Sz. (2021): A Pilot Study of Cross-Sector Co-Curation: Linking City Fragments of Csepel (HU) and Heavy Woollen District (UK). In: Rajcsányi-Molnár, Mónika–András, István–Németh, István Péter (Szerk.): *Sustainability fields*. Dunaújváros: DUE Press–Partium, pp. 155–176
- Kórkuti T.–Tóth A. (2020): Eltérő kulturális hatások érvényesülése a társadalmi felelősségvállalás nemzetközi összehasonlításában. *Dunakavics*, 8., (6.), pp. 43–51.
- Kórkuti T.–Balázs L.–Rajcsányi-Molnár M. (2022): A felsőoktatási felelősségvállalás egy sajátos módja: Képzési Életpálya-menedzsment Program a Dunaújvárosi Egyetemen. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 13–126.
- Kuti Éva (1998): *Hívjuk talán nonprofítanak*. Budapest: Nonprofit Kutatócsoport. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/01300/01398/01398.pdf> (Letöltve: 2023. szeptember 03.)
- Lukács E. (2007): A nonprofit szervezetek magyarországi kialakulásának és jogi szabályzásának jellegzetességei. In: Gubik A. (Eds.): *VI. Nemzetközi Konferencia a közgazdász képzés megkezdésének 20. évfordulója alkalmából. 2.*, pp. 322–329. Miskolc: Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar.
- Molnár László (2020) A hálózatelemzés alapfogalmai – gráfok, centralitás, szomszédosság, hidak és a kis világ. In: Sasvári Péter (Szerk.): *Rendszerelmélet*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó. pp. 23–140.
- Molnár, M. (2010): General Accountability Standards for Hungarian Civil Society Organizations: Towards Organizational Effectiveness. *Advances in Management*, 3., (2.), 14–19.
- Mook, L.–Rajcsányi-Molnár, M.–Wellens, L.–Cordery, C.–Nowland-Foreman, G.–Smith, D. H. (2016): Accountability and Social Accounting in Associations. In: Smith, D. H.–Stebbins, R. A.–Grotz, J. (Eds.): *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation, and Nonprofit Associations*. Houndmills in Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 1045–1059.
- Nárai M. (2004): A civil szervezetek szerepe és jelentősége az egyének, közösségek, illetve a társadalom számára. *Educatio*, 4., pp. 616–634.
- Szabó Mária–Singer Péter–Varga Attila (Szerk.) (2011): *Tanulás hálózatban*. Budapest: OFI.
- Szűts Z.–Szűts-Novák R. (2023): A social media és az okoseszközök kommunikáció jellemzőinek hatása a pedagógiára.: Elméleti alapvetés a kommunikációs és a neveléstudomány kapcsolatáról. *Magyar Nyelvtör*, 147, (5), pp. 565–582.
- Szűts-Novák, R.–Szűts Z. (2019): A tanári kompetenciák néhány kérdése Imre Sándor pedagógiai rendszerében. *Különleges Bánásmód*, 5., (2.), pp. 55–62.
- H. Varga Gyula (2019) A kommunikációs kompetencia fejlesztésének műhelye. In: Hulyák-Tomesz Tímea (Szerk.): *Generációs készségek a kommunikációs készségfejlesztésben. A kommunikáció oktatása*, 11., Budapest: Hungarovox.
- Varga Anita (2022): Társadalmi felelősségvállalás avagy az esélyteremtő értékteremtés. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 23–40.
- Varga Anita (2023): A szervezeti kultúra versus esélyegyenlőség. *Civil Szemle*, 20., (7), pp. 61–75.

Jegyzetek

- ¹ A civil szervezet és nonprofit szervezet kifejezéseket jelen tanulmány szinonimaként kezeli.
- ² A történeti áttekintés kezdeti időszakájának összefoglalása Varga Gyula (2019) munkája alapján készült.
- ³ A tanulmány következetesen a korban meghatározó elnevezéseket használja: az Eszterházy Károly Főiskola a mai Eszterházy Károly Katolikus Egyetem jogelődje.
- ⁴ A híd kifejezés itt köznapi jelentésében szerepel, ti. a hálózattudományban a hidak olyan kapcsolatot (relációt) jelölnek, amelyek elmozdítása megszünteti egy gráf összefüggő jellegét (Molnár 2020).

MESTERSÉGES INTELLIGENCIA, CIVIL SZERVEZETEK ÉS A FELSŐOKTATÁS*

Kőkuti Tamás–Maczó Edit

Bevezetés

■ Miközben a kutatók és gyakorlati szakemberek egyetértenek abban, hogy a mesterséges intelligencia nagy lehetőségeket rejt magában a gazdasági növekedés szempontjából, felmerül az egyik legfontosabb kérdés: hogyan lehet a mesterséges intelligenciát a társadalom javára alkalmazni? Annak ellenére, hogy a mesterséges intelligencia (továbbiakban MI) iránti kutatási érdeklődés a társadalom különböző területein – mint az oktatás és az egészségügy – is megnőtt, még kevés információ áll rendelkezésre arról, hogy az MI hogyan hat az önkéntességre, a civil szervezetek munkájára. A civil szférában dolgozó szakemberek többsége elismeri, hogy az MI hatékonyabbá teheti szervezetük munkáját, mégis alig egyharmaduk tud élni a nonprofit-specifikus MI előnyeivel, aminek számos tényező mellett az etikai szabályzások hiánya is az oka. Jelen tanulmány az MI fogalmának és elterjedési területeinek bemutatásával kiemeli azokat a tényezőket, melyek a felsőoktatásban már alkalmazásra kerültek, és amelyek jó gyakorlatként a civil szervezetek működéséhez is támogatást jelenthetnek. Emellett kitér a civil szervezetek MI-vel kapcsolatos kihívásaira és aggályaira, melyek feloldására nemzetközi példák gyakorlataival kínál útmutatást, valamint bemutatja azt is, hogy egyes felsőoktatási intézmények a gyakorlatban miként járultak hozzá az MI-vel kapcsolatos tudásuk megosztásával a civil szervezetek munkájához.

A mesterséges intelligencia fogalma és fejlődése

A téma tárgyalásához mindenképp szükséges az MI meghatározása, amelyben eltérő megközelítésekkel találkozhatunk. A definíciók különbségeit az MI interdiszciplinaritása okozza, a fogalmi hálók eltérései a mérnöki, matematikai alapoktól kezdve az emberi gondolkodás hasonlatosságára épülnek. A legtöbb esetben az MI tanulmányozása során az emberi intelligenciához hasonló attribútumokat próbáljuk felfedezni. Egy érdekes csoportosítása a definícióknak megkülönbözteti a gondolati folyamatokat és a következtetést a viselkedéstől (Russell–Norvig 2005). Rendező elvként az emberi viselkedéshez hasonlatosságot és az ideális viselkedést (Szűts–Novák–Szűts 2019), racionalitást tekintik, amely alapján az alábbi irányzatok különülnek el.

- Emberi módon gondolkodó rendszer.
- Emberi módon cselekvő rendszer.
- Racionálisan gondolkodó rendszer.
- Racionálisan cselekvő rendszer.

A négy irányzat követői közötti nézetletérés színesíti a kutatásokat.

Kiforrott, egyszerűsített definíciót alkalmaz az Európai Unió, amely szerint az MI a gépek emberhez hasonló képességeit jelenti, mint például az érvelés, a tanulás, a tervezés és a kreativitás. Lehetővé teszi a technika számára, hogy érzékelje környezetét, foglalkozzon azzal, amit észlel, problémákat oldjon meg és konkrét cél elérése érdekében tervezze meg lépéseit. A számítógép nemcsak adatokat fogad, hanem fel is dolgozza azokat és reagál rájuk. Lényeges deklaráció, hogy a tárgyalt rendszerek képesek viselkedésük bizonyos fokú módosítására is, a korábbi lépéseik hatásainak elemzésével és önálló munkával (Európai Parlament 2021).

Az Európai Parlament állásfoglalása a mesterséges intelligenciára és a robotikára vonatkozó átfogó európai iparpolitikáról: „a mesterséges intelligencia és a robotika több iparágat is átformálhat és nagyobb termelési hatékonysághoz vezethet, emellett pedig globális szinten versenyképesebbé teszi az európai ipart és kkv-kat; mivel a nagy adathalmazok, valamint a tesztelési és kísérleti létesítmények rendelkezésre állása nagy jelentőséggel bír a mesterséges intelligencia fejlesztése szempontjából” (Európai Parlament 2019).

Meg kell különböztetnünk deklarálás szintjén a gyenge és az erős MI-t egymástól. A gyenge MI úgy cselekszik, mintha intelligens lenne. Az erős MI valóban gondolkodik, önálló tudata van. Az erős MI elérésének a tesztje a Turing-teszt, amelynek lényege, hogy egy gépnek úgy kell válaszolnia tetszőleges témáról feltett kérdésekre, hogy a kérdező ne tudja megállapítani, nem emberrel kommunikál (Turing 1950).

A fogalmi hálóhoz kapcsolódik még a technológiai szingularitás, amely azt a lehetséges jövőbeli eseményt jelöli, amikor az „emberfeletti” intelligencia megjele-
nése miatt a technológiai fejlődés és a társadalmi változások felgyorsulnak (Szűts–Szűts–Novák 2023), olyan módon és sebességgel változtatva meg a környezetet,

amit a szingularitás előtt élők képtelenek felfogni vagy megbízhatóan megjósolni (Kurzweil 2000). A fejlődés haszna, eredményei is, mint a költséghatékonyság, szintén exponenciálisan fognak növekedni (Kurzweil 2024).

Az Európai Parlament szakterületi szabályozása

Bár az EU kiemelt prioritásként kezeli az MI fejlesztését, ettől függetlenül felhívja a figyelmet a használatának veszélyeire is, ezért szükségesnek tartja a kockázatok figyelembevételét is, aminek érvényre juttatása érdekében törvényt is alkotott.

Az MI-ről szóló törvény célja, hogy egyértelmű követelményeket és kötelezettségeket támasszon az MI-fejlesztők és -felhasználók számára az egyes felhasználási módok tekintetében. Ugyanakkor a rendelet célja a vállalkozások, különösen a kis- és középvállalkozások adminisztratív és pénzügyi terheinek csökkentése is.

A mesterséges intelligenciáról szóló törvény az MI-re vonatkozó első átfogó jogi keret világszerte. A jogszabály biztosítja, hogy az európaiak bízhatnak abban, amit a mesterséges intelligencia kínál.

A javasolt szabályok:

- a mesterségesintelligencia-alkalmazások által létrehozott kockázatok kezelése;
- az elfogadhatatlan kockázatot jelentő MI-gyakorlatok betiltása;
- a magas kockázatú alkalmazások listájának meghatározása;
- egyértelmű követelmények megfogalmazása a nagy kockázatú alkalmazásokhoz használt MI-rendszerekre vonatkozóan;
- konkrét kötelezettségek meghatározása a nagy kockázatú MI-alkalmazások alkalmazói és szolgáltatói számára;
- megfelelési értékelés előírása egy adott MI-rendszer üzembe helyezése vagy forgalomba hozatala előtt;
- európai és nemzeti szintű irányítási struktúra létrehozása.

A szabályozási keret az MI-rendszerek tekintetében kockázati alapú megközelítést alkalmaz, négy kockázati szintet meghatározva: „Minden olyan MI-rendszer, amely egyértelmű fenyegetést jelent az emberek biztonságára, megélhetésére és jogaira nézve, be lesz tiltva, a kormányok által végzett társadalmi pontszámoktól a veszélyes viselkedést ösztönző hangtámogatást használó játékokig.” (Madiaga, 2024). A magas kockázatúként azonosított MI-rendszerek közé került többek között az oktatás is, amely meghatározhatja az oktatáshoz és a szakmai képzéshez való hozzáférést (pl. vizsgák pontozása).

Az MI alkalmazásának kockázatai

A szabályozás különös indokoltságát igazolja a kockázatok számbavétele. Komplex hatásokkal jár a szingularitás, amely a társadalom evolúcióját is befolyásolja. Különös kockázatot jelent az intelligens gépek emberekbe ültetése, egyes forgatókönyvek szerint a 2030-as évekre agyunknak azt a részét, ahol gondolkodunk, összekapcsolhatják a felhővel (Futurism 2021).

Az MI széleskörű alkalmazásában rejlő bizonytalanságok az alábbiakat jelentik:

- Az MI fejlesztését befejezzük annál a határpontnál, amelynél még élvezhetőek az előnyei, de még kontroll van felette.
- Az MI-vel működő rendszer számunkra fekete doboz. A programozója sem tudja egy idő után a gépek öntanulása miatt a működést kontrollálni.
- A privát szféra kérdésköre, hiszen az MI a megadott adatainkból dolgozik. A szenzitív adatok felhasználási köre ellenőrizhetetlen.
- Bizalmi kérdések. Elfogadjuk az MI döntését, diagnózist pl. egészségügyi ellátás esetén?
- Az exponenciális öntanulással az emberi és a gépi intelligencia nagyságrendekkel eltávolodhat egymástól.
- Napjainkban folyamatosan növeljük a digitális lábnyomunkat. Ezt az adathalmazt azonnal rendelkezésére bocsájtjuk az MI-nek. Big Data- és Smart Data-rendszerek szövevénye áll a rendelkezésére rólunk. Az önvédelem elhanyagoltsága is jelentős (Mai–Tick 2021).
- Az MI tőlünk tanul. Amilyen az emberiség, olyanná válik az MI is. Egy kísérletben az öntanuló MI, amely a csevegő szolgáltatáson keresztül szerezte az információit, néhány nap leforgása után már deviáns válaszokat küldött.

Az oktatás területén is felhívták a figyelmet az alkalmazás kockázataira (Dietz 2020; Bowman 2022; Kappel 2023). Nem mindenki számára félelmetes azonban az MI alkalmazása. Japánban a társadalom előregevése miatt 2025-re 370 ezer gondozó fog hiányozni. A civil szektort, a szociális hálót is érintő megoldást a robotizációban látják (Nemes 2019).

Az MI alkalmazásának tapasztalatai az oktatásban

A téma tárgyalásának fókuszát az MI civil szervezeteknél történő alkalmazási lehetősége jelenti, megközelítésünkben azt a logikai ívet követve, hogy a felsőoktatás területén már vannak ezzel kapcsolatos fejlemények, így ezeket hasznosítva, mintegy transzferálva a jógyakorlatokat, hozzájárulhatnak a civil szervezetek hatékonyabb működéséhez. Egyes szerzők szerint négy olyan terület is létezik, ahol az

MI hatékonyan alkalmazható oktatási célok elérésére:

- intelligens tutoráló rendszerek,
- a tanulási folyamat személyre szabása (tananyag tartalmi, tempó, sorrend és nehézségi fok),
- számonkérés számítógépes adaptív értékelésekkel,
- adminisztrációs feladatok automatizálása (pl. jelenlétek vezetése) (Lu–Harris 2018).

Marr szerint is négyféle módon használható fel az MI az oktatásban:

- A tanárok repetitív tennivalóinak átvételére (adminisztráció és értékelés).
- A tanulók előrehaladásának pontos nyomon követésére.
- A tanulás személyre szabására, mivel a jelenlegi rendszerben az oktatók nem tudnak egyéni tanulási élményt nyújtani.
- Az oktatás elérhetőbbé tételére MI-megoldások, globális eszközök, osztálytermek biztosítása (Marr, 2022).

Más megközelítésben az MI a következő területeken alkalmazható az oktatásban: automatikus osztályozási rendszer, ismétlő emlékeztetés, tanári visszajelzés, virtuális tanár, személyre szabott tanulás, adaptív tanulás, kiterjesztett és virtuális valóság, szókinccsnek és ismeretnek megfelelő szövegek, intelligens egyetem és a távoktatás (Yufeia et al. 2020; Karl 2024).

A tanárok a gépekkel támogatott gyakorlatok és az MI oktatásban alkalmazása kapcsán számos kihívással és hátrányokkal is szembesültek (Hernando et al. 2019; Czine 2024). A pedagógusok részéről gyakori az elutasítás, a kontrollálhatatlan MI-használattól való félelem, ennek következtében pedig felmerül az alkalmazások korlátozása vagy egyenesen tiltása a tanulók körében. Napjainkban egyes egyetemek már teljesen megtiltották a ChatGPT használatát, mások azonban szorgalmazzák annak minél kiterjedtebb alkalmazását (Verma 2023).

Egy tanulmány azt vizsgálta, hogy az olyan generatív MI-eszközök, mint pl. a ChatGPT vagy a Google Bard, milyen hatást gyakorolnak a felsőoktatás szereplőire, elsősorban a bölcsészet- és társadalomtudományok területén. Megállapították, hogy a felsőoktatásban a hatékonyság javulásához és az egyenlő hozzáféréshez vezethet, de bizalmi kérdéseket is felvet. A szerzők szerint a felsőoktatási szereplőknek egyértelműen kell kommunikálniuk az MI várható hatásairól, hogy minél gyorsabban kialakíthassák a helyes használat kultúráját (Marciniak–Baksa 2023).

Egy másik kutatás eredményei alapján a tanárok szerint a személyük és a tanításban betöltött szerepük pótolhatatlan és kiválthatatlan az MI által. Bár ezzel a tanulók is egyetértenek, azonban a többségük elfogulatlanabb értékelőnek tartja a gépi intelligenciát, mint az oktatót. A tanulási, tanítási és általában a magyarázó tevékenységek terén elutasítóbbnak mutatkoznak az MI-vel szemben. Abban viszont egyetértenek, hogy a többség a távoli jövőbe teszi az MI-technológiák tanórai használatát (Bokor 2023).

A szövegalkotó MI-k ugyan gondolkodni nem képesek, de a legújabb fejlesztések alapján képesek érvelni, így válaszaik nem vagy csak nehezen különböztethetőek

meg az emberekétől (Susnjak 2022; Domokos–Baracskai 2022; Terwiesch 2023; Kőkuti et al. 2023).

Az MI alkalmazása az egyetemek oktatási tevékenységében szintén számos kockázatot vet fel:

- az oktatók hallgatókba vetett bizalmát veszélyeztetheti;
- a csalástól való félelem miatt retrográd oktatásmódszertani változások jelentkezhetnek;
- a hallgatóknak a tanulás értelmességébe vetett hitét ingathatja meg (Buda, 2024).

A plágium segítségével készülő házidolgozatok megelőzése érdekében szükséges lenne a hallgatókat minél korábban tájékoztatni ennek nem megfelelőségéről (Cotton et al. 2023). A hallgatókban az oktatói prevenció és értelmezési keretek hiányában felvetődhet a tanulás értelmetlensége, sőt a felfedezés és az önfejlesztés élvezete is elveszhet (Macfarlane 2022).

Fontos szempont az is, hogy az MI használata az oktatók tehermentesítésében is segíthet, mert a hallgatói házidolgozatok, számonkérések gyorsabb és objektívebb oktatói értékelésére nyílhat lehetőség, amely a személyre szabott visszajelzést is magában foglalhatja (Gao 2021).

Egy tanulmány az MI konkrét alkalmazásának gyakorlati vonatkozásait veszi górcső alá, mint pl. tanmenet összeállítása, óratervírás, órai munka vagy javítás és értékelés. Az MI tehermentesítheti a tanárokat, továbbá valós időben szolgáltatathat tartalmat vagy válaszokat, amelyek előkészítésére a tanárnak hosszabb időre lenne szüksége. Az MI a diákok önálló tanulását is segítheti stresszmentes konzultációkat biztosítva, és a differenciálásban is hasznunkra válhat. A tanulmány a jelenlegi lehetőségek bemutatásával bátorítja a pedagógusokat az MI használatára az oktatási gyakorlatukban (Baditzné–Jakab 2023).

A mesterséges intelligencia használata a társadalomtudományi kutatások számára is egyre nélkülözhetetlenebbé válik, mert segítségével hatalmas adatmennyiség dolgozható fel, és a programok előrejelzéseket is adhatnak. Az egyetemi és kutatóintézeti kutatások területén is javasolt lenne az alkalmazásuk, de az MI terjedését akadályozhatja, hogy az ingyenes verziók csak korlátozottan használhatóak, bár a MI-n alapuló alkalmazások kiválóan alkalmasak a digitalizált anyagok kvalitatív kutatására is (Rajki 2023).

A nagyszámú potenciális lehetőség ellenére az iskolák és az egyetemek egyelőre csak lassan kezdik el alkalmazni a felsorolt megoldásokat, és ennek csak kisebb részben oka a forráshiány. A háttérben az MI oktatási alkalmazhatóságával kapcsolatban a bizalom hiánya inkább a visszatartó erő (Buda 2024). Mint láthatjuk, a felsőoktatás területén már szerteágazó tapasztalatok vannak az MI alkalmazásával kapcsolatban, amelyeket hasznosítva a jógyakorlatok hozzájárulhatnak a civil szervezetek hatékonyabb működéséhez.

Az MI alkalmazásának lehetőségei a civil szervezetek munkájában

A civil szervezetek munkája közvetlenül és közvetetten járul hozzá a társadalmi jólét, a fenntarthatóság, valamint a társadalmi kohézió előmozdításához, sokszor olyan területeken, ahol az állami vagy piaci szereplők korlátozottan tudnak jelen lenni (Balázs 2021; Rajcsányi et al. 2013; Bacsza-Bán–Cserné 2023). Az a civil szervezet tekinthető közhasznú szervezetnek, amely a létesítő okiratában megjelölt közfeladat teljesítésére irányuló tevékenységet végez, emellett előmozdítja a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítését, vagyis a célcsoportja túlmutat a szervezet tagjain, munkavállalóin, önkéntesein (2011. évi CLXXV. 2.§ (6.) törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről).

Az MI az élet szinte minden területén egyre nagyobb mértékben érezteti hatását. Amellett, hogy az MI-technológia gyorsabb és pontosabb döntéshozatalt tesz lehetővé, lehetőséget biztosít arra is, hogy a civil szervezetek innovatív megoldásokat alkalmazzanak a társadalmi kihívásokra. A civil szférának ugyanakkor kiemelt felelőssége van abban is, hogy az MI-t etikus, átlátható és diszkriminációmentes módon használja, figyelembe véve az adatvédelem és a technológiai esélyegyenlőség kérdéseit is (Gümüşay–Von Richthofen 2022).

A következőkben azon területek kerülnek részletesebb taglalásra, melyeken az MI-alapú technológiák érdemben tudják támogatni a civil szervezetek munkáját.

A civil szervezetek gyakran dolgoznak nagy mennyiségű adattal, gyűjtnek információkat különböző forrásokból – kérdőívalapú- és közvélemény-kutatásokból –, tárolnak közreműködőikről, tagjaikról adatokat. Az MI-algoritmusok képesek automatizálni és ezáltal időben jelentősen lerövidíteni a nagy mennyiségű adatok feldolgozását, amely nemcsak a gyorsabb elemzések elkészítését teszi lehetővé számukra, hanem a pontosabb és időben rövidebb döntéshozatalt is. Ez például a segélyezési programok célcsoportjainak azonosításában és bírálatában jelentős segítség lehet.

Az információk bizalmas kezelése, az integritás és a magánélet védelme, valamint a rendszerek rendelkezésre állásának biztosítása ugyanolyan fontos azonban a nonprofit és civil szervezetek számára is, mint bármely más egyesületnek, ezért biztosítaniuk kell a saját védelmüket, személyzetüket és rendszereiket a kiberbiztonsági sebezhetőségtől. Ráadásul a civil szervezetek között számos emberi jogi és politikai aktivista van, akik hatványozottabban vannak az online térből jövő támadásoknak kitéve. Az MI nemcsak a szervezetek adatainak védelmére használható fel, hanem a hackertámadások előrejelzésére, a kibernetikus fenyegetések felismerésére és a védekezési stratégiák automatizálására is, amely ezáltal nagyban hozzájárulhat a szervezetek biztonságos működéséhez (Mierzwa–Scott 2017).

A civil szervezetek működésük olykor jelentős részét az adományokból befolyó támogatásokból fedezik. Egy MI-alapú alkalmazással lehetőség nyílna arra, hogy célzottan szólítsák meg a potenciális adományozókat, személyre szabott ajánlatokat készítsenek, mint egy jól átgondolt és lépésről-lépésére felépített marketing-kampányban.

A chatbotok használatával a civil szervezetek azonnal válaszolhatnak az érdeklődők kérdéseire, amely nemcsak gördülékenyebbé teszi a kommunikációt, de az elköteleződés mértékét is növelni tudja (Nguyen et al., 2022; Kim et al., 2022). A Zhang és munkatársai által végzett vizsgálat ugyan azt mutatta ki, hogy a pénzügyi szolgáltatások terén a befektetők általában az emberi tanácsadást részesítik előnyben, és megbízhatóbbnak tartják az MI által nyújtott javaslatoknál, ám egy másik tanulmányban a kutatók igazolni tudták, hogy adományozók esetében az elkötelezettségre az MI – vagyis egy nem személyalapú rendszer – nincs negatív befolyással (Zhang et al. 2021; Alkamoua 2023).

Nemcsak a támogatók megszólításában, de az adott szervezet tevékenységének minél szélesebb körű kommunikációjában is segítséget jelenthet az MI. Az érzelmek elemzésén és az emberek döntési folyamatain alapuló algoritmusok által lehetővé válik jobban megérteni a célközönséget és olyan üzeneteket generálni, amelyek nagyobb hatást gyakorolnak rájuk, így akár egy kampánystratégia is folyamatosan optimalizálhatóvá válik (Verma et al. 2021).

Az MI-alapú rendszerek az adatok elemzése révén képesek előre jelezni olyan veszélyeket, mint például az időjárás viszonyosságok, természeti csapások, ezért nagy segítségére lehetnek a humanitárius szervezeteknek is a katasztrófakezelésben. Egy időben jelzett vészhelyzet esetén nemcsak a megfelelő előkészületek történhetnek meg, de hatékonyabbá tehető az erőforrások elosztása is, mivel a segítségnyújtó szervezetek könnyebben azonosíthatják a leginkább rászoruló közösségeket (Wright–McElwee 2020). Johansson–Eriksson (2020) arra is rávilágítanak tanulmányukban, hogy környezetvédelmi projektjeikben miképp használhatják a civil szervezetek az MI-t, például az illegális erdőirtás és halászat felderítésére vagy akár a biodiverzitás nyomon követésére, hiszen az MI-algoritmusok képesek elemezni távoli adatokat és műholdfelvételeket is, ezáltal időben észlelik, a fenntarthatósági problémák kialakulásának veszélyét (Johansson–Eriksson 2020).

A digitalizáció és az MI térnyerése módosította a munkaerőpiacon elvárt készségeket is. Az MI leginkább a kognitív és manuális készségeket képes leutánozni, ugyanakkor megnövelte a keresletet az MI fejlesztéséhez és értő használatához szükséges készségek iránt. A „Future of Jobs Report 2023” jelentés szerint 2027-re az analitikus gondolkodás, a kreatív gondolkodás, a mesterséges intelligenciához való hozzáértés és a nagymennyiségű adatokban (Big Data) való tájékozódás lesznek a legkeresettebb készségek, vagyis igazoltan a korábban említettekhez, a kognitív és technológiai készségek kerülnek fókuszba (Future of Jobs Report 2023). A nyitottság és az egész életen át tartó tanulás szintén a növekvő keresletet jelentő készségek közé fognak tartozni, viszont tízből hat munkavállalónak képzésre lesz szüksége ahhoz, hogy ezzel lépést tudjon tartani. Ehhez azonban csak az 50%-uk fog tudni hozzájutni.

Az OECD 2023-as jelentése szerint az alacsony képzettségű munkaerő van leginkább kitéve az automatizálás veszélyének, és azok számára, akik nem rendelkeznek a megfelelő digitális kompetenciákkal, technológiai tudással, egyre fontosabbá válik azon központi intézkedések megtétele, melyek segítik a munkaerő-piaci felzár-

kóztatásukat (OECD Employment Outlook 2023). Ebben a civil szervezetnek is kiemelt szerep jut: ingyenes képzések, workshopok szervezésével hozzájárulhatnak a hátrányos helyzetű közösségek digitális írástudásának javításához, adományprogramokon keresztül a technológiai eszközökhöz való hozzáférésükhöz. Az MI-alapú rendszerekkel hatékonyabban juttathatják el az információkat a digitális szegénységben élők számára, például olyan alkalmazások fejlesztésével, amelyek segítik a kormányzati vagy szociális szolgáltatásokról való informálódást, a munkalehetőségekről és képzésekről szóló tájékoztatást.

Civilek jó gyakorlatai és kihívásai az MI alkalmazásában

Számos közelmúltban megjelent tanulmány számol be az MI társadalmi folyamatok jobbítása érdekében történt felhasználásáról. Az Amnesty International és az ElementAI bemutatta, hogyan használható az MI arra, hogy egy online oldalon a nőkkel szembeni visszaéléseket a moderátorok minél előbb azonosítani tudják, és hatékonyan tudjanak fellépni ezek ellen (Amnesty International–ElementAI 2019).

Az „AI for Social Good” (AI4SG) mozgalom abból a célból jött létre, hogy interdiszciplináris partnerségeket hozzon létre, amelyek középpontjában a fenntartható fejlődési célokat szolgáló MI-alkalmazások állnak. Útmutatót adnak az MI-kutatóknak és az alkalmazási területek szakértőinek a sikeres, hosszú távú együttműködések kialakításához, valamint meghatározzák a társadalmi jólétet szolgáló jövőbeli MI-alkalmazások kulcsfontosságú lehetőségeit (Tomašev et al. 2020).

A Makerere Egyetem mesterséges intelligenciával foglalkozó kutatócsoportja, amely az ENSZ támogatását is élvezi, a Microsoft Research és más egyetemek együttműködésével létrehozott egy online mezőgazdasági piacot Ugandában, amely a termelők és a felvásárlópiac közötti kommunikációt segíti, így a gazdák célirányosan olyan terményeket állítanak elő, melyekre biztosan lesz felvásárlói igény (Newman et al., 2018). Említésre méltó a Maui United Way közösségi nonprofit szervezet MI-alapú alkalmazása is, amellyel műholdképek alapján vizualizálják a térség élelmiszerellátottságát, és ezt osztják meg Maui megye érintettjeivel az ellátás bizonytalanságával szembeni hatékony fellépés érdekében. Darfur konfliktuszónáiban szintén egy MI-alkalmazás segítségével készült műholdas képeket használtak fel arra, hogy a leégett falvakat beazonosítsák és a szegénység – ezáltal a szükséges segítség – mértékét meghatározzák (Cornebise et al. 2018).

Számos példa hozható fel olyan civil szervezetekre is, amelyek az MI-t alkalmazzák küldetésük előmozdítására. A Jacaranda Health elnevezésű szervezet például az MI segítségével tájékoztatja az anyákat a terhességi ellátással kapcsolatos információkról. A beutalók a PROMPTS (PROmoting Mums through Pregnancy Through SMS) szolgáltatáson keresztül történnek, amely sms-ben küld üzeneteket a kismamáknak az egészségtudatos magatartásuk ösztönzésére.

A HSR.health egy olyan egészségügyi technológiai szervezet, amely adatvizualizációs eszközökkel nyert betekintést az egészség és betegség társadalmi-környezeti

tényezőibe, valamint ezek által igyekszik feltérképezni az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés akadályait. Célja, hogy a politikai döntéshozóknak több információt nyújtson, amelyek segítségével megtehetik a szükséges lépéseket az egészségügyi egyenlőtlenségek kezelése érdekében (Balidemaj 2024).

Az Amazon Web Services (AWS) Nonprofits szervezet tapasztalatai szerint, a technológiát bevezető és magas digitális jártassággal rendelkező civil szervezetek több szempontból is felülmúlják az alacsonyabb digitális érettséggel bíró társaikat: a jelentések szerint négyszer nagyobb valószínűséggel érik el küldetésük céljait és kétszer nagyobb valószínűséggel tapasztalnak javulást a működésük hatékonyságában. További előnyök közé tartoznak a motiváltabb alkalmazottak – hisz a kevésbé kedvelt, rutinszerű vagy nagy adminisztrációs terhet jelentő feladatok csökkenthetőek –, egészségesebb a szervezeti kultúra és alacsonyabb a munkatársak kiégésének kockázata. A civil szervezetek közel háromnegyede egyetért azzal, hogy a digitális átalakulás létfontosságú a jövőben a szervezetük számára, mégis csupán a 12 százalékukat tekinthetjük „digitálisan érettnek”, vagyis késznek arra, hogy a technológiára és az adatokra támaszkodva optimalizálják működésüket és maximalizálják küldetésük hatását (Balidemaj 2024).

Fontos azonban megjegyezni, hogy miközben az MI nagy potenciállal rendelkezik a civil szervezetek munkájában is, nem hagyhatóak figyelmen kívül az etikai megfontolások sem, mert bár számos lehetőséget kínál, nagy hírnév- és/vagy pénzügyi károkat is okozhat egy egyesületnek, ha nem körültekintő az alkalmazása. A civil szervezeteknek nyújtott etikai iránymutatás némi megkülönböztetést igényel a szervezet értékeit és küldetését, valamint az általuk preferált etikai megközelítést illetően (Sheehan–Sarrantonio 2020). A civil szektorból érkező etikai aggodalmaknál a kutatók 13 kockázati tényezőt azonosítottak, melyeket 4 témakörbe csoportosítottak:

1. Bizalmassági kockázatok.
2. Elfogultsági kockázatok.
3. Bizalom/átláthatóság kockázata.
4. Szervezeti hatékonysággal kapcsolatos kockázatok (Balidemaj 2024).

Szakemberek szerint ahhoz, hogy a civil szervezetekben széleskörű legyen az MI használata, több dologgal is meg kell birkózni. A szervezetek többsége mivel nem biztosít képzéseket vagy irányelveket, ezért a munkavállalók joggal érezhetik azt, hogy nincsenek felkészülve az MI kockázatainak kezelésére. Sheehan–Sarrantonio (2020) kutatása is alátámasztotta, hogy a civil szervezetek 83%-a igényelné az etikai keretrendszert, mielőtt az MI alkalmazása megjelenne az ágazatukban. Ha az egyének tisztában is vannak az MI használatának előnyeivel a munkahelyi feladataikban, nem biztos, hogy biztonsággal kezelik azt, amíg hiányoznak az etikai irányelvek.

Emellett fontos lenne a személyes adatok védelmére is nagyobb hangsúlyt fektetni, hisz a civil szektorra jellemző, hogy a támogatásban résztvevők bizalmas adataihoz mások is hozzáférhetnek, ilyen téren nem védik az egyént.

A szervezeteknek viszont fontos megőrizniük a jó hírnevüket, mert ha helytelenül vagy kárt okozó módon használják az MI-t, az hosszútávon negatívan hathat a megbízhatóságukra is.

Mivel nincs egyetlen előnyben részesített eljárásrend az MI felhasználására vonatkozóan, szakemberek szerint minden szervezetnek egyéni igényfelmérést kell végeznie, egyrészt azért, hogy lássák, az MI integrációja milyen szinten valósulhat meg a személyes és szakmai alkalmazásban, másrészt azért, hogy a bevezetés előnyeivel és felmerülő aggályaival tisztában legyenek. Csak ezek tükrében fognak tudni megfelelő etikai keretet adni, figyelembe véve ehhez olyan egyéni sajátosságokat is, mint a szervezet nagysága, kultúrája, értékrendje (Balidemai 2024).

Linda Widdop (2024), civil szervezetek munkáját segítő technológiai szakember szerint a szervezetekben uralkodó „digitális szegénység” leküzdésére több lehetőség is fennáll:

- olyan digitális jövőkép és stratégia kidolgozása, amely összhangban van a küldetésükkel, céljaikkal, s amely meghatározza azokat a kulcsfontosságú területeket, ahol a technológia hozzáadott értéket teremthet;
- olyan digitális kultúra és kapacitás kialakítása, amely elősegíti az innovációt, a tanulást és az együttműködést, s amely képessé teszi a személyzetet és az önkénteseket a technológia hatékony használatára;
- olyan partnerek és finanszírozás keresése, amely támogatja a digitális átalakulást, s amely hasznosítja a technológiai vállalatok, alapítványok és adományozók szakértelmét és erőforrásait (Widdop 2024).

Ajánlások a civil szervezetek és a felsőoktatás együttműködésére

Az egyetemek ún. „harmadik missziója” a hagyományos oktatási és kutatási feladatok mellett a társadalmi szerepvállalásra utal, amely során az intézmények aktívan részt vesznek a társadalom és a gazdaság fejlődésének előmozdításában (Varga 2022; Bacsá-Bán–András 2022). Ez a koncepció az egyetemek azon felelősségét hangsúlyozza, hogy tudásukat és erőforrásaikat szélesebb közösségek szolgálatába állítsák, közvetlen hasznot hozva a társadalom tagjai számára. A harmadik misszió konkrét formái közé tartoznak a helyi közösségek támogatása, az innováció és a vállalkozói szellem előmozdítása, valamint a különböző szervezetekkel, vállalatokkal való együttműködések (Balázs et al. 2020; 2021, Varga 2023). Ide sorolható az is, hogy az egyetemek olyan oktatási és kutatási projekteket fejlesztenek ki, amelyek közvetlenül foglalkoznak társadalmi kihívásokkal, például a fenntarthatóság, az egészségügy (Kovács 2023) vagy a digitális szakadék csökkentésével (Inzelt 2018).

A felsőoktatás civil szervezetekkel való együttműködésének egyik megvalósulási formája lehet az MI terjesztésében, hogy az egyetemek szervezett képzések és tanfolyamok keretében a civil szervezetek munkatársainak és önkénteseinek adják át a szükséges tudást és készségeket ahhoz, hogy hatékonyan használják és népszerűsítsék az MI alkalmazásait, olyan kulcsfontosságú témákban, mint a

korábban is említett etikai vonatkozások, adatvédelem és adatbiztonság vagy szervezeti elszámoltathatóság (Molnár 2010). Másrészt a felsőoktatási intézmények közvetlenül, a társadalom különböző rétegei számára is szervezhetnek olyan edukatív programokat, nyílt eseményeket, amelyekkel bővíthető az MI-vel kapcsolatos ismeretek köre. Arra azonban tekintettel kell lenniük, hogy a technológiai innovációk iránti bizalom kérdése összetett: a demográfiai tényezők, mint a kor, az iskolai végzettség és a jövedelmi helyzet, mind befolyásolják, hogy egy adott csoport mennyire fogadja el vagy utasítja el ezeket a fejlesztéseket. A felsőoktatási intézményeknek, a technológiai vállalatoknak és a nonprofit szervezeteknek éppen abban van a felelőssége, hogy olyan programokat dolgozzanak ki, melyekkel ez a fajta technológiai bizalmatlanság csökkenthető, és elősegítsék az MI széleskörű társadalmi integrációját.

Jó példa az egyetemek és a civil szervezetek közötti együttműködésre a Stanford Egyetem és a Partnership on AI közös projektje. A Partnership on AI egy globális civil szervezet, amely különféle iparági szereplőket, kutatóintézeteket és technológiai vállalatokat hoz össze, hogy az MI etikus és felelős használatát előmozdítsák. A Stanford Egyetem Human-Centered AI Institute-ja (HAI) részt vesz a szervezet kutatási programjaiban, ahol közösen dolgoznak az MI átláthatóságának és társadalmi elfogadásának növelésén, emellett folyamatosan együttműködnek az MI-alkalmazások etikai kérdéseiről szóló nyilvános fórumok és műhelyek szervezésében. Ezek az események a civil szektor számára biztosítottak platformot arra, hogy megértsék, hogyan lehet az MI-technológiát felelősen alkalmazni az olyan közösségi projekteknél, mint a közegészségügy vagy a munkaerő-piaci átképzések (Stanford University–HAI 2024).

Az Oxford Internet Institute (OII) egyetemi kutatói és doktoranduszai rendszeresen részt vesznek olyan workshopok és képzések szervezésében, melyekre meghívják a civil szervezetek képviselőit is, hogy egyes társadalmi kérdésekre közös válaszokat találjanak. Az OII elsősorban a technológia felől közelít, a 2023-ban megrendezésre került MozFest keretében például Kenyába látogattak el, ahol nemcsak a felelős technológiai használatról edukálták az afrikai, többek között civil szervezeti résztvevőket, de azt is körbejárták, Afrika miként tud hozzájárulni a feltörekvő technológiákról, főként az MI-vel kapcsolatos globális beszélgetésekhez (Salem–Chabikwa 2023).

A Montreali Egyetem az egész világra kiterjedő társadalmi konzultációt szervezett 2017-ben, melyen kutatók, civil szervezetek képviselői, kormányzati szakértők és állampolgárok vettek részt. A találkozó célja az volt, hogy etikai irányelveket fogalmazzanak meg az MI fejlesztésére és alkalmazására vonatkozóan. A létrejött dokumentum egyedülálló abban, hogy széleskörű társadalmi párbeszéd eredményeként jött létre, és példátlan módon vonta be a civil szektort a tervezési és döntési folyamatokba. A montreali nyilatkozat végül 10 etikai elvet fogalmazott meg, a magánélet védelmétől az átláthatóságon át az egyenlőségig (Déclaration de Montréal IA responsable 2024).

A felsorolt nemzetközi példák alapján jól látható, hogy a felsőoktatási intézmények az MI etikai kérdéseivel kapcsolatban támaszkodnak a civil szféra meglátásaira is, állásfoglalásukat beépítik azokba a nyilatkozataikba, amelyek a társadalom egészét érintő kérdésekre vonatkoznak. Úgy véljük ez hazai szinten is megvalósítható lenne, és ebben kezdeményező vagy összefogó szerepet vállalhatnának azok az egyetemek, akiknek már régebb óta működnek olyan szakirányú képzéseik, amelyek tartalmukban a civil szervezetekhez kötődnek. Feltételezhetően az együttműködések révén jobban belelátanak egymás tevékenységébe és kölcsönösen tudnák támogatni a felsőoktatás és a civil szektor közötti kommunikációt, információátadást.

Magyarországon 2023-ban került bejelentésre a Budapesti Műszaki Egyetem által szervezett konferencián, hogy 2025 januárjától már a felsőoktatás mester-szakos kínálatában is lesz MI-vel kapcsolatos speciális képzés. Közben egyre több egyetem tervezi bevezetni az ún. mikrotanúsítvány-rendszert is, amely rövidebb tanfolyamok elvégzését igazolná akár a digitális készségek vagy MI-vel kapcsolatos ismeretek terén (Innotéka 2024). Vélelmezzük, hogy a civil szervezetek is kapacitálhatnának ezekből a fejlesztésekből, a mikrotanúsítványok bevezetésével elsősorban a civil szektorban dolgozók MI-vel kapcsolatos edukációja valósulhatna meg, rövid távú és célzott tartalmú formában, amely a későbbiekben kiterjeszthető lenne a civil szervezetek célcsoportjaira is továbbképzési és felzárkóztatási programok keretében.

Összegzés

Az MI fogalmára számos meghatározást találunk, amelyek elsősorban az emberi gondolkodás és viselkedés hasonlóságán, valamint a racionális működésen alapulnak. Az Európai Unió egyszerűsített definíciója szerint az MI a gépek emberhez hasonló képességeit jelenti, vagyis alkalmasak például az érvelésre, tervezésre, tanulásra, kreativitásra.

A technológiai szingularitás elmélete a mesterséges intelligencia fejlődését olyan gyors üteműnek írja le, hogy felerősödtek azok a hangok, amelyek a biztonsággal és etikus használattal kapcsolatos szabályrendszerek megalkotását sürgetik. Az Európai Parlament kockázati alapú megközelítést alkalmaz, vagyis az MI-ről szóló törvénye egyértelmű követelményeket és kötelezettségeket támaszt az MI fejlesztőivel és felhasználóival szemben, emellett célja felhívni a figyelmet az MI előnyeire is, amelyek például a vállalkozások, szervezetek adminisztratív és pénzügyi terheit csökkenteni tudják.

Az oktatás a magas kockázatú MI-rendszerek közé került besorolásra, mert emellett, hogy számos előnye lehet (intelligens tutorálás, személyre szabott tanulás, adaptív értékelés), jelentős kockázati tényezőket is magába foglal, mint a technológia átláthatatlansága, a privát szféra sérülése, a tanulási önállóság és kreativitás elvesztése vagy a diákok hitének megingása a tanulás hasznosságában.

A felsőoktatásban az MI-rendszerek alkalmazása valóban a hatékonyság javulásához és a hozzáférés demokratizálódásához vezethet, azonban bizalmi kérdéseket is felvet, ezért fontos, hogy a felsőoktatási szereplők transzparens kommunikációt folytassanak, az MI helyes használati kultúrájának minél gyorsabb kialakítása érdekében.

Az MI számos módon támogathatja a civil szervezetek munkáját is az adminisztratív feladatoktól, az adománygyűjtések automatizálásán át, a humanitárius segélyezésig, azonban akárcsak az oktatás területén, itt is lényeges, hogy megfelelő módon kerüljenek felhasználásra ezek a rendszerek. Azok a civil szervezetek, amelyek nagyobb digitális érettséggel rendelkeznek és ki tudják aknázni az MI-ben rejlő lehetőségeket a munkavégzésük során, bizonyítottan jobban teljesítenek céljaik elérésében, hatékonyabbak működésükben és kevesebb terhet tesznek a munkavállalókra is, ami által alacsonyabb a kiegészítő kockázata. Ugyanakkor az MI alkalmazásának etikai kérdései számukra is kihívásokat hordoznak, főként a bizalom, elfogulatlanság, átláthatóság tekintetében. Ezért fontos, hogy a civil szervezetek megfelelő etikai irányelveket alakítsanak ki az MI alkalmazására, figyelembe véve az egyéni sajátosságokat, a szervezet méretét, értékeit és céljait. A civil szervezeteknek hosszú távú digitális stratégiát kell tehát kidolgozniuk, ösztönözve az innovációt és a tanulást, a szükséges támogató partnerek és finanszírozási források megtalálásával. Ennek érdekében szorosabb együttműködésre lenne szükség a felsőoktatási intézményekkel, amelyek a legfrissebb technológiai információk és a legújabb innovációk ismeretében naprakész tudást és hatékony felkészítést tudnának adni nemcsak a civil szektorban dolgozók, hanem közvetlenül a társadalom tagjai számára is, különböző programok, műhelymunkák, képzések keretében.

Irodalom

- Alkamoua, Z. (2023): *The Impact of Artificial Intelligence on Donor Engagement For nonprofit Organizations*. 10.13140/RG.2.2.27126.78409.
- Bacsa-Bán A.–András I. (2022): Technikusképzéstől a szakmaipedagógus-képzésig: USR a Dunaújvárosi Egyetemen. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 137–147.
- Bacsa-Bán A.–Cserné P. M. (2023): A pedagógusképzés alternatív útjai, egy civil szerveződés jó példája. *Civil Szemle*, 20., (7), pp. 123–137.
- Baditzné P. K.–Jakab L. (2023): A mesterséges intelligencia alkalmazási lehetőségei a tanításban: kezdeti tapasztalatok és jó gyakorlatok. *Anyanyelv-pedagógia*, 16., 2023/3. doi.org/10.21030/anyp.2023.3.3
- Balázs, L.–Rajcsányi-Molnár, M.–András, I.–Sitku, K. (2021): Social Responsibility and Community Engagement at a Hungarian Regional University. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 21., (1), pp. 54–63.
- Balázs L.–Rajcsányi-Molnár M.–András I.–Sitku K. (2021): Társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatásban – egy hazai jógyakorlat bemutatása. *Civil Szemle*, 17., (3), pp. 5–25.
- Balázs, L.–Rajcsányi-Molnár, M.–András, I.–Sitku, K. (2021): Social Responsibility and Community Engagement at a Hungarian Regional University. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 21., (1), pp. 54–63.

- Balázs L. (2021): Fenntarthatóság a civil szervezetek vezetésében: Civil szervezetek vezetőinek szervezet- és szociálpszichológiai összehasonlító vizsgálata. *Civil Szemle*, 18., (4.), pp. 55–74.
- Balidemaj, V. (2024): *Artificial Intelligence Integration, Concerns, Benefits, and the Need for Ethical Policies for Community Foundations and Nonprofit Organizations*. All Dissertations. 3697. https://open.clemson.edu/all_dissertations/3697 (2024. 10. 05.)
- Bokor, T. (2023): A mesterséges intelligencia alkalmazása az oktatásban – kihívások és következmények technológiai variáns szempontból, In: Kovács Z. (Szerk.): *A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásainak átfogó vizsgálata*. Budapest: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, pp. 114–129.
- Bowman, E. (2022): *A new AI chatbot might do your homework for you. But it's still not an A+ student, in NPR*. <https://www.npr.org/2022/12/19/1143912956/chatgpt-ai-chatbot-homework-academia>
- Buda, A. (2024): A sokszínű mesterséges intelligencia. *Educatio*, 33., (1), pp. 1–12.
- Cornelise, J.–Worrall, D.–Farfour, M.–Marin, M. (2018): Witnessing atrocities: quantifying villages destruction in Darfur with crowdsourcing and transfer learning. In: *Proc. AI for Social Good NeurIPS2018 Workshop*, Montreal: NeurIPS '18.
- Cotton, D. R. E.–Cotton, P. A.–Shipway, J. R. (2023): Chatting and cheating: Ensuring academic integrity in the era of ChatGPT. *Innovations in Education and Teaching International*. [Doi.org/10.1080/14703297.2023.2190148](https://doi.org/10.1080/14703297.2023.2190148)
- Czine, Á. (2024): Words, phrases, thoughts without heart and soul. *Magyar Nyelvőr*. 148., Special Issue. *Déclaration de Montréal IA responsable*. <https://montrealdeclaration-responsibleai.com/about/> (2024. 11. 17.)
- Dietz F. (2020): A mesterséges intelligencia az oktatásban: kihívások és lehetőségek. *Scientia et Securitas*, 1., (1), pp. 54–63.
- Domokos, B.–Baracska, Z. (2022): On the other Side of Technology: Examining of Different Behavior Patterns with Artificial Intelligence. *Acta Polytechnica Hungarica*, 19., (9.), pp. 67–83.
- Európai Parlament (2019): *A mesterséges intelligenciára és a robotikára vonatkozó átfogó európai irányelv*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0081_HU.html (2021. 09. 10.)
- Europe Parliament (2021): *What is artificial intelligence and how is it used?* <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20200827STO85804/what-is-artificial-intelligence-and-how-is-it-used> (2023. 09. 10.)
- Futurism (2021): Kurzweil Claims That the Singularity Will Happen by 2045. *Futurism*. <https://futurism.com/kurzweil-claims-that-the-singularity-will-happen-by-2045> (2021. 12. 07.)
- Gao, J. (2021): Exploring the Feedback Quality of an Automated Writing Evaluation System Pigai. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 6., (11), pp. 322–330. doi.org/10.3991/IJET.V16I11.19657
- Gümüşay, S.–von Richthofen (2022): The Promises and Perils of Applying AI for Social Good in Entrepreneurship. *Zenodo*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5776857>
- Hernando, B. T.–Pérez, V.–Yolanda, G.P. (2019): Artificial Intelligence and Education Challenges and disadvantages for the teacher 1. *Arctic medical research*, 72., pp. 30–51.
- Innotéka (2024): *Érkezik Levente és jönnek az MI mesterképzések*. https://www.innoteka.hu/hir/erkezik_levente_es_jonnek_az_mi_mesterkepzesek.1792.html (2024. 11. 17.)
- Inzelt, A. (2018): *A felsőoktatás harmadik missziója*. https://www.researchgate.net/publication/325426516_A_felsooktatas_harmadik_misszioja. (2024.10.02.)
- Johansson, K.–Eriksson, J. (2020): AI and Remote Sensing in Environmental Protection. *Sustainable Development Review*, 14., (4.), pp. 205–220.
- Kappel, E. S. (2023): How Might Artificial Intelligence Affect Scientific Publishing? *Oceanography*, 36., (1).

- Karl, É.–Nagy, E.–Molnár, Gy.–Szűts, Z. (2024): Supporting the Pedagogical Evaluation of Educational Institutions with the Help of the WTCAI System. *Acta Polytechnica Hungarica*, 21, (3).
- Kim, T. W.–Jiang, L.–Duhachek, A.–Lee, H.–Garvey, A. (2022): Do you mind if i ask you a personal question? How AI service agents alter consumer self-disclosure. *Journal of Service Research*, 25, (4), pp. 649–666. <https://doi.org/10.1177/10946705221120232>
- Kokuti, T.–Balazs, L.–Andras, I.–Rajcsanyi-Molnar, M. (2023): *Collaborating with Artificial Intelligence – AI in Business Communication Education. CANDO-EPE 2023 - Proceedings: IEEE 6th International Conference and Workshop Obuda on Electrical and Power Engineering*. pp. 287–293.
- Kovács Sz. (2023): Egészségpiac a 21. század elején: jól-lét, rugalmas ellenálló képesség és digitalizáció. In: András István (Szerk.): *Egészségpiac – Fogyasztóvédelem*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 13–83.
- Kurzweil, R. (2000): *The Age of Intelligent Machines When Computers Exceed Human Intelligence*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Kurzweil, R. (2024): *The Singularity Is Nearer. When we merge with AI*. New York: Vintage Publishing.
- Lu, J. J.–Harris, L. A. (2018): *Artificial Intelligence (AI) and Education*. Washington: Congressional Research Service. https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc1228526/m2/1/high_res_d/IF10937_2018Aug01.pdf
- Macfarlane, B. (2022): Methodology, fake learning, and emotional performativity. *ECNU Review of Education*, 5, (1), pp. 140–155. doi.org/10.1177/2096531120984786
- Madiega, T. (2024): *Artificial intelligence act*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI\(2021\)698792_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI(2021)698792_EN.pdf) (2024.10.01)
- Mai, P. T.–Tick, A. (2021): Cyber Security Awareness and behavior of youth in smartphone usage: A comparative study between university students in Hungary and Vietnam. *Acta Polytechnica Hungarica*, 18, (8), pp. 67–89.
- Marciniak, R.–Baksa, M. (2023): Szövegalkotó mesterséges intelligencia a társadalomtudományi felsőoktatásban: Félelmek és lehetőségek. *Educatio*. 32., (4.), pp. 599–611.
- Marr, B. (2022): *Will Artificial Intelligence Replace Teachers?* <https://bernardmarr.com/will-artificial-intelligence-replace-teachers/>
- Mierzwa, S.–Scott, J. (2017): *Cybersecurity in non-profit and non-governmental Organizations*. Institute for Critical Infrastructure Technology. https://www.researchgate.net/publication/314096686_Cybersecurity_in_Non-Profit_and_Non-Governmental_Organizations (2024. 10. 01.)
- Molnár, M. (2010): General Accountability Standards for Hungarian Civil Society Organizations: Towards Organizational Effectiveness. *Advances in Management*, 3, (2), pp. 14–19.
- Nemes O. (2019): *Generációs mítoszok. Hogyan készülünk fel a jövő kihívásaira?* Budapest: HVG. Net Jogtár. 1. 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100175.TV&celpara=2&goto=17#xcelparam> (2024. 10. 06.)
- Newman, N. et al. (2020): Designing and evolving an electronic agricultural marketplace in Uganda. In: Zegura, E. (Ed.): Proc. 1st ACM SIGCAS Conference on Computing and Sustainable Societies. *COMPASS*, 18., New York.
- Nguyen, T. et al. (2022): AI in Fundraising: Leveraging Data for Better Results in the Nonprofit Sector. *Nonprofit Technology Review*, 29., (2.), pp. 12–125.
- OECD (2023): *Employment Outlook*. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2023_08785bba-en.html (2024. 09. 09.)
- Rajcsányi-Molnár M.–András I. (2013): Önkéntes társadalmi felelősségvállalás: innovációs CSR-rendszer-építés egy magyarországi nagyvállalatnál. In: Rajcsányi-Molnár M.–András I. (Szerk.): *Metamorfózis: globális dilemmák három tételben*. Budapest: Új Mandátum, pp. 140–171.

- Rajki Z. (2023): A mesterséges intelligencián alapuló alkalmazások a bölcsészet-, társadalomtudomány és az oktatás területén. *Humán Innovációs Szemle*, 14., (2.), pp. 4–21.
- Salem, N.–Chabikwa, R. (2023): Why adopting a feminist approach to tech governance can help ensure a healthy internet and trustworthy AI. *Oxford Internet Institute*. <https://www.oii.ox.ac.uk/news-events/why-adopting-a-feminist-approach-to-tech-governance-can-help-ensure-a-healthy-internet-and-trustworthy-ai/> (2024. 11. 17.)
- Sheehan, J.–Sarrantonio, T. (2020): The state of artificial intelligence in the nonprofit sector. *PwrdbY*. <https://pwrdbY.com/wp-content/uploads/2019/12/AIFinal-small.pdf> (2024. 10. 02.)
- Stanford University Human-Centered Artificial Intelligence (2024): *Designing Your Human-Centered AI Strategy: The Social Sector Cohort*. <https://hai.stanford.edu/designing-your-human-centered-ai-strategy-social-sector-cohort> (2024. 10. 03.)
- Susnjak, T. (2022): ChatGPT: *The End of Online Exam Integrity?* Cornell University. <https://arxiv.org/pdf/2212.09292.pdf> (2024. 02. 04.)
- Szűts Z.–Szűts-Novák R. (2023): A social media és az okoseszközök kommunikáció jellemzőinek hatása a pedagógiára.: Elméleti alapvetés a kommunikációs és a neveléstudomány kapcsolatáról. *Magyar Nyelvőr*, 147., (5.), pp. 565–582.
- Szűts-Novák R.–Szűts Z. (2019): A tanári kompetenciák néhány kérdése Imre Sándor pedagógiai rendszerében. *Különleges Bánásmód*, 5., (2.), pp. 55–62.
- Terwiesch, C. (2023): *Would Chat GPT3 Get a Wharton MBA? A Prediction Based on Its Performance in the Operations Management Course*. Mack Institute for Innovation Management at the Wharton School. University of Pennsylvania. <https://mackinstitute.wharton.upenn.edu/wp-content/uploads/2023/01/Christian-Terwiesch-Chat-GTP.pdf> (2024. 04. 02.)
- Teams from Amnesty International and ElementAI (2019): *Using crowdsourcing, data science & machine learning to measure violence and abuse against women on Twitter*. <https://decoders.amnesty.org/projects/troll-patrol/findings> (2024. 10. 01.)
- Tomašev, N.–Cornebise, J.–Hutter, F. et al. (2020): AI for social good: unlocking the opportunity for positive impact. *Nat Commun*, 11., pp. 24–68. <https://doi.org/10.1038/s41467-020-15871-z>
- Turing, A. M. (1950): Computing Machinery and Intelligence. *Mind*, 59., pp. 433–460.
- Verma, S.–Sharma, R.–Deb, S.–Maitra, D. (2021): Artificial intelligence in marketing: Systematic review and future research direction. *International Journal of Information Management Data Insights*, 1., (1).
- Verma, P. (2023): Professors have a summer assignment: Prevent ChatGPT chaos in the fall. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/technology/2023/08/13/ai-chatgpt-chatbots-college-cheating/> (2023. 08. 03.)
- Widdop, L. (2024): *Digital Poverty in Nonprofits*. <https://techimpact.org/news/digital-poverty-nonprofits> (2024. 10. 03.)
- Varga A. (2022): Társadalmi felelősségvállalás avagy az esélyteremtő értékteremtés. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 23–40.
- Varga A. (2023): A szervezeti kultúra versus esélyegyenlőség. *Civil Szemle*, 20., (7.), pp. 61–75.
- World Economic Forum (2023): *Future of Jobs Survey*. <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/digest/> (2024. 09. 09.)
- Wright, M.–McElwee, A. (2020): AI for Disaster Relief: A New Era in Humanitarian Aid. *Global Humanitarian Technology Journal*, 12., (3.), pp. 89–105.
- Yufeia, L.–Salehb, A.–Jiahuic, H.–Syed, S. M. (2020): Review of the application of artificial intelligence in education. *International Journal of Innovation. Creativity and Change*, Vol. 12. No. 8. pp. 548–562.
- Zhang, L.–Pentina, I.–Fan, Y. (2021): Who do you choose? Comparing perceptions of human vs robo-advisor in the context of financial service. *Journal of Services Marketing*, 35., (5.), pp. 634–646.

Fotó/Photo: Németh István Péter

Bacsa-Bán Anetta

Civilek a digitalizációért – civil szervezetek szerepe a digitális kompetenciák fejlesztésében: programok, célcsoportok és módszerek

A digitális kompetenciák fejlesztése az oktatás minden szintjén kulcsfontosságú a 21. századi készségek kialakításában. Azonban a formális oktatási rendszerek/intézmények mellett a civil szervezetek is jelentős szerepet játszanak a digitális írástudás terjesztésében és a digitális készségek fejlesztésében. A tanulmány célja, hogy civil szervezetek által nyújtott oktatási programokat vizsgáljon meg abból a szempontból, hogy azok mennyiben járulnak hozzá a digitális kompetenciák fejlesztéséhez. Az elemzés további célja, hogy feltárja a civil szervezetek által kínált digitalizációra irányuló programok sokféleségét, hatékonyságát és a résztvevők digitális készségeire gyakorolt hatását. Emellett arra is választ keres, hogy ezek a programok milyen módon egészítik ki a formális oktatási rendszert, és hogyan segítik elő a társadalmi befogadást és teremtik meg az esélyegyenlőség lehetőségét.

A tanulmány tervezetten három fő egységből áll. Az elsőben áttekintjük a digitális kompetenciák elméleti hátterét és jelentőségét társadalmunkban, valamint a digitális írástudás fejlesztésére irányuló nemzetközi és hazai törekvéseket ismertetjük. A második egység fókuszában az áll, hogy milyen típusú digitális készségfejlesztő programokat kínálnak a civil szervezetek, kik a célcsoportjaik, és milyen módszereket alkalmaznak a tanítás során. Míg a harmadik részben az elemzés eredményeit összegezzük és javaslatokat fogalmazunk meg a civil szervezetek és a formális oktatási intézmények közötti együttműködés javítására.

A tanulmány egyik fő következtetése az lehet, hogy a civil szervezetek rugalmasabb, személyre szabottabb és innovatívabb oktatási módszereket képesek alkalmazni a hagyományos oktatási rendszereknél, s ezáltal jelentős mértékben hozzájárulnak a digitális írástudás elterjesztéséhez. Mindezek mellett a civil szervezetek szerepe különösen fontos - és nemzetközi példák által igazolt - hátrányos helyzetű csoportok elérése és támogatása terén, amely jelentős szerepet játszik a digitális szakadék csökkentésében.

Kulcsszavak: Digitális kompetenciák, digitális készségfejlesztés, civil szervezetek szerepe.

Bacsa-Bán Anetta neveléstudományi PhD-t az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán, neveléstudományi kutatások alprogramjában szerzett Budapesten, 2006-ban. 2023-ban a PTE BTK-n neveléstudományok területén habilitált. Diplomáját szociológia és magyar nyelv és irodalom szakon szerezte Miskolcon. 2000 óta a Dunaújvárosi Főiskola majd Egyetem oktatója, 2020 óta a Dunaújvárosi Egyetem Tanárképző Központjának főigazgatója, egyetemi docens. Kutatási területe a szakmai pedagógusképzés és a hallgatókövetés, valamint a felsőoktatás hozzáadott értékének vizsgálata.

E-mail: bana@uniduna.hu

Anetta, Bacsa-Bán

Civilians for digitalization – the role of civil society organizations in the development of digital competencies: programs, target groups and methods

Developing digital competences at all levels of education is key to developing 21st century skills. However, in addition to formal education systems/institutions, civil society organisations also play an important role in digital literacy and skills development. The aim of this study is to examine the contribution of educational programmes provided by NGOs to the development of digital literacy. The analysis also aims to explore the diversity, effectiveness and impact of digital literacy programmes offered by NGOs on the digital skills of participants. It will also look at the ways in which these programmes complement the formal education system and promote social inclusion and equal opportunities.

The study is planned in three main units. The first will provide an overview of the theoretical background and the importance of digital literacy in our society, and will describe international and national efforts to develop digital literacy. The second unit focuses on the types of digital literacy programmes offered by NGOs, who their target groups are and what methods they use to teach them. While in the third part, the results of the analysis are summarised and suggestions are made for improving cooperation between NGOs and formal educational institutions. One of the main conclusions of the study is that CSOs can adopt more flexible, personalised and innovative teaching methods than traditional education systems, and thus make a significant contribution to the spread of digital literacy. In addition, the role of NGOs is particularly important - and has been demonstrated by international examples - in reaching and supporting disadvantaged groups, which plays a significant role in reducing the digital divide.

Keywords: Digital competences, digital skills development, role of NGOs.

Anetta, Bacsa-Bán is obtained her PhD in Education from the Faculty of Pedagogy and Psychology of the Eötvös Loránd University, in the sub-program of educational science research in Budapest, in 2006. In 2023, she completed her habilitation at PTE BTK in the field of educational sciences. She graduated in Sociology and Hungarian Language and Literature in Miskolc. She has been a lecturer at the Dunaújváros College, then University since 2000, before becoming the director of the Teacher Training Center of the University of Dunaújváros in 2020, she is an associate professor. Her research interests include professional teacher training and student tracking, as well as the added value of higher education. E-mail: bana@uniduna.hu

Varga Anita

Alapítványi fenntartású felsőoktatási intézmények Magyarországon

Digitalizáció, fenntarthatóság és esélyegyenlőség a nonprofit szervezetek szerepvállalásának sajátosságai

A felsőoktatási intézmények jelentős átalakuláson mentek keresztül az elmúlt években. A változások célja elsősorban idomulás a változó oktatási követelményekhez, (az oktatók és hallgatók) generációs különbségeihez – amelyek a belépők fizikai és mentális külön-

bözőségében nyilvánulnak meg – amely feszültséget a digitalizáció, a fenntarthatóság és az esélyegyenlőség eszközeivel kezelünk. A tanulmány célja, a nonprofit szervezetek szerepének vizsgálata a folyamat kapcsolódó alrészleteiben. Az elemzés további célja, hogy bemutassa az alapítványi fenntartású felsőoktatási intézmények helyzetét három kulcsterületen, kiemelve a társadalmi szerepvállalás jelenlegi eredményeit, fontosságát és szerepét, kutatási eredmények felhasználásával.

A tanulmány tervezetten áttekinti a három terület sajátosságait. Az alapítványi fenntartású intézmények számára a digitalizáció előnyei versenyelőnyként működhetnek, de sokkal inkább az élethosszig tartó tanulás és a transzverzális kompetenciák fejlesztésének támogatói. A második részben vizsgáljuk a nonprofit szervezetek beavatkozási lehetőségeit. A nonprofit szervezetek támogatják a digitális eszközök és módszerek bevezetését az egyetemeken. A NIOK Alapítvány–Civil Tech Hub kulcsszerepet játszik a folyamatban, segítséget nyújt a nonprofit szervezetek számára a hatékonyabb együttműködés biztosítása érdekében. Az adaptív technológiák használata lehetővé teszi/tenné az oktatási folyamatok testreszabását, hozzájárulva a hallgatók egyéni igényeinek kielégítéséhez és tanulási eredményeik javításához. A speciális szoftverek használata jelenleg esetleges a felsőoktatás rendszerében. A harmadik részben az elemzés eredményeit összegezzük és javaslatokat fogalmazunk meg a nonprofit szervezetek és a felsőoktatási intézmények közötti közös munka minőségének javítására.

A tanulmány egyik fő következtetése a kutatási eredmények és konkrét adatok alapján, hogy az alapítványi fenntartású intézmények működési rendszerében a nonprofit szervezetek aktív részvétele és támogatása, különösen az esélyegyenlőség területén nélkülözhetetlen és esetleges a felsőoktatás egészét tekintve.

Kulcsszavak: Digitalizáció, nonprofit szervezetek, fenntarthatóság, esélyegyenlőség, inkluzív oktatás.

Varga Anita diplomáját 2002-ben, PhD-fokozatát 2012-ben szerezte a Pécsi Tudományegyetemen (PTE). Aktuális kutatási témája a minőségközpontú felsőoktatás és változásmenedzsment hatásainak vizsgálata. Jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem Társadalomtudományi Intézetében dolgozik egyetemi docens beosztásban. Minőségszakértőként vesz részt az egyetem folyamatainak optimalizálásában, emellett esélyegyenlőségi koordinátorként segíti mind a hallgatók mind a munkatársak munkáját.
E-mail: varga@uniduna.hu

Anita Varga

*Foundation-supported higher education institutions in Hungary
digitisation, sustainability and equal opportunities – the role of non-profit organisations*

Higher education institutions have undergone a major transformation in recent years. The changes are primarily aimed at adapting to changing educational requirements, generational differences (of teachers and students) – reflected in the physical and mental diversity of entrants – and addressing these tensions through digitalisation, sustainability and equal opportunities. The aim of this paper is to explore the role of non-profit organisations in the related sub-parts of this process.

A further aim of the analysis is to present the situation of foundation-supported higher education institutions in three key areas, highlighting the current achievements, importance and role of social engagement, using research findings.

The study is designed to review the specificities of the three areas. The benefits of digitalisation can be a competitive advantage for foundation-based institutions, but they are more likely to support lifelong learning and the development of transversal competences. In the second part, we explore the intervention options for NPOs. NPOs support the introduction of digital tools and methods in universities. The NIOK Foundation–Civil Tech Hub plays a key role in this process by helping NPOs to ensure more effective collaboration. The use of adaptive technologies enables/enables the customisation of educational processes, contributing to meeting students' individual needs and improving their learning outcomes. The use of specific software is currently possible in higher education systems. In the third section, the results of the analysis are summarised and suggestions are made for improving the quality of joint work between NPOs and HEIs.

One of the main conclusions of the study, based on research findings and concrete data, is that the active participation and support of NPOs in the operational system of foundation-based institutions, especially in the field of equal opportunities, is difficult and possible in higher education as a whole

Keywords: Digitalisation, non-profit organisations, sustainability, equal opportunities, inclusive education.

Dr. Anita Varga graduated from the University of Pécs (PTE) in 2002 and obtained her PhD in 2012. Her current research topic is the impact of quality-oriented higher education and change management. She is currently working as Associate Professor at the Institute of Social Sciences of the University of Dunaújváros. She is involved in the optimisation of the university's processes as a quality expert and also supports the work of both students and staff as an equal opportunities coordinator.

E-mail: vargaa@uniduna.hu

Sitku Krisztina–Cziffra Sándor

*Egyetem és civil szervezetek digitalizációs együttműködése
Eredmények és lehetőségek a dunaújvárosi várostérségben*

Tanulmányunk a Dunaújvárosi Egyetem regionális szerepvállalását feltáró kutatások sorát folytatja, ezúttal az egyetem és a dunaújvárosi várostérség civil szervezetei között, a 2016–2024 közti időszakban, a digitalizáció valamely területén megvalósult együttműködések eredményeit összegezve, és a kollaboráció új lehetőségeit keresve. Hiszen mind a hatályos felsőoktatási stratégia, mind a Nemzeti Digitalizációs Stratégia elvárja az egyetemek szerepvállalását a regionális digitális ökoszisztémában, így a civil szervezetekkel való együttműködést is. Ennek több példája ismert a nagyvárosi tudományegyetemek és civil szervezetek projektjein keresztül, ám a kisebb vidéki egyetemek civil szervezetekkel való kollaborációi kevésbé feltártak. Milyen, a digitalizációhoz kapcsolódó civil együttműködésekben vett már részt a DUE, és milyen eredménnyel?

Milyen digitalizációs igényekkel élnek a várostérség civil szervezetei, és milyen nehézségeket kell legyőzniük a sikeres megvalósításhoz? Kevert módszertanú kutatásunk intézményi dokumentumok tematikus elemzésén és egy online kérdőíves felmérés leíró statisztikai elemzésén keresztül valósult meg 2024 augusztusa és októbere között. A DUE a digitális tananyag- és készségfejlesztés terén járult hozzá egyes civil szervezetek digitális átállásához magas elégedettségi szint, ám alacsony esetszám mellett. A civil szervezetekre a csekély érdeklődés és akár a digitalizáció elutasítása jellemző, bár egy részük igényli szervezetük digitális infrastruktúrájának és kompetenciáinak fejlesztését. Akadály az alacsony kezdeményező-készség, a szervezetek közti kapcsolat- és információhiány, és a pénzügyi erőforrások hiánya. Eredményeink felhívják a figyelmet a nemzeti digitális stratégia hatékony megvalósításának civil szervezeti akadályaira, de megoldási utakat is ajánlanak az egyetem-civil szféra együttműködésére.

Kulcsszavak: Digitális átállás, civil szervezetek és egyetem, Dunaújváros, digitális ökoszisztéma.

Sitku Krisztina, a Dunaújvárosi Egyetem Szervezetfejlesztési és Kommunikációtudományi Tanszékének egyetemi adjunktusa. Doktori fokozatát 2024-ben szerezte a PTE BTK „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskolájában, nevelésszociológia szakirányon. Kutatásait az egyetemek regionális szerepvállalásáról, különösen külső érdekhordozói kapcsolataikról, és a helyi-regionális társadalmi fejlődéshez való hozzájárulásukról folytatja, újabban a szakképzéshez fűződő kapcsolatokra fókuszálva. E-mail: sitkuk@uniduna.hu

Czifra Sándor doktorandusz, okleveles andragógus, digitális tartalomfejlesztő és oktatástervező, a Dunaújvárosi Egyetem Online Studium szervezetének fejlesztési vezetője. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola hallgatójaként kutatása az online oktatás siker-kritériumainak vizsgálata, melyet a szakterületen eddig végzett tevékenysége alapján (közép- és felsőoktatás, gazdasági társaságok tanulási tapasztalatai) végez.

E-mail: czifras@uniduna.hu

Krisztina Sitku–Sándor Czifra

*Digitalisation cooperation between university and civil organisations:
Results and opportunities in the Dunaújváros urban area*

Our study continues the series of research exploring the regional role of the University of Dunaújváros (DUE), this time summarizing the results of the cooperation between the university and the civil organizations of the Dunaújváros urban area in the period 2016-2024 in the field of digitalization, and looking for new opportunities for collaboration. Both the current Higher Education Strategy and the National Digitalisation Strategy expect universities to play a role in the regional digital ecosystem, including cooperation with civil organizations. Several examples of this are known through the projects of metropolitan universities and NGOs, but collaborations between smaller, regional universities and NGOs are less well explored. What civil partnerships related to digitalisation has DUE been involved in and with what results? What are the digitalisation needs of civil organi-

sations in the Dunaújváros area and what are the challenges they have to overcome to successfully implement them? Our mixed-method research was carried out through the thematic analysis of institutional documents and the descriptive statistical analysis of an online questionnaire survey between August and October 2024. DUE has contributed to the digital transition of certain NGOs in the area of digital curriculum and skills development with a high level of satisfaction but a low number of cases. A low level of interest and even rejection of digitalisation is typical of NGOs, although some of them require the upgrading of their organisation's digital infrastructure and competences. Obstacles include a low level of initiative, a lack of communication and information between organisations, and a shortage of financial resources. Our results highlight the barriers for civil society organisations in the effective implementation of the national digital strategy, but also suggest ways forward for university-civil society cooperation.

Keywords: Digital transition, civil organisations and university, Dunaújváros, digital ecosystem.

Krisztina Sitku is an assistant professor at the Department of Organisational Development and Communication Science of the University of Dunaújváros, Hungary. She received her PhD from the 'Education and Society' Doctoral School of Education at the University of Pécs in education sociology in 2024. Her research interests are universities' regional engagement, external stakeholder relations, and contributions to local-regional societal development, with a new focus on UAS-VET relations.

E-mail: sitkuk@uniduna.hu

Sándor Czifra is a PhD-student, a certified andragogist, a digital content developer and an educational designer, and head of the Online Studium department of the University of Dunaújváros. As a student of the Doctoral School of Education at the Eszterházy Károly Catholic University, his research deals with the examination of the success criteria of online education, which he carries out based on his professional experience in the fields of secondary and higher education, as well as in the learning experiences of business organisations..

E-mail: czifras@uniduna.hu

Kovács Szilvia—Fejes Csilla

Közösségi tudáskincs

A médiaértés és kritikai gondolkodás oktatásának civil szervezetek bevonásával megjelenő perspektívái a felsőoktatásban

A digitális forradalom által felerősített információk, vélemények és elméletek rajzásában immár elengedhetetlen azon, alapjogokat is támogató képesség, hogy a tényeket meg tudjuk különböztetni a véleményektől, az értelmeset és értelmetlentől. A kritikai gondolkodás tehát egyike azoknak az alapkompenciáknak, amelyek adott médiakörnyezetünkben az összezavarodás, a reprezentációs eltorzulás kockázataival szemben alkalmazni tudunk. A civil szervezetek e terén végzett munkáját, azok felnőttképzésbe történő adoptálásának lehetőségeit tárgyalja a jelen tanulmány. Teszi ezt egy 2024 őszi, a Dunaújvárosi Egyetemen zajló empirikus kutatás eredményeinek bemutatásával.

Kulcsszavak: Médiaműveltség, médiakritika, felnőttképzés, álhírek, Dunaújvárosi Egyetem.

Kovács Szilvia a Széchenyi István Egyetemen (Győr) végzett, közgazdász BA-szakon, jelenleg is itt PhD-jelölt. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen (Budapest) szerzett MA-fokozatot szociológiából. Termékmenedzserként dolgozott, majd 2008-ban Göteborgba költözött, ahol egészségügyi piacelemző lett. Tudományos pályafutása az MTA Szociológiai Kutatóintézetében indult 2009-ben. 2012-ben elnyerte az Osztrák Tudományos Akadémia Doc-Team ösztöndíját. A Bécsi és a Berlieni Műszaki Egyetemen is tanult és kutatott. 2018 óta a Dunaújvárosi Egyetemen tanít, ahol a Hungarian Startup University Program projektkoordinátoraként is dolgozik.

E-mail: kovacssz@uniduna.hu

Fejes Csilla a Nyíregyházi Főiskolán végzett közgazdász BA-szakon, majd a győri Széchenyi István Egyetemen szerzett Marketing mesterdiplomát. Tanulmányai befejezése óta marketing és folyamatfejlesztési tanácsadóként dolgozik, több országos ismertségű brand és startup piacra lépését támogatta már. Hat évig dolgozott a Dunaújvárosi Egyetemen oktatóként, jelenleg a Gábor Dénes Egyetem vendégoktatója.

E-mail: fejes.csilla@gde.hu

Szilvia Kovács—Csilla Fejes

Community knowledge

The emerging perspectives of teaching media literacy and critical thinking with the potential involvement of civil organizations in higher education

In the flood of information, opinions and theories amplified by the digital revolution, it is now essential to be able to distinguish facts from opinions, the meaningful and the meaningless, which also supports basic rights. Critical thinking is therefore one of the primary competencies that we can apply in our given media environment against the risks of confusion and representational distortion. This study discusses the work of civil organizations in this field and the possibilities of their adoption in adult education. It does this by presenting the results of an empirical research taking place in the fall of 2024 at the University of Dunaújváros.

Keywords: Media literacy, media criticism, adult education, fake news, University of Dunaújváros.

Szilvia Kovács graduated from Széchenyi University (Győr, HU), majored in economics BA, and also a PhD candidate here. She obtained her MA degree in sociology at Eötvös University (Budapest, HU). After working as a product manager, in 2008 she moved to Göteborg (SE) and became a healthcare market analyst. Her academic career started at the Sociological Research Institute of the Hungarian Academy of Sciences in 2009. In 2012, she was awarded a Doc-Team Fellowship of the Austrian Academy of Sciences. She studied and had research at the Technical University of Vienna (AT) and Berlin (DE). Since 2018, she teaches at the University of Dunaújváros (HU), and works also as a project coordinator of the Hungarian Startup University Program locally.

E-mail: kovacssz@uniduna.hu

Csilla Fejes Graduated from College of Nyíregyháza with a BA in Economics and then obtained a Master's degree in Marketing from Széchenyi István University in Győr. Since completing her studies, she has been working as a marketing and process development consultant, having supported the market entry of several nationally known brands and startups. She worked as a lecturer at the University of Dunaújváros for six years, and is currently a visiting lecturer at Gábor Dénes University.
E-mail: fejes.csilla@gde.hu

Keszi-Szeremlei Andrea

*Civil szféra, közösségi szolgálat és az egyetemi hallgatók
Kapcsolódási pontok, fejlesztési lehetőségek*

A tanulmány a civil szervezetek és a felsőoktatási intézmények közötti kapcsolatot vizsgálja, különös tekintettel az egyetemi hallgatók civil szférával kapcsolatos ismereteire és elköteleződésére, illetve annak erősítésére.

A kutatás kiindulópontja, hogy a közoktatásban 2011. évben bevezették a közösségi szolgálatot. Ennek a lépésnek a célja volt többek között a civil vagy nonprofit szervezeteknél teljesíthető közösségi szolgálat, amely tevékenységi alapelvei között megjelenik az anyagi érdektől függetlenség elve, valamint a helyi közösségek erősítésének elve is. A tanuló által végzett tevékenységet úgy kell meghatározni, hogy a tanuló általa megtapasztalhatta az önzetlen segítség, az adás örömét. Ebből a kötelező tevékenységből kiindulva a kutatás célja, hogy feltérképezze, az egyetemi hallgatók milyen szintű tudással rendelkeznek a civil szféráról, mennyire motiváltak a civil szervezetek önzetlen, segítő támogatására. Emellett vizsgálja, hogy a végzős hallgatók mennyire tartják vonzónak a szakmai gyakorlatuk részben vagy egészben civil szervezeteknél történő teljesítését, valamint feltárjuk a döntésük mögötti motivációkat. A tanulmány javaslatokat fogalmaz meg arra vonatkozóan is, hogy hogyan lehetne a civil szférával kapcsolatos ismereteket hatékonyabban integrálni az egyetemi oktatásba és milyen lépések szükségesek a szorosabb együttműködés kialakításához a civil szervezetekkel, amelyek hosszú távon a civil szervezetek tevékenységét támogatják, erősítik, valamint a munka világába kilépő hallgatók önzetlen segítő tenni akarását is nagyobb mértékben ösztönzi, amely elengedhetetlen a fenntarthatósághoz fűződő célok elérése irányában is.

Kulcsszavak: Közösségi tevékenység, önkéntesség, civil szervezetek.

Keszi-Szeremlei Andrea PhD, 2001-ben végzett a Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Karán Gazdasági agrármérnökként, majd 2008-ban agrár-mérnök-tanárként. 2005-ben PhD-fokozatot szerzett a Kaposvári Egyetem Vezetés- és Szervezéstudományi Doktori Iskolájában. Közben Adótanácsadó és Mérlegképes könyvelő képesítéseket is szerzett. Oktatási tevékenységét a Kaposvári Egyetem Vállalatgazdasági Tanszékén kezdte 2001-ben tanszéki mérnökként, majd egyetemi tanársegédként. Vállalatgazdaságtant és számviteli alapismereteket tanított. 2009 óta a Dunaújvárosi Főiskola, majd jogtudója, a Dunaújvárosi Egyetem Közgazdaságtan Tanszékén dolgozott főiskolai tanárként. Jelenleg a Társadalomtudományi Intézet intézetvezetői teendőit látja el. A Gazdálkodástudományi Tanszék főiskolai tanáraként oktatási feladatait pénzügy, számvitel és adózás témakörökben látja el. Kutatási területe: elektromobilitás, zöld pénzügyek és értékelemzés.

E-mail: keszia@uniduna.hu

H. Tomesz Tímea—Balázs László

Civil szervezet az oktatás és tudomány szolgálatában

Az elmúlt évtizedek során hazánkban is beigazolódott, hogy a kormányzati és gazdasági szektor mellett a civil szervezetek képesek arra, hogy kielégítsék a társadalmi igények széles körét. Fontos integratív szereppel bírnak, erősítik az egyén társadalmi kötődését, támogatják a társadalmi tőke létrehozását, képesek a társadalmi struktúra erősítésére. A hazai civil szervezeteket nagyfokú reaktivitás jellemzi a tekintetben, hogy egy-egy változásra rendkívül gyorsan és néha a korábbi, általánosnak vélt tendenciákat megcáfolóan reagál. A Kommunikációs Nevelésért Egyesület fejlődési történetét tekintve jó gyakorlatként mutatható be olyan civil szervezetként, amely felvállaltan kapcsolatot teremt a köz-, és felsőoktatás között, támogatja a tudományos diszkussziót és elősegíti a kommunikációs nevelés ügyét, kapcsolatot ápolva más civil szervezetekkel és ipari szereplőkkel. A tanulmány bemutatja a civil szervezetek szerepét a képzési struktúrában, kitér azok kezdeményező, újító szerepére; értelmezi a civil szervezetek hálózati megközelítését, jelentőségét. A tanulmány célja a Kommunikációs Nevelésért Egyesület példáján keresztül bemutatni a civil szektor szerepét a képzési, kutatási szisztéma támogatásában, kihangsúlyozva annak indukáló szerepét a fejlesztésekben.

Kulcsszavak: Civil szerepvállalás, kommunikációs nevelés, hálózatok, közoktatás, felsőoktatás.

Balázs László PhD, egyetemi docens, jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem oktatási rektorhelyettese, illetve a Társadalomtudományi Intézet oktatója. 2014-ben szerzett PhD-fokozatot, majd 2021-ben habilitált. 2018–2021 között igazgatóként vezette a DUE Társadalomtudományi Intézetét, 2021-től oktatási rektorhelyettes. Publikációi a vezetéstudomány, szervezeti kultúra, érzelmi intelligencia, reziliens szervezetek, készségfejlesztés módszertana témaköröket ölelik fel. Tudományos szervezeti tagságai: MTA köztestület (2020–), MTA NyISz Kommunikációtudományi Munkabizottság (2014–).

E-mail: balazsl@uniduna.hu

H. Tomesz Tímea PhD egyetemi docens, az EKKE Film- és Médiatudományi Tanszékének oktatója, a Kommunikáció- és médiatudomány alapszak szakfelelőse. 2009-ben szerzett PhD-fokozatot. Kutatási területe a médiaszövegek vizsgálata, sportkommunikáció, kommunikációs készségfejlesztés. Tudományos szervezeti tagságai: MTA köztestület, MTA Miskolci Területi Bizottságán belül működő kommunikációtudományi munkabizottság elnöke.

E-mail: tomesz.timea@uni-eszterhazy.hu

TÍMEA H. TOMESZ—LÁSZLÓ BALÁZS

Non-governmental organization(NGO) in the service of education and science

Over the past decades, it has been proven in our country that, alongside the government and business sectors, NGOs are able to meet a wide range of societal needs. They play an important integrative role, strengthening the social bonds of the individual, supporting the creation of social capital, and are able to strengthen the social fabric. Do-

mestic civil society organisations are characterised by a high degree of reactivity in that they respond to change very quickly and sometimes in a way that challenges previous perceived trends. The Association for Communication Education has a history of development that shows it to be a good practice of an NGO that is committed to creating links between public and higher education, promoting academic debate and fostering communication education, in liaison with other NGOs and industry players. The study describes the role of NGOs in the educational structure, their role as initiators and innovators, and their networking approach and importance. The aim of the study is to illustrate, through the example of the Association for Communication Education, the role of the NGO sector in supporting the training and research system, emphasising its inductive role in development.

Keywords: Civic engagement, communication education, networks, public education, higher education.

László Balázs PhD is an associate professor, Vice-Rector for Academic Affairs at the University of Dunaújváros and lecturer at the Institute of Social Sciences. Graduated his PhD in 2014 and habilitated in 2021. From 2018 to 2021, was Head of the Institute of Social Sciences, since 2021 he has been the academic vice-rector. His publications cover leadership and management, organizational culture, emotional intelligence, resilient organizations, and skills development methodology. Scientific memberships: Hungarian Academy of Sciences (2020–), Hungarian Academy of Sciences Communication Science Working Committee (2014–).

E-mail: balazsl@uniduna.hu

H. Tomesz Tímea PhD is an associate professor at the Film and Media Studies Department of EKKE and the program coordinator for the Bachelor's degree in Communication and Media Studies. She earned her PhD in 2009. Her research areas include the examination of media texts, sports communication, and the development of communication skills. Memberships in scientific organisations: public body of the Hungarian Academy of Sciences, chairman of the working committee on communication sciences within the Miskolc Regional Committee of the Hungarian Academy of Sciences.

E-mail: tomesz.timea@uni-eszterhazy.hu

Kőkuti Tamás–Maczó Edit

Mesterséges intelligencia, civil szervezetek és a felsőoktatás

A mesterséges intelligencia fejlődése újabb sebességfokozatba kapcsolt. A fejlődés okozta technológiai vívmányok egyre szélesebb körű térnyerése, alkalmazásának lehetőségei a profitorientált szervezetekben, továbbá a civil szektorban, felsőoktatási intézményekben jelentős eltérést mutatnak. Bár a mesterséges intelligencia elterjedése a fenti területeken eltérő kormányzati stratégiát is jelent, a szervezetek mindegyike érintett. Korunk meghatározó központi kérdése, hogy ezek az újítások milyen módon, milyen sebességgel fognak a szervezetek működésében meghatározó szerepet betölteni.

A gondolatmenet kitér a mesterséges intelligencia fogalmának értelmezésére, fejlődésére, taglalja a mesterséges intelligencia fejlődése mint rapid folyamat által jelentkező lehetőségeket és kockázatokat is.

A tanulmány áttekinti azon jó gyakorlatokat, melyek jelenleg a civil szektor szolgáltatásban állnak. Rámutat továbbá azokra a kérdésekre, amelyek mindenkit foglalkoztatnak napjainkban ezekkel a fejlesztésekkel kapcsolatban. A tanulmány célja, hogy felhívja a figyelmet a mesterséges intelligencia alkalmazhatóságának kérdéskörére, fejlesztési lehetőségére a civil szervezetek és a felsőoktatás esetében is. A téma tárgyalása során kitérünk arra is, hogy milyen szerepe lehet a civil szektornak a mesterséges intelligenciához való széleskörű társadalmi hozzáférés elősegítésében, továbbá miképp nyújthatnak segítséget a felsőoktatási intézmények és technológiai vállalatok a civil szervezetek számára.

Kulcsszavak: Mesterséges intelligencia, innováció, civil szektor, felsőoktatás, társadalmi felelősségvállalás.

Kőkuti Tamás a Pécsi Tudományegyetemen végzett humánszervező szakon, majd doktori fokozatát a munkaerőpiac területi problémáihoz kapcsolódóan is itt kapta meg. Jelenleg tanszékvezető egyetemi docensként a Szervezetfejlesztési- és kommunikációtudományi tanszék oktatási, képzési, és K+F+I tevékenységének szakmai koordinálását látja el. Több egyetemi projekt megvalósításában aktívan részt vett. Szakmai, vállalati vezetői tapasztalatai legfőképpen a humánerőforrás hatékony foglalkoztatásához kapcsolódnak. Kutatási területe a humánszervezés technikái, vezetésfejlesztés, HR-menedzsment, üzleti kommunikáció tágabban vett témaköréhez is kapcsolódik.

Email: kokutit@uniduna.hu

Maczó Edit neveléstudományi PhD-t a Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskolájában szerzett 2023-ban. 2017 óta a Dunaújvárosi Egyetem oktatója, 2023 óta egyetemi adjunktus. Elsősorban a mérnöktanárok képzésében vesz részt pedagógiai tárgyak oktatásával. Kutatási területei a gamifikáció, a fiatal generációk oktatásának módszertani kihívásai, az Z- és alfa-generáció információszerezésének és tanulási szokásainak vizsgálata.

E-mail: maczoe@uniduna.hu

Tamás Kőkuti—Edit Maczó

Artificial intelligence, civil organisations and higher education

The development of artificial intelligence has shifted to a new gear. The increasingly wide spread of technological achievements caused by development and the possibilities of their application in profit-oriented organizations, as well as in the civil sector and higher education institutions, show a significant difference. Although the spread of artificial intelligence in the above areas also means different government strategies, all organizations are affected. The decisive central question of our time is how and at what speed these innovations will play a decisive role in the operation of organizations. This study covers the interpretation of the concept of artificial intelligence, and details the opportunities and risks arising from the rapid development of artificial intelligence. The best practices that are currently at the service of the civil sector are summarized. It also

points to the questions that concern everyone today regarding these developments. The purpose of the study is to draw attention to the issue of the applicability of artificial intelligence and its development potential in the case of civil organizations and higher education as well. It will also discuss the role of the civil sector in promoting broad societal access to artificial intelligence and how higher education institutions and technology companies can assist civil organisations in this regard.

Keywords: Artificial intelligence, innovation, civil sector, higher education, social responsibility.

Tamás Kőkuti PhD, graduated in human resources management from the University of Pécs, where he also obtained his doctoral degree in the field of labour market territorial problems.

He is currently the Associate Professor in the Department of Organisational Development and Communication Sciences, where he is responsible for the professional coordination of the teaching, training and Research + Development + Innovation activities. He has been actively involved in the implementation of several university projects. His professional, corporate management experience is mainly related to the effective employment of human resources. Her research interests and publications are also related to the broader topics of human resource management techniques, leadership development, HR management and business communication.

Email: kokutit@uniduna.hu

Edit Maczó PhD, obtained her PhD in Education from the Doctoral School of Education and Society at the University of Pécs in 2023. Since 2017 she has been at the University of Dunaújváros, since 2023 she has been an senior lecturer professor. She is mainly involved in training teachers of engineering by teaching pedagogical subjects. Her research areas are gamification, the methodological challenges of educating young generations, and the examination of information acquisition and learning habits of Generation Z and Alpha.

E-mail: maczoe@uniduna.hu

Fotó/Photo: Németh István Péter

CIVIL SZEMLE

LEGYEN ELŐFIZETŐJE
a negyedévente megjelenő
Civil Szemlének!

Előfizetés
Civil Szemle,
Erste Bank: 11600006-00000000-23902934

CIVIL SZEMLE
szerkesztősége

www.civilszemle.hu

Levelezési cím

1137 Budapest, Pozsonyi út 14. II /9.

Kérjük, megrendelését (amely tartalmazza a nevet, postázási címet
és a befizetés igazolását) – a gyorsabb ügyintézés érdekében – küldje be a

civilszemle@gmail.com

email címre

Kiadó
CIVIL SZEMLE ALAPÍTVÁNY – DUE Press

www.civilszemle.hu

1137 Budapest, Pozsonyi út 14.
Tel/fax: (+36-1) 221-8099
E-mail: civilszemle@gmail.com

2401 Dunaújváros, Táncsics Mihály utca 1/A
Tel.: (+36-25) 551-100
E-mail: duepress@uniduna.hu

Felelős kiadó: Nizák Péter kuratóriumi elnök – Németh István igazgató
Készült a HTS Art Nyomdában
Felelős vezető: Halász Iván

ISSN 1786-3341

■ A civil szektor rugalmasabb és gyorsabban reagál a társadalmi változásokra, mint a hagyományos oktatási intézmények. Emellett a civil szervezetek gyakran személyre szabottabb és közösségi alapú megközelítéseket alkalmaznak, amelyek hatékonyabban tudják megszólítani a különböző célcsoportokat, különösen a hátrányos helyzetűeket (Balázs 2019). Például az „All Digital” nevű európai ernyőszervezet több mint 60 tagszervezetet fog össze, amelyek mind a digitális készségek fejlesztésére fókuszálnak. Ezek a szervezetek programok széles spektrumát kínálják, amelyek célja, hogy minden korosztály számára elérhetővé tegyék a digitális írástudást (All Digital 2021).

(Bacsa-Bán Anetta)

■ Fontos előrelépés a civil szereplők megjelenése a hosszú távú éghajlatpolitikai tervezésben, ugyanakkor megfogalmazódott, hogy a célok megvalósításához átfogó és tartós szemléletformálásra van szükség, amelyben fontos szerep jut a fiataloknak és az általuk használt közösségi médiának (Botos 2020). Alapvetővé válik a nyelvhasználat változása, az e-nyelv kialakulását elősegítő felületek (cset, facebook, twitter) a Z-generáció életterévé váltak, ezek a felületek hozzájárulnak a másodlagos írásbeliség kialakulásához. Az egyes médiumok formai változásai meghatározzák a felhasználók nyelvhasználatát (Vesszős 2024).

(Varga Anita)

■ A civil szervezetek által megjelölt sokféle együttműködési forma lehetőséget adhat a megfelelő léptékű kollaborációk megtalálására és fokozatos kiépítésére, például a mérnökinformatikus, vagy a kommunikáció és média szakos hallgatók szakmai gyakorlati helyének biztosításával, melyet a szakdolgozati kutatás témaválasztása (a gyakorlati hely valamely aktuális digitális átállási kihívása) kompenzálhat. Mindehhez természetesen az erőforrásszegény civil szervezetek pénzügyi forráshiányának orvoslása is szükséges, amely tipikusan közös pályázati tevékenység nyomán, vagy saját erőforrásból (pl. alapítványi 1%-os adófelajánlások) biztosítható, avagy olyan intézkedéseket igényel, melyek túlmutatnak egy egyetem és a civil szervezetek kollaborációjának mikro szintjén.

(Sitku Krisztina–Czifra Sándor)

■ A különböző leírások közös pontja a civil szervezetek összekapcsoló, összekötő szerepének hangsúlyozása. A civil szervezetek ugyan jól elkülöníthető, körülhatárolható módon működnek, mégis külső – formális és informális – kapcsolatrendszereik által hálózatba ágyazottságuk által meghatározottak (Molnár 2010). Célszerűnek tűnhet ezért a civil szervezetek hálózatos vizsgálata (is), amely az egyes szervezeteket nem elszigetelten, hanem komplex kapcsolatrendszerük működésében vizsgálja. A hálózat részeként vizsgált civil szervezet esetében ugyanis a kapcsolatrendszer olyan feladatokra, funkciókra is rávilágíthat, amelyek egyébként nem lennének hangsúlyosak (vö. Kovács 2011).

(Hulyák-Tomesz Tímea–Balázs László)

ISSN 1786334-1

